

A KÖNYVTÁRI RENDSZER STRATÉGIAI FEJLESZTÉSE

4.

A KÖNYVTÁRI SZAKFELÜGYELETÉRŐL

Tájékoztató
a 2002–2008 közötti szakfelügyeleti vizsgálatok
eredményeiről

Oktatási és Kulturális Minisztérium

A KÖNYVTÁRI SZAKFELÜGYELETRŐL

Tájékoztató
a 2002–2008 közötti szakfelügyeleti vizsgálatok
eredményeiről

A KÖNYVTÁRI RENDSZER STRATÉGIAI FEJLESZTÉSE

4.

Megjelent az
Oktatási és Kulturális Minisztérium
megbízásából és támogatásával

Sorozatszerkesztő:
Skaliczki Judit

Szerkesztette:
Richlich Iлона

Lektorálta:
Rácz Ágnes

ISSN 1588-6859

ISBN 978-963-201-635-1

Kiadja a Könyvtári Intézet
Felelős kiadó: Bartos Éva, a Könyvtári Intézet igazgatója

Készült az Akaprint Nyomdaipari Kft. nyomdaüzemében
Felelős vezető: Freier László, ügyvezető igazgató

Tartalom

Skaliczki Judit: Az ágazati irányítás eszköze: a szakfelügyelet	5
14/2001. (VII. 5.) NKÖM rendelet a könyvtári szakfelügyeletről	7
Kopcsay Ágnes: A könyvtári szakfelügyelet megszervezése, elindítása	12
Zalainé Kovács Éva: A minőség értékelése a könyvtárban. A minőségelvű szakfelügyelet	15
Kopcsay Ágnes: Szakfelügyelet a települési könyvtárakban 2002–2008	22
Tózsér Istvánné Géczi Andrea: Könyvtári szakfelügyelet Heves megyében 2002–2008	32
Horváth József: A települési könyvtárak szakfelügyeleti vizsgálatának tapasztalatairól (Győr-Moson-Sopron megye)	41
Ásványi Ilona: A magyarországi egyházi és felekezeti könyvtárak szakfelügyelete 2006–2008	52
Huszár Ernőné: Szakfelügyelet a felsőoktatási intézmények könyvtáraiban 2007–2008	61
Püski Anikó: A múzeumi könyvtárak és könyvgyűjtemények szakfelügyeleti vizsgálata	67
Dömsödy Andrea: Az iskolai könyvtári szakfelügyelet 2002–2008 között	72
Ládi László–Fehér Miklós: Reprezentatív vizsgálatok a szakfelügyeleti kérdőívek alapján	85
Függelék. Példák a szakfelügyeleti vizsgálatok jelentéseiből	101

Az ágazati irányítás eszköze: a szakfelügyelet

Egy-egy ágazat irányításának az alábbi kiemelt feladatai vannak:

- stratégiák, fejlesztési koncepciók készítése;
- a terület fejlesztését elősegítő jogszabályok készítése;
- a fejlesztendő területekhez források megszerzése;
- a fejlesztéseknek, a terület helyzetének folyamatos értékelése, azaz a szakfelügyelet végzése.

A szakfelügyelet a rendszerváltáskor szűnt meg.

A könyvtári területnek a rendszerváltáskor több megoldandó problémát kellett kezelnie:

- a megváltozott gazdasági, politikai, társadalmi, technológiai környezet újfajta igényeit;
- egy megváltozott ágazati irányítás teljes elbizonytalanodását, azaz a rendszerváltás hozta kérdéseket: mit és hogyan kell tenni;
- a könyvtári rendszert alkotó hálózatok közül több megszűnt;
- a minden hálózat esetében megszűnt hálózati központok hiányában nem működött a képzést, továbbképzést, szaktanácsadást támogató koordinációs tevékenység;
- az elbizonytalanodott fenntartók a könyvtárak fenntartását egyre kevésbé tartották fontosnak;
- megszűnt a szakfelügyelet.

A szakfelügyelet értékelése ekkor – mint oly sok más területé is – meglehetősen ellentmondásos volt.

Többen úgy tekintettek rá, mint a diktatórikus múlt egyik jellemzőjére. A helyzet azonban az volt, hogy a '80-as évektől a szakfelügyelet már nem a hatalom szolgáltatásában állt, hanem a szakmát segítette a szakmai kérdésekben, illetve a fenntartó(k) számára fogalmazta meg azokat a feladatokat, amelyek szükségesek voltak annak érdekében, hogy a könyvtár megfelelő szinten végezhesse a feladatait.

A szakfelügyelet, amennyiben jól végezték, támasza volt egy-egy könyvtárnak a fenntartóval történő tárgyalásai során. Ugyanakkor szakmailag olyan korszerű feladatokat fogalmazott meg, amelyek hozzájárultak ahhoz, hogy a szocialista tömbbe való bezártság és a jóval alacsonyabb szintű finanszírozás ellenére, a hazai és a fejlett könyvtárüggyel rendelkező országok szolgáltatási trendjei és szolgáltatási struktúrája között nem volt olyan hatalmas különbség, mint az országok társadalmi berendezkedése között. A

rendszerváltás után többek között ennek a ténynek is volt köszönhető – a sok munka, fejlesztés, közös gondolkodás eredményei, és a bizonyos területen lévő kardinális változtatás mellett – hogy ezt a különbséget folyamatosan és fokozatosan csökkenteni lehetett.

A szakfelügyelet megszűnése – nem megszüntetése, hanem kimúlása – mint hiány, bizonyos szempontból gátja lett a rendszerváltás után a hazai könyvtárügy fejlesztésének.

Amikor a könyvtárosok, elsősorban a könyvtárvezetők kérésére ennek a jogszabálynak az előkészítésébe kezdtünk, a következő problémákat kívántuk megoldani:

- áttekinteni és verifikálni a törvénnyel bevezetett nyilvános könyvtári fogalom teljesülését mind jogszabályi, mind szolgáltatási szinten;
- ehhez egységes értékelési kritériumrendszert adni;
- az ellenőrzés mellett, azzal egyenértékűen az értékelés hangsúlyozása;
- ennek érdekében a minőségelvűség bevezetése.

Mindezek értelmében a szakfelügyeletnek a következő szerepet szántuk:

- a jogalkalmazás ellenőrzésének eszköze;
- a központi támogatások szakmai felhasználásának ellenőrző eszköze;
- a nyilvános könyvtári szerep ellenőrzésének eszköze;
- a fenntartói tevékenység ellenőrzésének eszköze;
- a könyvtárak korszerűsítésének eszköze;
- a minőségi szemlélet meghonosításának eszköze.

Azaz a szakfelügyeleti jogszabály megalkotásával, majd a szakfelügyelet lépésenkénti megszervezésével, a különböző típusú könyvtárakra történő kiterjesztésével a hazai könyvtári rendszer fejlesztésének kívántunk egységes alapú értékelési, számbavételi lehetőséget adni.

Jogi szempontból megközelítve, a könyvtári területen azért van szükség szakfelügyeletre, mert ez következik a szabályozás jellegéből. A könyvtári terület jogi szabályozása ugyanis keretjellegű, a törvény és követő jogszabályai a könyvtári szolgáltatási rendszer működésének kereteit és nem részletes szabályait tartalmazzák.

A részletekbe menő szabályozás hiánya növeli a jogalkalmazás szabadságát, ezért a könyvtárak működésének harmonizálása feltételezi az ellenőrzés, a könyvtárra szabott iránymutatás jelentőségét. Ezt valósítja meg a könyvtári szakfelügyelet.

Kiadványunknak az a célja, hogy egyrészt a szakfelügyelet megszervezéséről, másrészt a vizsgálatok eredményeiről és nem utolsósorban, a különböző típusú könyvtárakban végzett vizsgálatokról adjunk képet.

A vizsgálatok eredményeként megkapott tények és adatok az ágazati irányítás szempontjából a rendszer fejlesztéséhez adnak támpontot és segítséget, egy-egy könyvtár, könyvtártípus esetében pedig annak a területnek a hiányosságait, illetve fejlesztendő területeit tárják fel.

A vizsgálatok nélkül nem tudnánk stratégiát és koncepciókat készíteni, nem ismerenénk a fejlesztés követendő irányait. A szakfelügyelet – térjünk vissza a címhez – az ágazati irányítás meghatározó, alapvető eszköze.

14/2001. (VII. 5.) NKÖM rendelet

a könyvtári szakfelügyeletről

A kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény (a továbbiakban: Törvény) 100. §-a (3) bekezdésének 1) pontjában foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendelem el:

1. §

- (1) A nemzeti kulturális örökség minisztere (a továbbiakban: miniszter) a Törvény 69. §-ából és a nemzeti kulturális örökség miniszterének feladat- és hatásköréről szóló 161/1998. (IX. 30.) Korm. rendelet 2. §-ának (5) bekezdéséből adódó ágazati szakmai felügyeleti jogkörének érvényesítése, valamint a könyvtárak és a könyvtári tevékenység fejlesztése, a szakmai munka színvonalának emelése érdekében könyvtári szakfelügyeletet (a továbbiakban: szakfelügyelet) működtet.
- (2) A szakfelügyelet tevékenysége kiterjed:
  - a) a nyilvános könyvtárakra és azok fenntartóira, továbbá
  - b) a nem nyilvános könyvtárat működtető, illetve könyvtári tevékenységet folytató szervezetekre.

2. §

- (1) A szakfelügyelet feladatai a nyilvános könyvtárak esetében:
  - a) rendszeresen vizsgálja, ellenőrzi és értékeli a könyvtár szakmai tevékenységét,
  - b) vizsgálja a könyvtári tevékenység működési feltételeinek biztosítását,
  - c) vizsgálja és értékeli a könyvtár tematikai fejlesztését,
  - d) ellenőrzi a könyvtári tevékenységről és a könyvtári alkalmazottakról szóló jogszabályok érvényesülését,
  - e) ellenőrzi a nyilvános könyvtár alapkövetelményeinek és alapfeladatainak teljesítését,
  - f) vizsgálja a dokumentumok védelmével és nyilvántartásával kapcsolatos szabályok érvényesülését,

- g)* ellenőrzi a központi költségvetési támogatások felhasználását,
  - h)* vizsgálja és értékeli a könyvtári szakmai irányelvek, normatívák, szabványok és szabályzatok betartását,
  - i)* vizsgálja és értékeli a könyvtári szolgáltatások minőségét,
  - j)* vizsgálja a könyvtári ellátás működési feltételeinek biztosítását,
  - k)* ellenőrzi a könyvtári szakmai munkakörben foglalkoztatott szakemberekre vonatkozó képesítési és továbbképzési szabályok alkalmazását,
  - l)* vizsgálja és értékeli a könyvtár részvételét a könyvtári rendszerben, illetőleg az Országos Dokumentum-ellátási Rendszerben,
  - m)* vizsgálja és értékeli a könyvtár szabályzatainak jogszerűségét és célszerűségét,
  - n)* ellenőrzi a szakfelügyelet korábbi javaslatainak megvalósítását.
- (2) A szakfelügyelet feladatai a nem nyilvános könyvtárak és a könyvtári tevékenységet folytató szervezetek esetében:
- a)* ellenőrzi a könyvtári tevékenységről és a könyvtári alkalmazottakról szóló jogszabályok érvényesülését,
  - b)* vizsgálja a könyvtári tevékenység működési feltételeinek biztosítását,
  - c)* vizsgálja és értékeli a könyvtár részvételét a könyvtári rendszerben,
  - d)* vizsgálja a dokumentumok védelmével és nyilvántartásával kapcsolatos szabályok érvényesülését,
  - e)* ellenőrzi a központi költségvetési támogatások felhasználását,
  - f)* ellenőrzi a szakfelügyelet korábbi javaslatainak megvalósítását.

3. §

- (1) Az iskolai könyvtár szakfelügyeleti vizsgálatával kapcsolatosan az e rendeletben foglaltakat a (2)–(4) bekezdésben foglalt eltéréssel kell alkalmazni.
- (2) A szakfelügyelet feladatai az iskolai könyvtárak esetében:
  - a)* ellenőrzi a könyvtári szakmai tevékenységről szóló jogszabályok érvényesülését,
  - b)* vizsgálja és értékeli a könyvtár részvételét a könyvtári rendszerben,
  - c)* vizsgálja a dokumentumok védelmével és nyilvántartásával kapcsolatos szabályok érvényesülését,
  - d)* ellenőrzi a kulturális célú központi költségvetési támogatások felhasználását,
  - e)* ellenőrzi az iskolai könyvtári szakfelügyelet javaslatainak megvalósítását.
- (3) Iskolai könyvtár szakfelügyeleti vizsgálatára csak az a szakértő kaphat megbízást, aki szerepel a közoktatásról szóló törvény szerint elkészített országos szakértői névjegyzékben is.
- (4) A szakfelügyeleti vizsgálatot a közoktatásról szóló törvény szakmai ellenőrzés lebonyolításáról szóló rendelkezéseinek megfelelően kell megszervezni.
- (5) Az iskolai könyvtárak szakfelügyeletének részletes szempontrendszerét az oktatási miniszter és a miniszter által létrehozott, az iskolai könyvtárakkal foglalkozó

Tárcaközi Bizottság javaslata alapján a miniszter hagyja jóvá és közzéteszi mind az Oktatási, mind a Kulturális Közlönyben.

4. §

- (1) A könyvtári szakfelügyelet működését a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma (a továbbiakban: minisztérium) irányítja.
- (2) A szakfelügyelet a minisztérium által elrendelt átfogó, cél- és utóvizsgálatokat folytat.
- (3) A nyilvános könyvtárak tevékenységét a szakfelügyelet átfogó vizsgálat keretében hétévente megvizsgálja.
- (4) A szakfelügyelet működésének költségeit a minisztérium biztosítja.

5. §

- (1) A minisztérium állandó vagy eseti, határozott időre szóló vezető szakfelügyelői megbízást ad a szakfelügyelet megszervezésére, a szakfelügyeleti vizsgálat vezetésére és dokumentálására.
- (2) A szakfelügyeleti vizsgálat lefolytatására állandó vagy eseti, határozott időre szóló szakfelügyelői megbízás adható.
- (3) A vezető szakfelügyelő, szakfelügyelő megbízását a megbízó indokolás nélkül visszavonhatja. A megbízásra a megbízási szerződés és a Polgári Törvénykönyv szabályai az irányadók.
- (4) A vezető szakfelügyelő, szakfelügyelő díjazásban részesül és a szakfelügyelettel összefüggésben felmerült, igazolt úti- és szállásköltségei megtérítésére jogosult. A díjazás és a költségtérítés részletes szabályait a szakfelügyelői megbízásban kell rögzíteni.

6. §

- (1) Vezető szakfelügyelő, szakfelügyelő a külön jogszabály szerinti érvényes könyvtári szakértői engedéllyel rendelkező szakember lehet.
- (2) Szakfelügyelői megbízást az a szakértő kaphat, aki a minisztérium által meghirdetett
  - a) szakfelügyeleti tanfolyamot eredményesen elvégezte,
  - b) szakfelügyelői továbbképzéseken részt vesz.

7. §

- (1) A Könyvtári Intézet a minisztérium előírása szerint vesz részt a szakfelügyeleti vizsgálatokban, a szakfelügyeleti dokumentumok gyűjtésében és megőrzésében.

- (2) A megyei könyvtárak a minisztériummal kötött megállapodás szerint vesznek részt a szakfelügyeleti vizsgálatokban.
- (3) Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum a minisztériummal kötött megállapodás szerint vesz részt a szakfelügyeleti vizsgálatokban.

8. §

- (1) A vezető szakfelügyelő és a szakfelügyelő a minisztérium által meghatározott szempontok, a szakfelügyelet működési rendje és a megbízásban foglaltak alapján végzi tevékenységét.
- (2) A vezető szakfelügyelő feladata:
  - a) a szakfelügyeleti vizsgálatok tervezése, szervezése, a vizsgálatban érintett intézmények és fenntartók értesítése,
  - b) szakfelügyelőként részt vesz a vizsgálatban,
  - c) a szakfelügyelői jelentések összegyűjtése és véleményezésre elküldése a vizsgált intézménynek, a fenntartót érintő megállapítások, javaslatok esetén a fenntartónak is,
  - d) a szakfelügyeleti jelentések és az érintettek észrevételei alapján összeállítja a vizsgálatról szóló összesített jelentést, ennek keretében intézkedési javaslatokat fogalmaz meg,
  - e) az összesített jelentést elküldi a vizsgált intézménynek és fenntartójának, valamint az intézkedésre jogosult más szervezetnek és a minisztérium könyvtári osztályára,
  - f) ellenőrzi a javasolt intézkedések megtörténtét,
  - g) a szakfelügyelet működési rendjével, a vizsgálatok lebonyolításával kapcsolatosan javaslatokat tesz a minisztérium könyvtári osztályának.
- (3) A szakfelügyelő a könyvtári tevékenységről szóló adatok és dokumentumok tanulmányozása, az intézmény által készített önértékelés, illetve helyszíni vizsgálat alapján végzi a szakfelügyeleti vizsgálatot.
- (4) A szakfelügyelő munkája során a könyvtár helyiségeibe beléphet, a könyvtár által vezetett nyilvántartásokba betekinthez, a könyvtár szakmai tevékenységét megfigyelheti.
- (5) A szakfelügyelő a helyszíni vizsgálat megkezdéséről köteles a könyvtár vezetőjét tájékoztatni és kérésére a megbízólevelét bemutatni. A helyszíni vizsgálat végzése során a szakfelügyelő a könyvtár munkáját, rendeltetészerű működését nem akadályozhatja.
- (6) A szakfelügyelő leíró és értékelő megállapításait, észrevételeit és javaslatait jelentésben rögzíti.
- (7) A szakfelügyeleti jelentést a megbízástól függően a vezető szakfelügyelőnek vagy a minisztériumba kell elküldeni.

9. §

- (1) A vizsgált könyvtár és fenntartója köteles a szakfelügyelők munkáját elősegíteni.
- (2) A vizsgált könyvtár és fenntartója a szakfelügyeleti jelentésre észrevételeket tehet, ennek lehetőségét a vezető szakfelügyelő köteles biztosítani, és az észrevételeket a jelentéshez csatolni.

10. §

- (1) A minisztérium, illetve a vezető szakfelügyelő az intézkedési javaslatokat a szakfelügyeleti jelentéssel együtt elküldi a vizsgált intézménynek és fenntartójának, az intézkedésre hatáskörrel rendelkező más szervezetnek.
- (2) A minisztérium a szakfelügyeleti jelentést - intézkedés szükségessége esetén - elküldi a könyvtár fenntartóját felügyelő más tárcának.
- (3) A vizsgált intézmény intézkedési tervet készít a szakfelügyeleti jelentésben megállapított feladatok megvalósítására.
- (4) A szakfelügyelet javaslatainak megvalósítását utóvizsgálat keretében ellenőrizni kell.
- (5) A nyilvános könyvtár alapkövetelményének vagy alapfeladatának nem teljesítése esetén a vezető szakfelügyelő javaslatára a miniszter elrendeli a hiány pótlását, aminek elmaradása esetén a könyvtárat törli a nyilvános könyvtárak jegyzékéből.

11. §

- (1) Ez a rendelet a kihirdetését követő 8. napon lép hatályba.

A könyvtári szakfelügyelet megszervezése, elindítása

Az 1997. évi CXL. törvény 100. §-a (3) bekezdésének 1) pontjában foglalt felhatalmazás alapján jelent meg a **könyvtári szakfelügyeletről szóló 14/2001. (VII. 5.) NKÖM rendelet**. Régen várt jogszabály volt ez, hiszen a könyvtári szakfelügyelet évek óta nem működött. A rendszerváltás után csaknem széthullott könyvtári rendszer a CXL. törvény eredményeként újra rendeződött, megindult a könyvtárak korszakváltása, amelyek ma már magasabb szintű tevékenységet fejtenek ki, mint 1997 előtt.

A törvény meghatározza a nemzeti könyvtári ellátás, a tudományos és szakkönyvtári ellátás, valamint a települési könyvtári ellátás feladatait, és azt is, hogy a könyvtári ellátás feladatát hogyan teljesíthetik a fenntartók. A változások azonban, különösen a kistépülések tekintetében nem valósultak meg olyan ütemben, mint kívánatos lett volna. **A szakfelügyeleti ellenőrzésre és a szakfelügyelet következtében (is) bekövetkező szakmai fejlesztésekre tehát a könyvtáros társadalomnak is igen nagy igénye volt, amikor életbe lépett a jogszabály.**

A könyvtári szakfelügyelet tevékenysége kiterjed a nyilvános könyvtárakra és fenntartókra, a nem nyilvános könyvtárat működtető, illetve könyvtári tevékenységet folytató szervezetekre is. A szakfelügyeleten keresztül a fenntartókkal is szorosabb kapcsolatot tud kialakítani a szakma, és a vizsgálatokban való részvétel, a javaslatok megfontolása, a megoldási lehetőségek keresése kötelező a fenntartó részére is.

A szakfelügyelet feladata, a rendelet szerint, a miniszter ágazati szakmai felügyeleti jogkörének érvényesítése, azaz a szakmai ellenőrzés. Emellett ugyanolyan fontos „*a könyvtárak és a könyvtári tevékenység fejlesztése, a szakmai munka színvonalának emelése*” is. Az ellenőrzésnek elsősorban ezt a célt kell szolgálnia a szakfelügyelőnek tehát nem pusztán ellenőriznie kell, hanem a helyzet ismeretében javaslatokat kell tennie a jobbításra, a fejlesztés lehetőségeire.

A minisztérium feladatai

A könyvtári szakfelügyelet működését az Oktatási és Kulturális Minisztérium Könyvtári Osztálya irányítja. Ennek keretében:

- A szakmával egyeztetve évenként dönt arról, hogy a könyvtári tevékenység melyik területét, mely könyvtárakat vizsgálja a szakfelügyelet.
- Kinevezi és évenként megbízza a vezető szakfelügyelőket.

- Az Országos Idegennyelvű Könyvtáron (OIK) keresztül szerződést köt a vezető szakfelügyelőkkel és a szakfelügyeletben közreműködő intézményekkel.
- Gondoskodik a szakfelügyelők felkészítéséről, képzéséről és továbbképzéséről.
- Megbízásából a Könyvtári Intézet és a felkért szakértők kérdőívet szerkesztenek a vizsgálatok lefolytatásához.

A vizsgálati anyagokat és a költségek elszámolását egyaránt a Könyvtári Osztály munkatársai tanulmányozzák át, fogadják el, szükség esetén intézkednek. Az elszámolást szakmai ellenőrzés után továbbítják a kifizetést végző OIK-nak.

Szakfelügyelők

Vezető szakfelügyelő, szakfelügyelő az lehet, aki a kulturális szakértők működésének engedélyezéséről és a szakértői névjegyzékek vezetéséről szóló 18/2000. (XII. 18.) NKÖM rendelet alapján könyvtári szakértői engedéllyel rendelkezik, valamint elvégzi a szakfelügyeleti tanfolyamot, és rendszeresen részt vesz a szakfelügyelői továbbképzéseken. (A képzés 2006 ősze óta akkreditált tanfolyam keretében zajlik.)

Költségek

A szakfelügyelet költségeinek fedezetét a minisztérium biztosítja. **Egy szakfelügyeleti vizsgálat költségei a vezető szakfelügyelő és a szakfelügyelő személyi költségeiből, valamint a dologi költségekből tevődnek össze.** A vezető szakfelügyelő díjazása vizsgálatonként 20 000 Ft, a szakfelügyelőé vizsgálatonként 15 000 Ft. Mivel a rendelkezésre álló keretösszeg nem változott az elmúlt évek során, az indulástól kezdve máig is ezek a tiszteletdíjak érvényesek. A vezető szakfelügyelő maga is végezhet szakfelügyeleti vizsgálatot, de ebben az esetben külön vizsgálati díjban nem részesül. Az utóvizsgálatok elvégzése a vezető szakfelügyelő feladata, ezért azonban csak a dologi költségeket számolhatja el. A dologi költségekhez tartoznak az utazási költségek, a szállásköltségek, a kommunikációs költségek (telefon, posta, internethasználat) és a sokszorosítás költségei (fénymásolás, nyomtatás, papír, nyomtatópatron, floppy-, illetve CD-lemezek stb.).

A szakfelügyeleti tevékenység folyamata

Minden évben, a minisztériummal történt egyeztetés után, **a települési könyvtárakban megynként, más könyvtárak esetében könyvtártípusonként az éves szakfelügyeleti tervet a vezető szakfelügyelő készíti el.** A tervnek tartalmaznia kell a megye településeinek és könyvtárainak számbavételét követően az adott évben vizsgálatra ki-

választott könyvtárak megnevezését, a vizsgálatokat végző szakfelügyelők nevét, a vizsgálatok és az utóvizsgálatok időpontját, valamint a költségek tervezését. A tervet a minisztérium Könyvtári Osztálya összegzi és hagyja jóvá, az esetleg szükséges módosítást követően.

A vezető szakfelügyelő feladata a **kapcsolat felvétele a vizsgálandó könyvtár vezetőjével és a fenntartóval**, hogy egyeztetett időpontban történjen a vizsgálat.

A szakfelügyelő(k) feladata a település és az intézmény megismerését, a szükséges jogszabályok és a könyvtár működésével kapcsolatos dokumentumok tanulmányozását követően a **vizsgálat lefolytatása**.

A vizsgálati jelentést a vezető szakfelügyelő küldi be a minisztériumba, nyomtatott és elektronikus formában is. A jelentés részei:

- A helyszínen kitöltött kérdőív(ek). 2002-től a községi könyvtárakban ún. alapvizsgálatot, 2005-től a városi, a felsőoktatási, az egyházi és a múzeumi könyvtárakban minőségi vizsgálatot is végeznek.
- A szakfelügyelő(k) észrevételei, megállapításai, javaslatai (helyzetkép, elemző, értékelő leírás, adatok elemzése, megoldási javaslatok), amelyeket előzetes ismeretei, a kérdőívben szereplő adatok, a személyes beszélgetések és a könyvtár működésének megfigyelése alapján, a levont következtetések nyomán állítanak össze.
- A vezető szakfelügyelő összegzése a szakfelügyeleti vizsgálati anyagok alapján, valamint határozati javaslatok megfogalmazása a könyvtár és a fenntartó számára felelős és határidő megjelölésével, az utóvizsgálat idejének meghatározásával.
- A vizsgált könyvtár vezetőjének és fenntartójának véleménye a vizsgálati anyag megismerését követően.
- A költségek elszámolása.

A vezető szakfelügyelő évenként összefoglaló jelentést is készít a lefolytatott vizsgálatokról.

A minisztériumban a vizsgálati anyag és jelentés áttanulmányozását követően a vizsgálatot elfogadják, és az elvégzett munka teljesítését igazolják. Ha a javaslatok valamelyike minisztériumi intézkedést kíván, a Könyvtári Osztály intézkedik a vizsgált település könyvtárával kapcsolatban. A vizsgálati jelentés elektronikus változatát további feldolgozás céljából a minisztérium átadja a Könyvtári Intézetnek.

Utóvizsgálat

A szakfelügyeleti vizsgálat szerves része, lezárása az utóvizsgálat, melynek elvégzése **a vezető szakfelügyelő feladata**. Az utóvizsgálat **célja: ellenőrizni, hogy az intézkedési javaslatok megvalósultak-e a megszabott határidőig, és ha nem, miért nem**. Az utóvizsgálat segítségével lehet megállapítani, hogy egy-egy településen eredményes volt-e a szakfelügyelet, az alapvizsgálat során megfogalmazott intézkedési javaslatok teljesültek-e.

A minőség értékelése a könyvtárban

A minőségelvű szakfelügyelet

A minőségelvű szakfelügyelet indulása

A 14/2001. (VII. 5.) NKÖM sz., a könyvtári szakfelügyeletről szóló rendelet 2. §-a a szakfelügyelet feladataival foglalkozik a nyilvános könyvtárak esetében, amelyek között az (1) bekezdés *i)* pontja feladatul tűzi ki a könyvtári szolgáltatások minőségének vizsgálatát is. Ennek alapján a minőségen alapuló szakfelügyelet teremtheti meg a könyvtárak tevékenységének, szolgáltatásainak egy újfajta, korszerű értékelését, ami segítheti egyrészt a fenntartó megítélését az adott könyvtárról, másrészt az adott könyvtár vezetését a szolgáltatások minőségének jobbításában, illetve a más könyvtárakkal való összehasonlításban.

A vizsgálat és értékelés kétféle módon történhet:

1. a szakmai és minőségi előírások, irányelvek és
2. a könyvtár önértékelése alapján (az ehhez használható önértékelési modell jelenleg kidolgozás alatt áll).

*Értékelés szolgáltatási, minőségi előírások, irányelvek alapján –
kérdőív és interjú felhasználásával*

A könyvtári minőségbiztosítás értékelési szempontjai egyrészt a használói megközelítés, a hasonló külföldi, elsősorban angolszász példák, másrészt az IFLA/UNESCO irányelvek alapján határozhatók meg.

Ezek azok a minőségi követelmények, amelyeknek bizonyos – beruházással, működési költséggel stb. járó – része a fenntartó finanszírozásán múlik. A vizsgálat által feltárt ilyen jellegű hiányosságok a fenntartói kompetencia részét képezik.

A minőségi követelmények rendszerének kialakítása a minőségbiztosítás könyvtári meghonosításának alapját képezi, a minőségelvű szakfelügyelet ennek kezdeti lépése.

A hasonló jellegű külföldi alkalmazások és a hazai gyakorlat figyelembevételével, szakmai egyeztetés után elkészült egy kísérleti kérdőív a szolgáltatási és minőségi előírások értékelésére.

Az erre alapozott **kísérleti projekt 2005-ben indult**, melynek célja a kérdőív kipróbálása és használatának értékelése volt.

A résztvevők Békés, Csongrád, Hajdú-Bihar és Komárom-Esztergom megyék voltak, a kísérleti projekt keretében **a városi könyvtárak vizsgálatára került sor**, mind-

egyik megyében 5-5 könyvtárban. Az adott könyvtárak a vizsgálat előtt megismerték az értékelési szempontokat és a kérdőív kérdéseit is.

A vizsgálat célja az volt, hogy a használók szempontjából értékelje a könyvtár szolgáltatásainak minőségét. A szakfelügyelők feladata volt a kérdőívek kitöltése az értékelési szempontok alapján.

A két szakfelügyelő együtt végezte a vizsgálatot, egyikük egy-egy másik, a kísérleti projektben ugyancsak résztvevő megyéből jött.

A kérdőív kitöltése után, a vizsgált könyvtár vezetőségével közösen áttekintették és értékelték az eredményt.

Ezután a könyvtár vezetősége tervet készített a hiányosságok megszüntetésére, melyet a szakfelügyelők az értékeléssel együtt elküldtek a Könyvtári Osztálynak.

A kísérleti projekt végén a résztvevő szakfelügyelők írásban és közös megbeszélésen is értékelték a kérdőívet, és az alkalmazás alapján megtették módosítási javaslatukat.

Ezek figyelembevételével készült el a módosított kérdőív, most már három változatban, mivel **2006-tól** kísérleti projektként **az egyházi, a múzeumi és a felsőoktatási könyvtárakban is elindult a szakfelügyeleti tevékenység.**

A kérdőív a használói és minőségi elvárások figyelembevételével több kérdéskörre tagolódik, az értékelés százalékos alapon történik. A három kérdőív az egyes kérdéskörök kérdéseiben és pontozásában tér el egymástól, ami az adott könyvtártípus sajátosságainak figyelembevételéből adódik.

A minőségelvű szakfelügyelet során vizsgált témakörök

Külső és belső körülmények

- A könyvtár általános megjelenése tiszta és gondozott legyen mind külsőleg, mind a belső tereket illetően.
- A feliratok, eligazító táblák legyenek jól láthatók, informatívak, egységes szerkezetűek, egységes megjelenésűek és naprakészek.
- A könyvtár berendezései a használók kényelmét szolgálják, állapotuk lehetőleg jó legyen.
- A könyvtárosok legyenek udvariasak, szolgálatkészek és ápoltak.
- A könyvtárosok hordjanak jól olvasható kitűzött.

Az állomány elhelyezése, állapota, megfelelősége, információ a használatáról

- Az állományrészek elhelyezése az épületen belül célszerű, a várható használathoz igazodó legyen. Lehetőleg legyen elkülönítve a zajosabb és az elmélyült munkára alkalmas tér.
- Az egyes állományrészek jól megközelíthetők legyenek.

- Lehetőleg minél több dokumentum legyen szabadpolcon, de ez nem jelenthet zsúfoltságot.
- Az állomány legyen szabályosan rendezett, a dokumentumok állapota legyen megfelelő.
- Az állományrészek elhelyezését jelölő feliratok jól olvashatók és informatívak legyenek. A dokumentumok jelölése jól látható és egységes legyen, legyen elegendő fény.
- A használói igényeket valamilyen módon gyűjtsék össze.

Az állományt feltáró eszközök

- A katalógusok legyenek naprakészek, a legutóbbi beszerzéskor beérkezett dokumentumok az adott katalógusban (hagyományos vagy gépi) legyenek megtalálhatók. A katalógusok jól megközelíthetők és kényelmesen használhatók legyenek.
- A katalógus használatáról részletes, informatív, követhető tájékoztatás álljon a használó rendelkezésére.
- A feliratozás és a katalóguscédulák pontosak, egységesek és jól olvashatók legyenek.
- Az eszközök tiszták, karbantartottak legyenek.

A szolgáltatási és tájékoztatói eszközök elhelyezése, állapota, információ a használatukról

- Az eszközök legyenek jól megközelíthetők és kényelmesen használhatók.
- A szolgáltatásokról szóló ismertető és a használati tájékoztatók pontosak, tiszták és jól olvashatók legyenek.
- Az eszközök megfelelő mennyiségben álljanak a használók rendelkezésére, állapotuk megfelelő legyen.

Internethez és adatbázisokhoz való hozzáférés

- A szolgáltatáshoz használt számítógépek ne zavarják az egyéb szolgáltatást igénybevevőket.
- A szolgáltatásról és a használatról szóló tájékoztató pontos, tiszta és jól olvasható legyen.
- A könyvtárosok ismerjék a legfontosabb adatbázisok használatát, és megfelelő módon kínálják azokat, nyújtsanak segítséget a használónak.
- Amennyiben igény van rá, a könyvtár vállalja az internet és adatbázis-használat oktatását.
- A könyvtárnak lehetőleg legyen saját honlapja, az legyen jól áttekinthető és tartalmazzon elegendő aktuális információt.

- A bejutás az épületbe lehetőleg legyen teljesen akadálymentes.
- A berendezéseket, kiszolgáló helyiségeket tudják használni, kapjanak emberi segítséget, ha szükség van rá.
- A fogyatékkal élők ellátásához álljon rendelkezésre megfelelő dokumentum és/vagy eszközállomány, illetve szolgáltatás.

A minőségelvű szakfelügyeleti vizsgálatok főbb eredményei a különböző könyvtártípusokban

Az eddig lefolytatott vizsgálatok értékelése alapján, a minőségi kérdőív egyes témaköreiben a következő fontosabb és általánosabb problémák merültek fel:

Külső és belső körülmények

- A települési könyvtárak esetében sok helyen az épület nem korszerű, belülről ugyan rendezett és felújított, de az épület külső képe nem megfelelő. Ahol a művelődési ház és a könyvtár közös épületben van, a probléma hatványozottabban jelentkezik.
- A feliratok, eligazító táblák a legtöbb esetben házi készítésűek és nem egységesek. A belső felújítás után erre már nem marad elegendő pénz. A Nemzeti Kulturális Alapnál ugyan lehetett erre pályázni, de a lehetőséggel nem minden könyvtár tudott élni.
- A munkatársak a legtöbb helyen megfelelően udvariasak és szolgálatkészek, egyre több helyen viselnek kitűzött vagy valamilyen megkülönböztető ruhadarabot.
- Az összevont intézmények munkatársainak és vezetőinek gyakran kell részt venniük a művelődési ház programjaiban ami sokszor a szakmai munka rovására megy.
- A fokozatos létszámcsökkenések, illetve a rövidített munkaidő szintén problémát jelentenek a szakmai munkák területén.
- A felsőoktatási és a múzeumi könyvtárak az anyaintézmény részeként és általában azon belül működnek, így sokszor előfordul ugyanaz a szituáció, mint a művelődési házakkal közös épületben lévő települési könyvtáraknál: a könyvtár bejárata rendezett, de az épület nem. Ezekben az esetekben is gyakran nehéz megtalálni a könyvtárat az épületen belül.
- Nemcsak a könyvtáron belül, de az egész épületben hiányoznak a jól látható, informatív eligazító táblák.

Valamennyi könyvtártípus esetében elmondható, hogy az adott városon belül is nehéz a könyvtárhoz eljutni, eligazító táblák hiányában.

Az állomány elhelyezése, állapota, megfelelősége, információ a használatáról

- Az állomány elhelyezése minden könyvtártípusban hasonló gondot jelent. Az újonnan épült könyvtárakban nagyobb lehetőség van a használathoz igazodó rend kialakítására és a dokumentumok nagyobb részének szabadpolcon való elhelyezésére.
  - A nem könyvtárnak épült, átalakított épületekben nehezebb a fenti elvek betartása, de a tapasztalatok azt mutatják, hogy a könyvtárosok igyekeznek a legjobb megoldást megtalálni.
  - A dokumentumok feliratozása nagyobb problémát jelent, és gyakran nehéz anyagi kérdés az egységes feliratozás megvalósítása.
  - A használói igények összegyűjtése minden könyvtártípusban megtörténik, néhány könyvtár esetében azonban nagyobb figyelmet kell erre is fordítani.
- A felkinált lehetőségek közül a legtöbbel általában a felsőoktatási könyvtárak élnek.

Az állományt feltáró eszközök

- A katalógusok (hagyományos és gépi) összetett képet mutatnak.
  - A települési könyvtárak legtöbbjében már gépi feldolgozással dolgoznak, de nagyon sok helyen építik még a cédulakatalógusokat is. Ezek nem követik gyorsaságban a gépi katalógusokat, a szerkesztésükhöz szükséges munkaidő hiánya miatt. Ráadásul a használók szívesebben használják a gépi katalógust, bár sok helyen nem áll rendelkezésükre e célra rendelt számítógép, így a könyvtárosok segítségére szorulnak. Sok helyen a helyhiány miatt a cédulakatalógusokat nehezen lehet megközelíteni.
- Az állományt feltáró eszközök a legtöbb helyen tiszták és karbantartottak.
- A múzeumi könyvtárak esetében rosszabb a helyzet: a legtöbb helyen jó, ha a könyvtárosok rendelkeznek 1 db számítógéppel, de nagyon sok helyen hiányzik a feldolgozást segítő szoftver is.
  - A felsőoktatási könyvtárak már mind rendelkeznek megfelelő hardverrel és szoftverrel a dokumentumok feldolgozásához. Állományuk azonban – főként speciális gyűjtőköriük és a megőrzési funkciójuk következtében kialakult nagy állományuk miatt – még nincs teljesen feltárva gépi katalógusban, így sok helyen még a hagyományos katalógusok is használatban vannak. Több helyen viszont a katalógusszekrények elhelyezése nem megfelelő, emiatt használatuk nehézkes.

A szolgáltatási és tájékoztatási eszközök elhelyezése, állapota, információ a használatukról

Ezen eszközök legszélesebb köre a települési könyvtárakban található. Általában jól megközelíthetők, a róluk szóló tájékoztatás azonban nem minden esetben megfelelő, illetve sok helyen nincs is. Mindenképpen látható, hogy a könyvtárosok igyekeznek a

szolgáltatásokról megfelelő tájékoztatást adni az olvasóknak, de sok helyen a minőséggel még problémák vannak. Sok helyen, főleg a települési és a múzeumi könyvtárakban azonban nem megfelelő mennyiségű tájékoztatási eszköz áll a használók részére.

Internethez és adatbázisokhoz való hozzáférés

- Az internet szinte már minden könyvtártípusban be van vezetve, de több helyen (főleg múzeumi és egyházi könyvtárakban) csak a munkatársak részére elérhető.
- A szolgáltatásról szóló tájékoztatók sok helyen pontosan és jól olvashatók.
- A könyvtárosok a legtöbb helyen jól ismerik és ajánlják a legfontosabb adatbázisokat, hiszen ők maguk is sokszor használják őket.
- A települési és a felsőoktatási könyvtárak nagy része aktívan kiveszi részét a felhasználóképzésből. A felsőoktatási könyvtárakban több helyen ennek többféle lehetősége is van: tanterv szerint, fakultatív, eseti.
- A múzeumi és az egyházi könyvtárakban – az előzőekben említett hiányos feltételek miatt – inkább egyéni segítséget nyújtanak a használóknak.
- A könyvtári honlapok is változatos képet mutatnak.
A települési könyvtárak nagy része saját honlappal rendelkezik, de sok helyen felmerült a frissítés és a megfelelő információk hiánya. A csak a település honlapján megjelenő könyvtárak esetében az előbbi problémák hatványozottan jelentkeznek.

A fogyatékkal élők könyvtárhasználata

Ezen a területen a legfőbb probléma az akadálymentesítés. Sok helyen a bejutás ugyan akadálymentes, de az épületen belüli közlekedés megoldatlan. Ez a probléma leginkább az intézményi könyvtáraknál (összevont intézmények, múzeumi, egyházi, felsőoktatási), illetve fokozottan a műemléki épületeknél jelentkezik. Az igazi akadálymentesítést sok helyen az emberi segítségnyújtás helyettesíti.

- A települési könyvtárakban egyre több a fogyatékkal élőket segítő eszköz, és lehetőség szerint a számukra alkalmas dokumentumok száma is nő. Egyre több helyen vezetnek be a házhoz kötöttek ellátását is.
- A többi könyvtártípusban is lehetőség és szükséglet szerint igyekeznek segíteni a fogyatékkal élők könyvtárhasználatát.

Összegzés és tervek

A minőségelvű szakfelügyelet kapcsán elvégzett vizsgálatok értékelése során felmerülhet az a kérdés, mit is jelent a minőség a könyvtárakban, ha nem jók és megfelelőek a körülmények. Mennyiben fenntartói és mennyiben könyvtári problémák ezek?

A szakfelügyelők ebben a vonatkozásban sok jó, megfontolandó javaslatot tettek. Kérdés, hogy a forráshiányos fenntartók mennyiben tudják ezeket megfogadni és leginkább megvalósítani.

A könyvtárak jelen pillanatban az európai uniós pályázatokban bíznak, hogy saját részükről is mindent megtehessenek a könyvtárak minőségének fejlesztése területén.

Mindez csak a használók érdekében történő együttműködéssel valósítható meg, amire remélhetőleg a pályázatok kapcsán lehetőség nyílik a konzorciumok révén, illetve a fenntartók együttes támogatásával.

A jövőben az egyik legfontosabb feladat lenne a minőségelvű szakfelügyeleti vizsgálatok további bővítése, hogy minden könyvtárhoz eljussanak a szakfelügyelők, ezzel is erősítve a könyvtárak minőségi szemléletét. Fontos lenne még az utóvizsgálatok elvégzése ezen a területen, illetve annak számbavétele, hogy a fenntartók mennyiben fogadták meg a szakfelügyelők véleményét és javaslatait.

A fentiek egybevágnak azzal az ágazati tervvel, hogy a hazai könyvtárak felkészülhessenek rá, és megpályázhassák a *Minősített könyvtár* címet, illetve a *Könyvtári Minőségi Díjat*.

Szakfelügyelet a települési könyvtárakban 2002–2008

A könyvtári szakfelügyeleti vizsgálatok a jogszabály megjelenését és a szakmai egyeztetéseket követően 2002-ben valamennyi megyében a kistelepüléseken kezdődtek. Mivel a legnagyobb helyismerettel a megyei könyvtárak munkatársai rendelkeznek, **vezető szakfelügyelői** megbízást a megyei könyvtárak igazgatói kaptak, néhány megyében pedig az igazgató által javasolt munkatársat bíztuk meg a feladattal. Az eredetileg megbízott megyei vezető szakfelügyelők közül 11-en a mai napig is betöltik ezt a szerepet, 5 megyében nyugdíjba ment a megyei könyvtár igazgatója és a vezető szakfelügyelői teendőket is átadta, két esetben a minisztérium kezdeményezte a vezető szakfelügyelő személyének változását, Veszprém megyében pedig Halász Béla fájdalmasan korai halála kényszerített bennünket új vezető szakfelügyelő megbízására. A vezető szakfelügyelők egy évre kapják a megbízásukat, megbízólevelüket évente újíttja meg a minisztérium Könyvtári Osztálya. Ők választják ki munkatársaikat, az egyes megyékben dolgozó szakfelügyelőket a szakértői engedélyt szerzett és szakfelügyeleti tanfolyamot végzett kollégák közül és a szakfelügyeleti munkában elsősorban infrastruktúrájával részt vevő megyei könyvtáron keresztül, ők kötik velük a megbízási szerződést a szakfelügyeleti vizsgálatokra. Kezdetben több megyében kevés volt a helyi szakértő, így máshonnan kellett segítséget kérni. Ma már a Könyvtári Intézet által akkreditált öt szakfelügyeleti tanfolyamot 84 szakértői engedéllyel rendelkező könyvtáros kolléga végezte el, mindenhol elegendő szakértő áll készen a feladat elvégzésére.

A 2002-től 2008-ig terjedő hét évben a szakfelügyelők teljesítménye korántsem volt egyenletes. Az első évben a szakfelügyelői munkában voltak félreértések, hiányosságok, majd a tapasztalatok és a továbbképzések következtében a szakfelügyelők tevékenysége egyre egyenletesebbé, kiegyensúlyozottabbá vált. Ugyanakkor azonban a vezető szakfelügyelők személyének változása, a társadalmi változások hatása a könyvtári rendszerre, az új típusú könyvtári ellátás lehetősége a kistelepüléseken, az egyre újabb feladatok, és nem utolsósorban a megszokás, a rutin időnként mind a szakfelügyelők, mind a vezető szakfelügyelők esetében gyengébb teljesítményt eredményeznek. A minisztérium igyekszik a hiányosságokra felhívni a vezető szakfelügyelők figyelmét, az ő feladatuk pedig az, hogy szakfelügyelőiket figyelmeztessék a hibákra, a hiányosságokra, ha problémák merülnek fel.

Mi mindent kell tudnia a szakfelügyeleti munkát végző kollégának?

Csak az lehet szakfelügyelő, aki a könyvtári szakértők listáján szerepel, és ehhez már eleve megfelelő tapasztalattal kell rendelkeznie. Fontos, hogy ismeretei naprakészek

legyenek, azaz figyelemmel kísérje a jogszabályi környezet és a könyvtári terület változásait, és mindig ennek megfelelően járjon el. Elengedhetetlen egy vizsgálat előtt, hogy a településsel és az adott könyvtárral megismerkedjen. Fontos a jó kapcsolatteremtő képesség és a megfelelő arányérzék.

A szakfelületi jelentésnek három olvasatnak kell megfelelnie:

- objektív tájékoztatással kell segítenie az ágazati irányítást egy-egy könyvtár helyzetéről,
- fel kell hívnia a helyi könyvtárosok figyelmét a szakmai hiányosságokra, és tanácsot kell adnia kijavításukra,
- végül, a fenntartó számára világos és egyértelmű értékelést kell írnia a könyvtárról, elismerve az eredményeket, és megfogalmazva a teendőket.

Ügyelni kell a jelentés terjedelmére is. A tapasztalatok szerint a nagyon rövid, sommás megfogalmazás nem nyújt kellő tájékoztatást és segítséget, míg a nagyon hosszú jelentés esetén fennáll a veszélye annak, hogy jó része olvasatlan marad.

Az idő múlásával a szakfelületi jelentések többsége egyre lényegre törőbb lett. A fenntartók egyre gyakrabban élnek a véleményezés lehetőségével, egyre több olyan visszajelzést küldenek, amelyben megköszönik a szakfelügyelő munkáját, elfogadják a segítő javaslatokat, és a lehetőségek függvényében teljesítik azokat.

A személyi feltételek kapcsán meg kell említeni, hogy a szakfelületi munka eredményeképpen kialakult egy jobb, hatékonyabb együttműködés az egyes könyvtárak és a könyvtárosok között. Akár saját, akár más megye könyvtárait szakfelügyelik, olyan tapasztalatokra tesznek szert a szakemberek, melyek a későbbiek során saját munkájukban is hasznosíthatók. Ezek az ismeretek, az együttes munka az uniós pályázatok megírásakor, a konzorciumok kialakításakor is nagy segítséget jelentettek a szakemberek számára.

Vizsgálatok 2002 és 2008 között

Az 1997-es kulturális törvény megjelenése óta jelentős fejlődés történt a települési könyvtári ellátás területén, de a tapasztalatok azt mutatták, hogy a községi könyvtárak felzárkózása lassúbb, a könyvtári „rendszer váltás” a kistélepülések könyvtáraiban még nem történt meg. Leginkább ott volt észlelhető a fejlődés, ahol olyan könyvtáros dolgozott, aki szívügyének tekintette a könyvtári szolgáltatásokat, és ezt a település irányítóival is el tudta fogadtatni. Az adatok azonban jó esetben stagnáltak, de inkább csökkenést mutattak.

A könyvtári területnek a 2002–2007-es időszakra megfogalmazott stratégiai céljai közül kiemelkedően fontos volt a regionális könyvtári ellátás fejlesztése, az információhoz és a dokumentumokhoz való hozzáférés biztosítása, és ezt a Portál Program is kiemelkedő céljának tartja, hiszen bőven van még mit tenni e téren. A cél az, hogy a kistélepüléseken, kisvárosokban élők megközelítően ugyanolyan könyvtári ellátást

kaphassanak, mint a nagyvárosok lakói, és a szolgáltatásokat helyben is el tudják érni. Ez több mint 3,5 millió embert érint, hiszen Magyarország lakosságának több mint 35%-a községekben él.

Mivel a települési könyvtárak közel 90%-a községi könyvtár, a minisztérium, szakmai egyeztetéseket követően, **elsőként a kistelepülési, községi könyvtárak szakfelületi vizsgálatát indította el.** A szakfelületet célja ebben az esetben nem titkoltan az volt, hogy megvizsgálja: a községi könyvtárak mennyire felelnek meg a nyilvános könyvtárak törvényben meghatározott alapkövetelményeinek, teljesítik-e a törvényben megszabott alapfeladataikat, illetve a különböző jogszabályokban előírt követelményeket. Emellett a szakfelület segítségével rengeteg adat, ismeret gyűlik össze arról is, hogy mi az, amit elsősorban fejleszteni kellene. Ezek céljellegű, ugyanakkor átfogó vizsgálatok is voltak, hiszen a kistelepülések könyvtáraiban az alapfeladatok általában a teljes tevékenységet felölelik.

A szakfelügyelők, vezető szakfelügyelők kérésére és javaslatára **néhány olyan kisvárost és a közelmúltban várossá lett települést** is bevontunk a vizsgálandók körébe, amelyek nemigen lépték túl a könyvtári szolgáltatás községi könyvtári kereteit. Ez, mint bebizonyosodott, nagyon hasznos lépés volt, mert e városok legtöbbjében komolyan véve a szakfelügyelők javaslatait, lassú, de következetes lépések történtek a könyvtári szolgáltatás fejlesztésére.

2005-ben megkezdődött a városi könyvtárak minőségi szakfelületi vizsgálata is. A városi könyvtárakban természetesen több a szolgáltatás, sokrétűbb a feladat, így a vizsgálatok is természetesen többreüttek, több időt igényelnek, más jellegűek, mint a községekben. A községi és a városi könyvtárak szakfelületi vizsgálatának lefolytatásában a két legfontosabb eltérés, hogy az utóbbiak számára elkészült egy ún. minőségi kérdőív is, és a vizsgálatot két szakfelügyelő együttesen végzi. (A városi könyvtárak minőségi szakfelületével bővebben a kiadvány egy másik tanulmánya foglalkozik – a szerk.)

Hét év alatt a települési könyvtárakban könyvtári szakfelületi vizsgálatra 2739 alkalommal került sor. (A megyénkénti bontást lásd az *1. számú táblázatban*.) Ez a szám némileg eltér a vizsgált települések számától. Egy-két településen két vizsgálatot kellett végezni, mert két könyvtárat tart fenn az önkormányzat. Néhány városban, ahol volt már alapvizsgálat, aminek az okára előbb már utaltam, 2005 után elvégezték a minőségi vizsgálatot is. Ugyancsak új vizsgálatot végeztek több olyan városban, amely az alapvizsgálat idején még községi státusban volt, de időközben városi címet nyert a település. (A városi könyvtárakban végzett vizsgálatok számáról lásd a *2. számú táblázatot*.) Ezekkel a megismételt vizsgálatokkal is szeretnénk volna felhívni a település vezetőinek figyelmét arra, hogy **a városi rang a könyvtári ellátásban is fejlődést, fejlesztést kell hogy jelentsen.**

2005-től az alapvizsgálatokhoz is új kérdőívet készítettünk a tapasztalatok alapján. Az első kérdőívben a szöveges válaszok voltak a jellemzőek, amelyeknek számítógépes feldolgozása nehézségekbe ütközött. Ezért a Könyvtári Intézet munkatársainak a segítségével összeállítottunk egy olyan kérdőívet, amely könnyebben kitölthető, fel-

dolgozása mechanikusabb, a kérdésekre adandó válaszok egyértelműbbek, és ennek alapján az egyes vizsgálati anyagok, azaz az egyes könyvtárak is jobban összehasonlíthatók. A változtatás lehetővé tette, hogy a kérdőív tartalmában is végrehajtsunk kisebb-nagyobb módosításokat.

A kérdőívek mellett nagyon fontos a szakfelügyeleti vizsgálat szöveges, értékelő része. Ebben egészítik ki, magyarázzák meg a szakfelügyelők a kérdőívben rögzített egy-két szavas válaszokat. A szöveges részt mechanikusan feldolgozni nem lehet, de a benne rögzített információk nagy jelentőséggel bírnak, és elengedhetetlenek ahhoz, hogy teljes képet kapjunk egy-egy könyvtárról.

A nyilvános könyvtárak jegyzéke, a könyvtári szolgáltatóhelyek kialakulása és a szakfelügyelet

A települési könyvtárak szakfelügyeleti vizsgálatának kezdetekor fontos kérdés volt, hogy a könyvtár rajta van-e a nyilvános könyvtárak jegyzékén, és ha igen, valóban megfelel-e a törvényben megfogalmazott követelményeknek. Ha nem felel meg, mit lehetne tenni? Ha nem jelentkezett a jegyzékre, érdemes-e tenni azért, hogy felkerüljön, vagy más ellátási mód megvalósítása célszerű? A szakfelügyelők megállapítása és javaslata alapján több jól és jogszerűen működő kistépülési könyvtár felkerült a jegyzékre, ugyanakkor több esetben derült fény arra, hogy a jegyzéken szereplő könyvtárak messze nem felelnek meg a nyilvános könyvtárakkal szembeni követelményeknek, nem is rendelkeznek alapító okirattal, illetve évek óta nem is működnek. A vezető szakfelügyelők javaslatai alapján, a minisztérium megkereste e könyvtárak fenntartóit, és ha nem volt várható változás a közeljövőben, töröltük a könyvtárat a jegyzékről.

Ezen a téren 2005 után nagy változást hozott a *Könyvtári fejlesztési koncepció a községekben, különösen a kistépüléseken élők számára* című dokumentum, és azok a lehetőségek, amelyek ennek a szakmai koncepciónak a megvalósítását lehetővé tették. A többcélú kistérségi társulások megalakulása, feladataik közé a mozgókönyvtári ellátás felvétele és **a normatív támogatás igénylésének a lehetősége** biztosította ezt. Ettől kezdve a többségében rossz körülmények között működő, nagyon alacsony beszerzési kerettel rendelkező, kizárólag a könyvkölcsönzést biztosító kisközségi könyvtárak és fenntartóik számára a szakfelügyelő hatékony megoldási javaslatot tudott tenni, megismertetve őket a mozgókönyvtári ellátás által nyújtott lehetőségekkel, az ellátás új formáival, a szolgáltatások bővítésének lehetőségével.

A kis települések jelentős számban szüntették meg könyvtárukat mint költségvetési intézményt, és megrendelték a könyvtári szolgáltatásokat. Sosem látott fejlődésnek indult a kistépülések könyvtári ellátása! Számos településen az **ügynevezett könyvtári szolgáltatóhelyek** felújított épülete, új számítógépek, az állomány számítógépes feldolgozása, internetkapcsolat kiépítése, selejtezés, majd új dokumentumokkal feltöltött polcok, és ezekből következően, a használók számának növekedése jellemezte az elmúlt éveket.

A szakmában a szakfelügyelet területén ekkor vita kezdődött: a szolgáltatóhelyeken is szükséges-e a szakfelügyelet, vagy csak a szolgáltató megyei vagy városi könyvtár ez irányú tevékenységét kell ellenőrizni? **A jelenleg kialakult szakmai álláspont szerint szükség van a szakfelügyeletre a könyvtári szolgáltatóhelyeken is.** Mi indokolja ezt? **A szakfelügyeleti jogszabály szerint a szakfelügyelet tevékenysége kiterjed a nyilvános könyvtárakra, a fenntartókra és minden könyvtári tevékenységet folytató vagy könyvtárat működtető szervezetre is. A könyvtári szolgáltatóhely és fenntartója „könyvtári tevékenységet folytató szervezet”,** így könyvtári szakfelügyelete indokolt. Mivel az önkormányzatoknak kötelező feladatuk a könyvtári ellátás biztosítása, a szakfelügyeletnek mindenképpen ellenőriznie kell hogyan tesznek ennek eleget, akkor is, ha nyilvános könyvtárat tartanak fenn, és akkor is, ha könyvtári szolgáltatások megrendelésével, szolgáltatóhely működtetésével teljesítik feladatukat. **A szakfelügyelőnek ebben az esetben tulajdonképpen a szolgáltató könyvtár és a megrendelő önkormányzat közötti megállapodásban foglaltak megvalósulását kell ellenőriznie.**

A szakmai megfontolásokon túl úgy gondoljuk, a szakfelügyelőknek, a jogszabályban ugyan ki nem mondottan, de a tényleges, illetve a potenciális olvasó, felhasználó képviselője is a feladatuk. A használonak pedig teljesen mindegy és irreleváns, hogy könyvtárban, szolgáltatóhelyen vagy információs központban jut hozzá az őt érdeklő információhoz, dokumentumhoz, használhatja a számítógépet, vesz részt tanfolyamokon, rendezvényeken.

Ezek a változások a szakfelügyeleti munkában is változást jelentettek. Eleinte a szakfelügyelők szorgalmazták a nyilvános könyvtárak jegyzékére való felkerülést, hiszen így rendezhették a könyvtár helyzetét, és így volt lehetőség arra is, hogy a település könyvtára központi (érdekeltségnövelő) támogatást igényelhessen. A nyilvános könyvtárak jegyzékén szereplő, de a nyilvánosság feltételeit nem teljes mértékben teljesítő könyvtárakkal szemben éppen ezért gyakran „elnézőek” voltak a szakfelügyelők, hiszen tudták: ha a könyvtár lekerülne a jegyzékről semmilyen plusz forrást, támogatást nem tudna igénybe venni. 2005 után azonban, a normatíva igénylésének, a könyvtári szolgáltatások megrendelésének lehetőségével ez megváltozott. A szakfelügyelők határozottabban javasolták a jegyzékről való lekerülést, hiszen tudtak ajánlani más, jobb megoldást a település vezetői számára a könyvtári ellátásban.

Utóvizsgálatok

Már a könyvtári szakfelügyeleti vizsgálatok megindulását követő évben, 2003-ban az utóvizsgálatok is megkezdődtek egyes megyékben. Mint a vizsgálatok számát megjelenként bemutató táblázatban is látható, annak ellenére, hogy a minisztérium szorgalmazza az utóvizsgálatokat, nem minden megyében egyforma intenzitással folyik a szakfelügyeleti munkának ez a része. Ez összefügg az eltérő településszerkezetekkel is, hiszen nyilvánvalóan egyszerűbb teljesíteni a vizsgálatokat és az utóvizsgálatokat

egy 60-100 településes megyében, mint ott, ahol több mint 200-300 településen kell ugyanezt megszervezni, egyeztetni és végrehajtani.

Ugyanakkor látni kell, hogy a szakfelügyeleti vizsgálat csak az utóvizsgálattal lesz teljes, e nélkül csonka, befejezetlen. **Az utóvizsgálat a szakfelügyeleti vizsgálat egy-fajta hatékonysági, eredményességi mérésének is tekinthető, ezért minden esetben el kell végezni, ha a szakfelügyelő javaslatokat tett a megoldandó feladatokra.** Az utóvizsgálat biztosít lehetőséget arra, hogy lássuk:

- Milyen hatékonyságú a szakfelügyelet?
- A vizsgálatban megfogalmazott intézkedési javaslatok teljesültek-e?
- Történt-e és ha igen, milyen változás az alapvizsgálat óta eltelt néhány évben a könyvtár elhelyezésében, szervezetében, állományában, szolgáltatásaiban?
- Volt-e hatása a szakfelügyelet segítő javaslatainak?

Az utóvizsgálatok lefolytatásánál az egyes vezető szakfelügyelők más-más módszert alkalmaznak, és az utóvizsgálat módja attól is függ, hogy milyen léptékű változások történtek a település könyvtári ellátásában. Volt néhány utóvizsgálat, ahol tulajdonképpen megismételték az eredetit, még a kérdőívet is újra kitöltötték. A legtöbb esetben a vezető szakfelügyelő személyesen keresi fel a települést, tárgyal a fenntartó képviselőjével, a könyvtárossal, és ennek alapján készíti a jegyzőkönyvet az utóvizsgálat során tapasztaltokról. Más megoldás, hogy a vezető szakfelügyelő írásban kér beszámolót arról, mi történt a szakfelügyeleti vizsgálatot követően. Az utóvizsgálat akkor jó, ha az eredeti vizsgálat is magas színvonalú, összeszedett és logikus felépítésű volt. Amennyiben a vizsgálati jelentés konkrét javaslatokat tartalmaz, megjelölte a feladat felelőst, és határidőt is megszabott, van mit „számon kérnie” a vezető szakfelügyelőnek; ha azonban az eredeti vizsgálatban csak általánosságokban fogalmazott a vezető szakfelügyelő, nehezebb dolga van az utóvizsgálat elvégzésekor.

Az utóvizsgálatok érzékeny mutatói a könyvtári rendszer változásán kívül a társadalmi, gazdasági változásoknak is.

Az oktatási intézmények szerkezetének átalakítása például, nagyon érzékenyen érintette a települési könyvtárakat is. A kistelepüléseken gyakran működött összevont intézményként az iskola és a könyvtár (kettős funkció), és amikor a kisiskolákat nagy számban megszüntették, a könyvtárak légtüres térbe kerültek, és fenntartásuk kétségesé vált. De ha úgy történt az átalakítás, hogy a településen a különböző feladatokat ellátó intézményeket (óvoda, iskola, közművelődés, sport stb.) összevonták, többnyire akkor is a könyvtárak kerültek – szervezetileg mindenképpen – hátrányos helyzetbe. Az önkormányzatok nehéz gazdasági, pénzügyi helyzete is egyre gyakrabban arra készteti a fenntartót, hogy átgondolja intézményrendszerét. Mivel a fenntartót elsősorban gazdasági indok készteti a megszüntetésre, átszervezésre, integrációra, az ágazati irányítás által megfogalmazott szakmai érveket gyakran nem veszik figyelembe. Ha az átszervezések előtt nem kérnek könyvtári szakértői véleményt, a szakértő csak az utóvizsgálat során, kissé megkésve tudja megfogalmazni a szakmai álláspontot, javaslatot, kifogást. Ráadásul az átszervezések mögött gyakran politikai, illetve egyéni emberi ambi-

ciók állnak, és ebben nehéz rendet tenni szakmai érvekkel. Ezekben az esetekben a helyi könyvtáros emberi kapcsolatai, érdekérvényesítő képessége és magabiztos szakmai ismeretei a könyvtári munka színvonalának megtartásában nagy szerepet játszhatnak.

A községi könyvtárakban az utóvizsgálatok azt is bizonyították, hogy ahol a kistérség felvette a mozgókönyvtári feladatot az ellátandó feladatok sorába, ott pozitív változások tapasztalhatók, minőségi előrelépés történt a könyvtári ellátásban. A mozgókönyvtári normatíva lehetővé tette a felújítást, a berendezések megújítását, számítógépek vásárlását, az internet bevezetését. Több szakfelügyelő jelezte azonban év végi összefoglalójában, hogy valójában ott tudnak élni ezzel a lehetőséggel, ahol a személyi feltételek is kedvezőek. „*A könyvtári ellátás területén meghatározó a könyvtáros személyisége, magatartása, szakmai kvalitása és elhivatottsága.*” (Venyigéné Makrányi Margit) Megfelelő könyvtáros hiányában hiába a nagyobb támogatás. Örömmel olvastuk az egyik összefoglalóban, hogy a szakfelügyelet hatására és javaslatára több kisközség könyvtárosa jelentkezett a megyei könyvtár által szervezett asszisztensképző, illetve alapfokú számítógépes tanfolyamra!

A városi könyvtárak szakfelügyeleti vizsgálatai 2005-ben kezdődtek, de több településen már az utóvizsgálat is lezajlott. Kedvező változás, hogy több városban – többek között a szakfelügyelet hatására is – elkészítették az intézmény honlapját. Fontos támogatást nyújtott a szakfelügyelet azoknak a városi könyvtáraknak is, melyek kistérségi szolgáltatást végeznek. Jelentős, de ritka eredményként könyvelhetjük el, hogy néhány kisvárosi könyvtárban, melyek szolgáltató könyvtárként funkcionálnak, a szakfelügyelet hatására létszámbővítés történt. Sajnos azonban általánosnak mondható, hogy a városi könyvtárakban az éves költségvetés által biztosított beszerzési keret évről évre csökken.

Eredmények

Ahogy az évenkénti összefoglaló jelentésekben a vezető szakfelügyelők többsége megfogalmazta, nagy eredménynek könyvelhetjük el, hogy **a szakfelügyelet a fenntartók figyelmét ráirányította a könyvtári ellátásra.** A fenntartókkal való kapcsolat megerősödött, ma már sokszor tudatosan várják a szakfelügyeletet. Néhány sajnálatos esettől eltekintve tudják, hogy a szakfelügyelő nem ellenőr, hanem segítő partner. A legtöbb esetben azt is felismerték, hogy a fenntartónak és a könyvtári területet képviselő szakfelügyelőnek közös a célja: a minél magasabb színvonalú könyvtári ellátás elősegítése. Bebizonyosodott, hogy a kulturális területekre országszerte jellemző forráshiány mellett a könyvtári ellátás színvonala nagymértékben attól is függ, hogy a fenntartó mennyire tartja ezt fontosnak. A település vezetői egyre több esetben kérnek segítséget a szakfelügyelettől változtatás, átszervezés előtti döntéseikhez, véleményük kialakításához.

A hiányosságok pótlása, a hibák javítása, az eredmények megőrzése, az infrastrukturális és a szakmai fejlesztések, a település vezetőivel és a kollégákkal kialakított jó

kapcsolatok kiépítése mellett, a szakfelügyelet eredményei közé tartozik az is, hogy **segíti a minisztérium ágazati munkáját**. A szakfelügyeleti anyagok ismerete elősegíti a különböző pályázatok elbírálását, az egyes települési intézmények átszervezésével kapcsolatos vélemény kialakítását, a nyilvános könyvtárak jegyzékének vezetését, előkészítő anyagok elkészítését.

A könyvtári szakfelügyeleti vizsgálatok legfontosabb eredménye, hogy a jelentésekből megismert helyzetképből – akár pozitív, akár negatív megállapítások – **következtetéseket tudunk levonni, megismerhetjük az ország könyvtárügyének általános tendenciáit, a lehetőségeket, a hiányosságokat, és ezek alapján kijelölhetjük a fejlesztés szükséges irányát**. Tájékozódhatunk arról is, hogy a könyvtári stratégia, a szakmai koncepciók megfelelőek-e, és ha szükséges, e tapasztalatok alapján módosíthatjuk a terveket.

Igen nagy és jelentős munkát végeztünk a könyvtári szakfelügyeleti rendelet megjelenése óta! Az elmúlt hét év alatt majdnem minden településre eljutott a könyvtári szakfelügyelet (*1. számú táblázat*), és csaknem minden könyvtártípusban megkezdődött a szakfelügyeleti munka.

Többek között a szakfelügyeleti munka eredménye is a fentebb már említett *Könyvtári fejlesztési koncepció a községekben, különösen a kistelepüléseken élők számára* című kiadvány, amely a tapasztalatok alapján a kistelepülési könyvtári ellátás biztosítására különböző megoldási javaslatokat dolgozott ki. A koncepció megjelenését követően a könyvtári szakfelügyelet feladatává vált, hogy felhívja a figyelmet az ellátás új, lehetséges formáira.

Összességében megállapíthatjuk: az eltelt hét év szakmai fejlesztéseinek eredményeképpen, amihez, elsősorban a kistelepülések tekintetében, a szakfelügyeleti tevékenység is jelentősen hozzájárult, elindult a fejlődés a kistelepülések könyvtáraiban a személyi, a tárgyi, a működési feltételek javításában és az elmaradt szakmai munkák pótlásában. Ez a fejlődés azonban még nem teljesedett ki az egész országban, ezért, a Portál Program által megszabott célokat szem előtt tartva, a szakfelügyeletnek továbbra is, a jogszabályban előírtak mellett, a könyvtári fejlesztések előkészítését kell szolgálnia.

Ennek érdekében kiemelten tervezzük a többcélú kistérségi társulások könyvtári tevékenységének könyvtári szakfelügyeletét, illetve a szolgáltató könyvtárak célvizsgálatát a mozgókönyvtári ellátás területén. Ezen kívül a megyei könyvtárak szakfelügyeleti vizsgálatának módszerét tervezzük kidolgozni, és egy-két megyei könyvtárban, kísérleti jelleggel ennek lebonyolítása lesz a feladatunk a 2009-es évben.

Hogyan fogalmazhatnánk meg a szakfelügyeleti munka jövőképét? A könyvtári szakfelügyeleti munka eredményeként a könyvtárak és a könyvtári tevékenység fejlődik, a szakmai munka színvonala emelkedik, a működési feltételek javulnak, az ágazati irányítás, a fenntartók és a könyvtárak kapcsolata erősödik, és mindennek következtében bármely könyvtárba betérő, bármilyen szolgáltatást igénybe vevő könyvtárhasználó elégedettsége nő.

Szakszervezeti vizsgálatok és utóvizsgálatok a települési könyvtárakban,
2002–2008

Megye	A települések száma	2002	2003		2004		2005		2006		2007		2008		Összesen	
		Vizsgálat	Vizsgálat	utóvizsgálat	Vizsgálat	utóvizsgálat	Vizsgálat	utóvizsgálat	Vizsgálat	utóvizsgálat	Vizsgálat	utóvizsgálat	Vizsgálat	utóvizsgálat	Vizsgálat	utóvizsgálat
Bács-Kiskun	119	25	20	0	28	0	27	0	0	0	0	15	0	0	100	15
	301	25	30	0	30	0	30	0	30	30	30	30	30	30	205	90
	75	25	33	0	0	30	5	0	5	5	5	11	3	15	76	61
	357	25	30	0	41	20	41	24	40	19	34	20	4	20	215	103
	60	20	33	15	0	38	5	0	4	5	0	4	0	0	62	62
	108	21	28	0	29	0	18	0	5	11	4	11	3	19	108	41
	182	24	30	6	29	7	29	8	30	8	34	7	3	13	179	49
	82	25	31	13	11	18	5	14	5	8	5	3	6	5	88	61
	119	25	25	0	24	0	25	1	8	12	8	25	3	26	118	64
	78	25	15	0	23	0	0	0	1	0	1	20	8	20	73	40
	76	20	22	0	21	3	9	0	4	4	1	12	0	16	77	35
	129	20	28	0	17	0	35	2	7	2	5	2	0	5	122	11
	185	19	30	0	30	0	30	39	24	29	9	20	13	20	155	108
	245	20	30	0	32	0	42	1	21	8	30	10	50	7	225	26
	229	22	30	0	40	0	39	0	40	0	21	0	26	0	218	0
	108	19	26	3	28	1	25	16	0	24	1	19	6	1	105	64
216	22	30	0	41	5	40	12	40	20	39	25	2	22	214	84	
217	23	30	1	40	0	43	1	40	4	25	28	4	10	205	44	
257	22	29	0	35	3	40	3	38	4	25	5	5	7	194	22	
Összesen		427	530	38	499	125	488	121	352	193	277	267	166	236	2739	980

**Városi minőségi vizsgálatok,
2005–2008**

Megye	2005	2006	2007	2008	Összesen
Bács-Kiskun	0	0	0	0	0
Baranya	0	0	0	0	0
Békés	5	5	5	3	18
Borsod-Abaúj-Zemplén	0	0	0	4	4
Csongrád	5	4	0	0	9
Fejér	0	5	4	3	12
Győr-Moson-Sopron	0	0	0	3	3
Hajdú-Bihar	5	5	5	6	21
Heves	0	5	1	2	8
Jász-Nagykun-Szolnok	0	0	1	8	9
Komárom-Esztergom	5	4	1	0	10
Nógrád	0	0	5	0	5
Pest	0	0	8	8	16
Somogy	0	0	0	0	0
Szabolcs-Szatmár-Bereg	0	0	4	4	8
Tolna	0	0	1	5	6
Vas	0	0	2	2	4
Veszprém	0	0	0	4	4
Zala	0	0	2	3	5
Összesen	20	28	39	55	142

Magyarázat a táblázatokhoz:

1. A vizsgálatok száma a községi vizsgálatokat és a városi, ún. minőségi vizsgálatokat is tartalmazza.
2. A települések száma a táblázatban a vezető szakfelügyelők első évben írott éves szakfelügyeleti tervében rögzített szám. Nagy változások nem történtek azóta, de a nagyvárosokról leválva, illetve hajdan a lakosság véleményének ellenére történt összevonás megszüntetésével jöttek létre új települések, így a mai számok nem minden esetben egyeznek a táblázatban rögzítettekkel.
3. Az összes vizsgálat száma nem egyezik meg azon települések számával, ahol volt vizsgálat, hiszen néhány településen két vizsgálat is volt (pl. ha időközben városi rangot kapott). Az utóvizsgálatok esetében ez még inkább jellemző, hiszen 44 településen – különböző okok miatt - kétszer is volt utóvizsgálat, egy esetben pedig, Békés megyében, háromszor. (Baranya megyében 1, Békés megyében 17, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 1, Hajdú-Bihar megyében 1, Komárom-Esztergom megyében 1, Pest megyében 20, Tolna megyében 3 településen volt két utóvizsgálat.)

Könyvtári szakfelügyelet Heves megyében 2002–2008

A szakfelügyelet előkészítése, szervezése

Heves megyében az első években Engel Tibor könyvtárigazgató, majd nyugdíjba vonulása után Tózsér Istvánné kapott vezető szakfelügyelői megbízatást. A vizsgálatokat kezdetben négy, később nyolc szakfelügyelő végezte. Már az elejétől sikerült úgy összehangolni munkánkat, hogy egységes szemlélettel, azonos mércével mérjük a könyvtárak teljesítőképességét, a minőségi munkát, a kínált szolgáltatások színvonalát.

2002-ben a könyvtári szakfelügyeleti munka megkezdésekor felmértük és értékeltük megyénk akkori helyzetét, könyvtári térképét, SWOT-analízist készítettünk, amelyet most megismétlek a 2008-as év tapasztalatai alapján. Talán csak nagyon kevesen gondoltuk azt kezdetben, hogy a következő időszak ennyi sok eredményt hoz, a lehetőségek ilyen sokasága jelenik meg a könyvtári területen. És nem nagyon gondoltuk azt sem, hogy gyakran mennyire nehéz lesz a szemlélet alakítása, a megszokott sablonok elvetése, új munkamódszerek, munkatempó kialakítása.

Próbáltunk olyan csomópontokat keresni, amelyek 2002-ben jellemezték a könyvtári területet, s a jelen felmérésénél is azokat az elemeket emeltem ki, amelyek változása jellemző tendenciákat mutat, irányokat határoz meg. Úgy vélem, hogy az elvégzett szakfelügyeleti munka eredménye ezekben a csomópontokban jól meghatározható s egyben kijelöli az elkövetkezendő évek szakmai feladatait is.

2002-ben	2008-ban
Erősségek	
Az új lehetőségek iránti fogékonyság	Az új lehetőségek iránti fogékonyság, nyitottság az új feladatok vállalására, megszervezésére
Jó kapcsolat az egyes könyvtárosokkal	Jó kapcsolat az egyes könyvtárosokkal, fenntartókkal, kistérségekkel
Nagy gyakorlattal és tapasztalattal rendelkező irányító szerepet betöltő kollégák	Nagy gyakorlattal és tapasztalattal rendelkező irányító szerepet betöltő kollégák
A megyei könyvtár módszertani osztályának szakmai tapasztalata, irányító szerepe	Felsőfokú végzettségű könyvtári szakemberek képzése helyben megoldott
Felsőfokú végzettségű könyvtári szakemberek képzése helyben megoldott	A volt járásközpontok (ma kistérségi központok) módszertani szakmai hagyományai

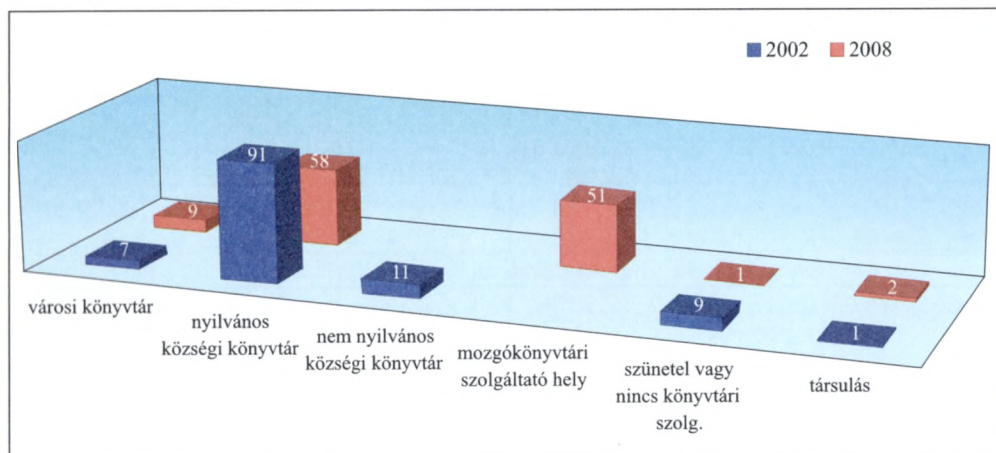

2002-ben	2008-ban
Erősségek	
	A mozgókönyvtári normatíva alapot ad a kistéleptülési szolgáltató helyek kialakításának, a szolgáltatás megszervezésének
	Az informatikai terület nagyarányú fejlődése
	Rendszeres és kiszámítható szakfelügyeleti ellenőrzés és utóvizsgálatok
Gyengeségek	
A községi könyvtárakban kevés a könyvtári szakember	A könyvtárakban és a mozgókönyvtári szolgáltató helyeken dolgozó kollégák nagy fluktuációja
Az átalakítás folyamatának nagy munkaerő-igénye nincs mindenhol biztosítva	A mozgókönyvtári szolgáltatás más területektől von el erőforrásokat, amit nehéz pótolni
Hiányos infrastruktúra (könyvtári szoftver, gépjármű, dokumentumállomány, tárolókapacitás, új munkahelyek kialakításának helyiség-problémája)	
Hiányos szolgáltatási struktúra	Változó, nem egyenletes színvonalú szolgáltatási lehetőségek
Nem egyenletes színvonalú könyvtári állomány	
Lehetőségek	
Növekvő pályázati lehetőségek, melyek az eszközök és a személyi feltételek megteremtését segítik	
Az ellátórendszer, mozgókönyvtári ellátás bevezetésének lehetősége más megyék tapasztalatai alapján	Kistérségi együttműködésen alapuló szolgáltatásfejlesztés
Az ODR könyvtári szerep jobb kihasználása	Egységes megyei adatbázisok kiépítése, együttműködési lehetőségek keresése más területeken is
Rendszeres szakfelügyeleti ellenőrzés	
Veszélyek	
Az önkormányzatok önállósági törekvései, tulajdonlás-szemlélet	A normatív finanszírozás változása, csökkenése, ami a források jelentős szűkülését eredményezheti
A megvalósítás nagy forrásigénye	Párhuzamos infrastruktúrafejlesztések a könyvtári és egyéb területeken

Az eltelt időszak számokban

Hét év alatt 118 szakfelügyeleti vizsgálatot és 70 utóvizsgálatot bonyolítottunk le. Mára elmondható, hogy a megyeszékhelyet kivéve minden közkönyvtárban volt olyan vizsgálat, amely lehetőséget adott a könyvtár működésének, alapidokumentumainak áttekintésére, komoly szakmai megbeszélésekre s kapcsolatépítésre az egyes intézmények fenntartóival.

A legfontosabb szervezeti változásokat az alábbi grafikonon mutatom be:

Az ábrából rögtön szembetűnik a legnagyobb változás, a nyilvános könyvtári jegyzéken szereplő községi könyvtárak számának erőteljes csökkenése és ennek nyomán a mozgókönyvtári szolgáltatást igénybe vevő települések nagy száma. A szakfelügyeleti időszak legjelentősebb eseménysorozata a mozgókönyvtári szolgáltatás erőteljes megjelenése volt. A körülöttünk zajló folyamatok kölcsönösen generálták egymást: a kistelepülések könyvtári ellátásának új lehetőségei igen hangsúlyosan megjelentek a szakfelügyelők javaslataiban, amelyek ösztönözték az önkormányzatok döntéseit.

2002-ben Heves megyében 119 települési önkormányzat működött; 115 önkormányzat és 1 alapítvány tartott fenn összesen 116 közkönyvtárat. Hét városi és 91 községi könyvtár szerepelt a nyilvános könyvtárak jegyzékén. 2 településen nem volt, illetve 7 településen szünetelt a könyvtári ellátás (7,5%).

Jelenleg 121 önkormányzat működtet 9 városi és 58 önálló intézményként fenntartott községi könyvtárat. 51 településen mozgókönyvtári szolgáltató hely kínál könyvtári szolgáltatásokat. Nagy eredménynek tekintjük, hogy bár két kistelepülésen még mindig nincs könyvtári szolgáltatás (mindkettő az elmúlt két évben vált önállóvá), de jelenleg nincs szünetelő, bezárt könyvtárunk, s az eddig ellátatlan településeken sikerült mozgókönyvtári szolgáltatást indítani.

Könyvtárak Heves megyében 2008-ban

- Önálló nyilvános könyvtár
- Önálló nyilvános könyvtár, könyvtári kiegészítő szolgáltatásokat rendel
- Mozgókönyvtári szolgáltatást igényel – könyvtári szolgáltató hely működik
- Nincs könyvtári ellátás

Az elmúlt évek során a megyei könyvtárban tudatosan változtattunk a módszertani munka tartalmán és formáján. Hangsúlyosabbá tettük a szakmai szétsugárzó tevékenységet, amely ösztönzést ad a korszerű szakmai ismeretek befogadására, elsajátítására.

Szakfelügyelőink is ennek szellemében dolgoznak: elsősorban a segítő szándék és a meglévő hibák javításában való aktív közreműködés jellemző. Fontosnak tartjuk, hogy a meglévő jó szolgáltatásokra, az új szakmai lehetőségekre és az együttműködés erősítésére felhívjuk a fenntartók figyelmét. Fontosnak tartjuk azt is, hogy az esetlegesen kifo-gásolt területeken a lehetséges szakmai partneri segítséget megjelöljük és felajánljuk.

Igyekszünk számba venni azokat a lehetőségeket, amelyekre építve fejlesztési javaslatokat fogalmazhatunk meg s a változás irányai kijelölhetők. Fontos, hogy ezek a könyvtárossal–fenntartóval–szakfelügyelővel közösen megfogalmazott javaslatként épüljenek be a javasolt intézkedési tervbe, hiszen későbbi megvalósításuk a helyi erőkn múlik; azon, hogy ezeket a javaslatokat mennyire tudják elfogadni a könyvtárban dolgozók és a fenntartó képviselői. Mindezek természetesen cselekvési tervként fogalmazódnak meg, a határidők és felelősök pontos megjelölésével.

Igyekszünk a szakfelügyeleti vizsgálat során más, hasonló nagyságú települések könyvtárainak adatait összevetni, s sort kerítünk pár évre visszamenőleg idősoros összehasonlító adatok bemutatására is. Meggyőződésünk, hogy ezek az adatok fontossá válhatnak a dokumentumbeszerzés és a létszám tervezésekor az idősoros adatok kimutathatnak ugrásszerű pozitív vagy negatív változásokat pl. a könyvtárárpület felújítása-kor, új szolgáltatások bevezetésekor mindezek fontos indikátorként áttekintést adhatnak a fejlesztések hozamáról.

Az utóvizsgálatok alapján megvizsgáltam, hogy a jelentésekben a fenntartó és a könyvtáros számára előírt javaslatok mennyiben valósultak meg a gyakorlatban. Áttekintésem nem naprakész, hiszen volt olyan utóvizsgálat, amelyet 2003-ban, 2004-ben végeztünk, s tudomásunk van arról, hogy időközben változtak a könyvtár körülményei, szolgáltatási köre bővült.

A továbbiakban a leggyakrabban kifogásolt, változtatásra javasolt területeket tekintem át, amelyek az utóvizsgálatokban szerepeltek.

Működési alapidokumentumok

	Megvalósult	Nem valósult meg
A nyilvános könyvtárak jegyzékére a változások bejelentése	4	2
Stratégiai terv, a könyvtár küldetési nyilatkozata	21	9
Az SZMSZ elkészítése, módosítása, kiegészítése	8	3
Könyvtárhasználati szabályzat	3	2
A nyilvántartások pontos vezetése (leltárkönyv, statisztika, kölcsönzési adminisztráció)	8	1
Munkaköri leírás	1	

Az alapító okirat és az SZMSZ általában megfelelt a legfontosabb tartalmi és formai kritériumoknak. Összevont intézmények esetében tapasztaltuk gyakrabban, hogy a könyvtári területet szabályzó dokumentumok hiányosak, módosításuk szükséges. A szakfelügyeleti javaslat alapján ezeket a legtöbb esetben javították, kiegészítették.

A szakfelügyeleti ellenőrzések során minden esetben kértük, hogy a vizsgált intézmény tekintse át és fogalmazza meg rövid és hosszú távú céljait: hogyan képzei el a könyvtáros és a fenntartó a könyvtár szerepét a település életében két év múlva, hogyan 5-10 év múlva. Voltak kedvező tapasztalataink, de sok helyen, sajnos, látszott a cél nél-

küliség, a távlati elképzelések hiánya, a napi problémákba, a napi rutinba történő belete-
metkezés. Bár megyei továbbképzéseken a kollégák többször hallottak a küldetésnyilat-
kozat, stratégiai terv készítéséről, sokan nem fogalmazták meg ezeket saját intézményük
számára. Látható, hogy az utóvizsgálatok során is tapasztalhattunk hiányosságokat, itt
több esetben könyvtáros-váltás, átszervezés miatt késlekedett ennek elkészítése.

Munkaköri leírást csak a főfoglalkozású, közalkalmazottként foglalkoztatott kollégáktól
kértünk. Elmondható, hogy ezek általában elavultak, sok ponton módosításra szorulnak.

Szolgáltatási környezet

	Megvalósult	Nem valósult meg
Akadálymentes bejutás	9	11
A bútorzat korszerűsítése	8	8
Nyitvatartási tábla, cégtábla	2	1
A könyvtár épületének felújítása, bővítése; költözés új épületbe	22	3
Fűtés, takarítás	3	

A vizsgálatok során gyakran tapasztaltuk, hogy a községekben a könyvtári célra szánt
épületek leromlottak, külső-belső korszerűsítésre, átalakításra szorulnak. Az utóvizs-
gálatok során nagy örömmre szolgált, hogy ezek nagy része átalakult, megszépült,
korszerűsödött. A 25 kifogásolt hely közül 22-ben történt olyan változás, ami a könyv-
tár elhelyezésének, szolgáltatási környezetének jobbítását szolgálta. Volt olyan hely-
szín, ahol ez nem igényelt nagyberuházást, helyi forrásokból, a mozgókönyvtári nor-
matívából egyszerűen megoldható feladatnak bizonyult. Van azonban több település,
ahol komoly pályázati forrást tudtak az épület külső-belső felújítására, a bútorzat kor-
szerűsítésére fordítani.

Az utóvizsgálatok során több javaslattal éltünk, amelyek apró beszerzésekre (füg-
göny, szőnyeg, szék, asztal) hívták fel a fenntartó figyelmét. Javasoltuk néhány eset-
ben a padlózat felcsiszolását, a tisztasági festést, a nyílászárók karbantartását is.

Könyvtári állomány

	Megvalósult	Nem valósult meg
Állományleválogatás selejtezés	24	7
A dokumentumbeszerzés növelése	5	7*
Tervszerű állománygyarapítás		1
Állományellenőrzés	5	4
A helyismereti gyűjtemény kialakítása, helyismereti dokumentumok gyűj- tése	5	

* ebből később 5 településen a mozgókönyvtári állomány révén a gyarapítás folyamatossá vált

Megyénk nagytelepülési könyvtárainak adatai egyértelműen bizonyítják az önálló intézmények életképességét: megfelelő beszerzési keret, amely átlagosan évente 340 új cím elérését teszi lehetővé; 10-nél több megrendelt folyóirat és többféle dokumentumtípus is megtalálható. A kistelepüléseken azonban nagyon változó volt a dokumentumbeszerzés: jellemzően inkább csak esetleges, kampányszerű, néhol évek óta még beszerzés sem történt. Az ellentmondások feloldására ezért legtöbb esetben a mozgókönyvtári szolgáltatás megrendelését javasoltuk.

A vizsgált könyvtárak mintegy 50%-ában 10 éven belül nem történt állományellenőrzés, holott több esetben a könyvtáros személye is változott – tételes átadás-átvétel nélkül. Néhány helyen az adminisztrációs hiányosságok sem tették lehetővé a munka pontos elvégzését. Még elszomorítóbb volt a rendszeres állományapasztás hiánya: az 1960-as, '70-es évek felduzzasztott gyűjteménye uralta a polcok 98%-át, míg új beszerzésre csak csekély mértékben vagy egyáltalán nem került sor. Vajon lehet ilyen állománnyal vonzó, az érdeklődést felkeltő kínálatot biztosítani? Lehet-e versenyképes a könyvtár friss folyóirat-választék és új könyvek beszerzése nélkül a plázák könyvesbolti kínálatával szemben? Még akkor is, ha ez előbbi ingyenes beiratkozás mellett, helyben kínálja szerény választékát...

Ezért nagyon fontosnak tartom az új gyakorlatot: mozgókönyvtári szolgáltatásunk friss folyóirat-választékot és legalább negyedévente cserélődő gazdag könyvkínálatot biztosít a települések számára; esemény a faluban, ha feltűnik a „*Találkozunk a könyvtárban!*” feliratú autónk: mindenki tudja, hogy sok új és érdekes könyv érkezett gyermekek és felnőttek számára egyaránt.

Könyvtári szolgáltatások

	Megvalósult	Nem valósult meg
A nyitva tartás módosítása, felülvizsgálata, igényfelmérés	9	1
Számítógépes szolgáltatások, internetszolgáltatás	17	7*
Fénymásolás, szkennelés, nyomtatás	2	4
Telefon, fax	1	2
ODR szolgáltatások	8	1
Javaslat a könyvtár állományának átláthatóbbá tételére, átrendezésére	2	1

* ebből 3 négy évvel ezelőtti adat!

Az eltelt időszakban legnagyobb változást az informatikai hozzáférés növelésében, a számítógépek és az internetes szolgáltatások megjelenésében tapasztalhattunk. Igaz, változó technikai színvonalon, de ez mindenképpen nagy előrelépést jelent.

Több helyütt sikerült a nyitvatartási időt növelni, a használók számára optimális időponthoz kötni. Ha nem is volt mindenhol igényfelmérés, de a kora esti, illetve hétvégi nyitva tartás előrelépést jelent a szolgáltatások hozzáférhetővé tételében.

A számítástechnikai lehetőségek növelésével egyre inkább elérhetővé válnak nagy országos közös katalógusok, könyvtári adatbázisok. A megyei továbbképzéseken hangsúlyosan szerepelnek azok a témák, amelyek az ezekben való tájékozódást segítik, az ODR-szolgáltatások népszerűsítésére irányulnak. A statisztikai adatokból kitűnik, hogy egyre több könyvtáros él a lehetőséggel, s népszerűsíti olvasói számára is a dokumentumokhoz történő minél szélesebb körű hozzáférés lehetőségét.

Személyzet

	Megvalósult	Nem valósult meg
A szakirányú végzettség megszerzése, továbbképzés	6	
Javaslat több munkatárs alkalmazására	2	

Bár a települési könyvtár tevékenységét alapvetően meghatározzák az infrastrukturális és anyagi források, a legfőbb tényező mégis a könyvtáros személyisége. Több esetben megtörtént, hogy gyengén működő könyvtárba új könyvtáros került, és rövid idő múlva megnőtt a beszerzési keret, javult a könyvtár belső képe, pályázati források kihasználásával a technikai felszereltség. Sajnos azonban a könyvtárosok nemtörődömsége, beletörődés a fenntartói „nem”-ekbe, a kommunikáció sikertelensége is jelen van. A fenntartók általában jól működő intézményeket szeretnének látni településükön, amelyekkel lehet büszkélkedni; de ezeknek az eredményeknek az elérése nem kizárólag a fenntartó, hanem esetünkben a könyvtáros dolga is. Nem feladata a szakfelügyelőnek a könyvtáros személyiségének értékelése, de a könyvtár eredményeiben – és eredménytelenségében egyaránt – benne van a könyvtáros maga: aktivitása, műveltsége, kreativitása, kommunikációja, érdekérvényesítő képessége, elhivatottsága, szorgalma... Gyakori hiba a PR és marketing szinte teljes hiánya.

A nehézségek, a nagyarányú fluktuáció ellenére több esetben sikerült elérni, hogy közép- vagy felsőfokú szakirányú végzettség megszerzésére ösztönözzük a könyvtárban dolgozókat, aminek látható eredményeit tapasztalhattuk az utóvizsgálatok során. Két településen sikerült elérni, hogy az egyéb feladatokkal bőven terhelt kollégák mellé segítő munkatársakat is alkalmazzon az önkormányzat. Rendszerek továbbképzéseink a mozgókönyvtárakban dolgozó kollégák számára, ezzel segítjük azt, hogy a könyvtártechnikai tevékenységek rutinszerűvé váljanak, az informatikai, keresési ismeretek fejlődjenek, s minél több központi szolgáltatás akadály nélkül juthasson el minden településre.

Összegzés

Tízéves módszertani gyakorlattal, hatéves szakfelügyelői és kétéves vezető szakfelügyelői tapasztalatom alapján gondoltam végig az elmúlt évek történéseit. A fent leír-

tak szerint úgy ítélem meg, hogy nagyon sok előremutató dolog történt a települési könyvtárakban, nagyon sok lehetőség áll még előttünk, s a továbbiakban még több partnerségre, együttgondolkodásra és közös cselekvésre van szükség.

A második hétéves ciklus megkezdése előtt bízom abban, hogy a szakfelügyelet a mindennapi munkához, az intézmények megbízható és stabil működéséhez, végeredményben a használóközpontú szolgáltatások kialakításához olyan segítséget nyújt, amely a könyvtári hálózatot mindjobban alkalmasabbá teszi az egyre differenciáltabb igények kielégítésére, a mindennapi kihívások sokrétű teljesítésére.

A települési könyvtárak szakfelügyeleti vizsgálatának tapasztalatairól (Győr-Moson-Sopron megye)

A könyvtári szakfelügyelet napjainkban működő rendszere a nemzeti kulturális örökség miniszterének 14/2001. (VII. 5.) NKÖM rendelete alapján 2002-ben indult útjára. Az első két esztendő Győr-Moson-Sopron megyei tapasztalatairól Tuba László vezető szakfelügyelő hosszabb elemzésben számolt be.¹ Dolgozatában részletesebb beszámolót olvashatunk a művelődésügyi miniszter 156/1973. MM. utasítása nyomán elindított, 1974-től 1990-ig működött, első magyarországi intézményesített könyvtári szakfelügyeletről, valamint az új típusú szakfelügyelet törvényi előkészítésének fontosabb lépéseiről is² – ezért magam a történeti előzmények bemutatásától itt és most eltekintek.

Jelen írás elsődleges célja az elmúlt hét évben végzett könyvtári szakfelügyeleti vizsgálatok legfontosabb tapasztalatainak összegzése. Nem statisztikai elemzést szeretnék adni, ennek – amint arra másutt már utaltam³ – több akadálya is lenne; csupán megyei vezető szakfelügyelőként szerzett tapasztalataimat szeretném az alábbiakban összefoglalni, helyenként elődöm, Tuba László már említett tanulmányában leírtakra is utalva.

Az elvégzett vizsgálatok száma, megoszlása

Győr-Moson-Sopron megye településeinek száma jelenleg 182; ebből 2 megyei jogú város, 8 város, 5 nagyközség, 167 pedig község. Ez utóbbiak közül mintegy száz azon községek száma, melyeknek lakossága az ezer főt nem éri el, közel ötven településen ötszáz alatt van az ott élők száma – vagyis megyénk ha nem is tipikusan aprófalvas, de településeinek többségét a kisközségek alkotják. A nyolc város között Csorna és Kapuvár már „öregnek” számít az 1970 táján megszerzett városi rangjával; Fertőd másfél évtizede viselheti e címet; míg Pannonhalma, Tét, Jánossomorja és Fertőszentmiklós ebben az évezredben lépett a városok sorába – az utóbbi 2008. július elsején. E helyzetből következően Jánossomorján és Fertőszentmiklóson még községi könyvtárat vizsgálhatott néhány évvel ezelőtt a szakfelügyelet; míg Pannonhalma és Tét esetében ugyan a várossá nyilvánítás után (nem sokkal) történt a vizsgálat, de e könyvtárakon még egyáltalán nem látszott a városi jelleg.⁴

A leírtak miatt minőségi könyvtári szakfelügyeleti vizsgálatot csak hat városi könyvtárban tervezhattünk: három vizsgálatot 2008-ban elvégeztünk, három a 2009.

évi tervünkben szerepel.⁵ Az előbbieket tapasztalatairól itt nem szólnék; legfőképpen amiatt, mert a meglátogatott könyvtárak adottságai meglehetősen eltérőek – így aligha vonhatunk le általánosabb érvényű következtetéseket vizsgálatukból.

A községi könyvtárak szakfelügyeleti vizsgálata 2007 novemberében befejeződött; a fentebb már említett változások miatt 176 települést vizsgáltunk meg a szakfelügyeleti Kérdőívvel, viszonylag egyenletes évenkénti megoszlásban.⁶ Ez utóbbit azért tartom fontosnak hangsúlyozni, mert – mint látni fogjuk – az időközben bekövetkezett változások miatt figyelembe kell vennünk következtetéseink levonásánál azt is, melyik vizsgálatra mikor került sor.

A községi könyvtárak szakfelügyeleti utóvizsgálata 2003-ban indult meg Győr-Moson-Sopron megyében, hét – előző évben szakfelügyelt – intézmény felkeresésével; 2008 végéig együttesen 51 községi könyvtár szakfelügyeleti utóvizsgálata történt meg⁷ – talán elegendő mennyiség ez már a tapasztalatok összegzéséhez.

A községi könyvtárak szakfelügyeleti vizsgálatáról

Az elmúlt hét év szakfelügyeleti vizsgálatainak tapasztalatait meglehetősen nehéz röviden összefoglalni; még saját öt éves megyei vezető szakfelügyelői munkám⁸ tapasztalatait sem könnyű. Azért tartom különösen nehéznek e feladatot, mert 2005 táján olyan lényeges változások történtek a települési könyvtárak helyzetében, melyek alapvetően megváltoztatták lehetőségeiket – és ezzel véleményem szerint a szakfelügyelet helyzetét is. Emiatt úgy érzem, hogy bizonyos szempontokból két szakaszra bontható ez a hét éves időszak; más tekintetben viszont tehető néhány általánosabb érvényű megállapítás is. Kezdem az előbbiekkal.

Nyilvános Könyvtárak Jegyzéke: „föl” vagy „le”?

Szempontunkból meghatározó jelentőségűnek tartom annak vizsgálatát: hogyan alakult a könyvtárak – és fenntartóik – viszonyulása a Nyilvános Könyvtárak Jegyzékéhez? Az ennek vezetéséről rendelkező 64/1999. (IV. 28.) Korm. rendelet megjelenése után megindult a küzdelem a Jegyzékre való „felkerülés” érdekében: 2000 júniusában már 35 községi könyvtár szerepelt megyénkből a jegyzéken; számuk 2003 őszére már 130-ra emelkedett!⁹ Ebben az „eredményben” bizonyára szerepet játszott, hogy 2002-től a Jegyzékre való felkerülésre bíztatták a szakfelügyelők is azon településeket, ahol a működési feltételek némi javításával, de mindenekelőtt az „alapidokumentumok” (Alapító Okirat, Szervezeti és Működési Szabályzat stb.) elkészítésével, ill. felújításával ez a cél elérhetőnek mutatkozott. E folyamat eredményeképpen 2004 decemberében megyénkből 137 községi könyvtár és 3 községi fiókkönyvtár szerepelt a Nyilvános Könyvtárak Jegyzékén – azaz mindössze 36 községi könyvtár nem. Ez utóbbi adat mutatja azt is, hogy a szakfelügyelők nem „mindenáron” szorgalmazták a felkerülést –

jó néhány esetben éppen azt fogalmazták meg, hogy a fenntartó aligha tudja teljesíteni a nyilvános könyvtárral szemben támasztott törvényi követelményeket; ugyanakkor tagadhatatlan, hogy a 137 községi könyvtár felkerüléséhez jelentős mértékben hozzájárult a szakfelügyelet „hozzáállása” is.

A 2005 nyaratól, a többcélú kistérségi társulásokon keresztül lekérhető könyvtári normatív támogatással megnyíló új lehetőségek hatására a települések hozzáállása a kérdéshez jelentős mértékben megváltozott. Ha a Nyilvános Könyvtárak Jegyzékének 2005-ben közzétett három módosítását¹⁰ összevetjük, nemcsak azt láthatjuk, hogy a felkerülő könyvtárak mellett már megjelennek a „lekerülők” is; de láthatunk már meggyénkből példát arra is, hogy az év elején felkerült település nyárra már meg is szüntette nyilvános könyvtárát! A megváltozott körülmények lényeges változásokat kellett eredményezzenek a szakfelügyelet szemléletében is: 2005 őszén már „óvatosabban” foglalmaztunk a Jegyzékre való felkerülés ügyében; 2006-ban pedig már egyáltalán nem szorgalmazta a szakfelügyelet a Jegyzéken nem szereplő könyvtárak felkerülését – a Jegyzéken szereplők vizsgálatakor pedig határozottan rámutatott azon hiányosságokra, melyek miatt nem felelnek meg teljességgel a nyilvános könyvtárral szemben támasztott törvényi követelményeknek.¹¹ Ezen könyvtárak esetében a vezető szakfelügyelő többnyire alternatív javaslatot fogalmazott meg, melynek lényege: a fenntartó döntse el, hogy a településen élők könyvtári ellátását nyilvános könyvtár fenntartásával, vagy a Nyilvános Könyvtárak Jegyzékén nem szereplő könyvtári szolgáltató hely működtetésével és könyvtári szolgáltatás nagyobb nyilvános könyvtártól történő megrendelésével kívánja-e biztosítani? Amennyiben az utóbbi megoldás mellett dönt, úgy a képviselőtestület hozzon döntést a nyilvános könyvtár megszüntetéséről, egyúttal nyilatkozva a szolgáltatás megrendeléséről is, és a határozatot küldje el a Könyvtári Intézetnek; ha az előbbi választja, akkor viszont igyekezzék megfelelni a nyilvános könyvtárral szemben támasztott követelményeknek!

A következő években e téren bekövetkezett változásokat nem részletezve csupán néhány adatot említek: 2006-ban már 33 könyvtár számára rendeltek meg szolgáltatást a többcélú kistérségi társulások a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtártól – nem utolsósorban a Jegyzékről történt „lekerülések” eredményeképpen; a 2007 elején még 111 nyilvános könyvtár ez év végére kb. 70-re csökkent, a szolgáltatást megrendelőké viszont 109-re emelkedett.¹² 2008 végén pedig már csak félszáz körül volt a Nyilvános Könyvtárak Jegyzékén szereplő községi könyvtárak száma megyénkben – miközben 120 körül van a nagyobb nyilvános könyvtártól szolgáltatást megrendelő településeké...

A fentebb leírt folyamat nemcsak a szakfelügyelet hozzáállásában eredményezett jelentős változásokat, de tartalmi munkájában is; legyen elegendő csupán arra utalnom, hogy amíg a 2006. évi szakfelügyeleti tervünkben szereplő 30 községi könyvtár közül az év elején 21 szerepelt a Nyilvános Könyvtárak Jegyzékén, a következő évre szinte megfordult az arány. Így az első hétéves időszak végén már többségében könyvtári szolgáltató helyeket vizsgálhattunk a kistépüléseken – azokat viszont a korábbi évekhez képest lényegesen megváltozott körülmények között!

A szakfelügyeleti vizsgálatok újraindulásakor, 2002-ben megyénkben a legtöbb községi könyvtár szervezetileg önálló intézményként működött; viszonylag alacsony volt a más intézménnyel összevontan működő községi könyvtárak száma. Ez utóbbiak között a községi és az iskolai könyvtár integrált működtetése fordult elő leggyakrabban; de néhány esetben más megoldásra is találtunk példát. Meg kell jegyezzem viszont, hogy a szervezetileg önálló intézményként működő községi könyvtárak egy része működési formáját tekintve nem volt önálló: a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár, illetve a mosonmagyaróvári Huszár Gál Városi Könyvtár által működtetett ellátórendszerek tagkönyvtáraként működött egy jelentős részük – 2005-ben már kb. hatvan tagkönyvtára volt együttesen e két ellátórendszernek.

A szervezeti forma kapcsán magam egyetlen – a szakfelügyeleti vizsgálatok alkalmával többször felmerülő – problémára szeretnék utalni. A korábbi évek szakfelügyeleti vizsgálatainak dokumentumaiban gyakran találunk utalást arra: a kisebb településeken – az erők szétforgácsolása helyett – célszerű lenne a községi és az iskolai könyvtár integrációja! Az említett szempontot elfogadva nem hagyhatjuk azonban figyelmen kívül az integráció veszélyeit sem: a működéssel kapcsolatos problémákra, a felnőtt lakosság „odaszoktatásának” nehézségeire vagy az iskola tetőterében elhelyezett integrált könyvtár megközelítésének az idősebbek számára sokszor lehetetlen voltára itt csak utalva csupán egyetlen problémát szeretnék kiemelni: a községi iskolák megszűnésének sajnos egyre inkább felgyorsuló folyamatát! Megyénkben ez a folyamat az utóbbi néhány évben gyorsult fel erőteljesen, és ma már az ezer körüli lélekszámú települések egy részét is érzékenyen érinti. Az általános iskola megszűnése és ennek következményeként épületének esetleges funkcióváltása nem pusztán a könyvtár szervezeti formájának megváltozását eredményezheti, de kényszerű költözését is!

A szakfelügyelők által megfogalmazott javaslatokról

A könyvtári szakfelügyeletet végző szakfelügyelő által kitöltött Kérdőív, valamint a hozzá fűzött szöveges megjegyzések alapján, az adott település könyvtári ellátásáról más forrásokból is tájékozódva készültek el minden esetben a megyei vezető szakfelügyelő javaslatai a további teendőkről. Ezek hagyományosan két csoportba sorolhatók: a fenntartó, ill. a könyvtáros számára megfogalmazott javaslatokra. Érdemes röviden kitérnünk arra is, melyek voltak az utóbbi években megfogalmazott legfontosabb javaslatok, és változtak-e ezek az évek során?

A *fenntartónak* címzett javaslatok közül a könyvtár működési dokumentumaival kapcsolatos észrevételek az utóbbi két-három évben – a nyilvános könyvtárak számának rohamos mértékű csökkenésével összefüggésben – háttérbe szorultak; előtérbe kerültek viszont – a többcélú kistérségi társulások által a könyvtári szolgáltató helyek számára lekért könyvtári normatív támogatásnak köszönhetően – a könyvtár megfele-

lőbb elhelyezésére, berendezésének felújítására, informatikai fejlesztésére vonatkozó javaslatok. A könyvtári szolgáltatás megrendelésével az érintett könyvtárak (könyvtári szolgáltató helyek) állománygyarapítása – melynek „milyensége” korábban gyakran volt a szakfelügyelői kritika tárgya – egyenletesebbé és magasabb színvonalúvá vált; az újonnan beszerzett állomány szakszerű feldolgozása is biztosított a szolgáltatást nyújtó könyvtárakban; hosszabb távra munkát fog jelenteni viszont a visszamenőleges adatbevitel megoldása. E téren az utóbbi két évben jelentős előrelépések történtek, főként a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár és a Huszár Gál Városi Könyvtár munkatársainak közreműködésével. A nyilvános könyvtárak vizsgálatakor viszont többször kellett hivatkoznunk a beszerzési keret elégtelen voltára – érvként hozva fel az előző év országos, ill. megyei átlagát, valamint hivatkozva arra: a település lélekszámahoz, jelentőségéhez, múltjához stb. méltatlan a jelenlegi helyzet, azon sürgősen változtatni kell! E könyvtáraknál gyakran problémát jelentett az állomány feltártsága, ill. feltáratlansága is; lényeges változás viszont, hogy amíg az első években még a cédulakatalógusok építésének folytatását is szorgalmazta a szakfelügyelet,¹³ később már inkább a számítógépes adatbázis építésének megkezdését próbálta javaslataival segíteni.

Az első években a nyilvános könyvtárak vizsgálatakor gyakran került be a javaslatok közé a szakképzett könyvtáros alkalmazásának kérdése is. A szakfelügyelők leginkább arra bíztatták a fenntartókat és a könyvtárosokat, hogy az utóbbiak a megyei könyvtár által szervezett könyvtáros-asszisztens tanfolyam elvégzésével szerezzenek középfokú könyvtárosi végzettséget. Hogy nem eredménytelenül, azt bizonyítja az a tény, hogy 2005-ig évente három-négy községi könyvtáros is érkezett – fenntartója támogatásával – tanfolyamainkra, akik végzettségük birtokában bizonyíthatóan magasabb színvonalon végezték könyvtárosi munkájukat; és – talán éppen itt kedvelve meg jobban a könyvtárosi hivatást – később többen a főiskolai könyvtár szakos diplomát is megszerezték.

Mind a nyilvános könyvtárak, mind a könyvtári szolgáltató helyek esetében gyakran került be a szakfelügyelői javaslatok közé a nyitvatartási idő emelésének szükségessége. Ez érthető is, hiszen Szalai Gáborné 2004-ben végzett felmérése szerint a megye működő községi könyvtárainak kb. egyharmada heti 1–2 órát, másik egyharmada heti 3–5 órát tartott nyitva! Számos esetben nem csupán a csekély óraszám miatt tetünk észrevételt, de az időpontot sem tarthattuk megfelelőnek – főként a település felnőtt lakossága számára. Speciális helyzetet jelentettek e szempontból az integrált könyvtárak, melyek – többnyire az iskola épületében elhelyezve – tanév közben leginkább az iskola rendjéhez igazodva tartanak nyitva, a felnőtt lakosság számára esetleg egy délutáni órát beiktatva – a nyári szünidő alatt viszont teljesen bezárnak. Ezen esetekben határozottan megfogalmaztuk, hogy a lakosság könyvtári ellátását a nyári szünidő alatt is biztosítani kell!

Talán a leggyakrabban az állományellenőrzés esedékes voltára kellett felhívunk a figyelmet. Mivel települési könyvtáraink döntő többségének állománya tíz ezer kötet alatt van, a hatályos rendelet értelmében két évente kell(ene) állományellenőrzést végezniük;¹⁴ ennek betartására azonban alig-alig találtunk példát – ha igen, az állomány-

ellenőrzés oka többnyire a könyvtáros személyének változása volt. Az sem volt egyedi eset azonban, hogy időközben személycsere volt, esetleg költöztették is az állományt, az állományellenőrzés elvégzése mégis elmaradt. Több esetben évtizednél régebben találtak nyomát az utolsó állományellenőrzésnek. E hiányosságokat minden esetben észrevételeznünk kellett; felhívtuk a fenntartó figyelmét a mulasztás mielőbbi pótlására. Gyakran utaltunk egyben arra is: az állományellenőrzés elvégzését érdemes lenne összekapcsolni az állomány „megtisztításával” is, hiszen számos könyvtárban az elavult és elhasználódott dokumentumok állományból való kivonásának szükségességét már a belépéskor megállapíthatja a szakfelügyelő.

A fejlesztési javaslatok sorában gyakran szerepelt az informatikai fejlesztés szükségességének hangsúlyozása is. A hétéves szakfelügyeleti ciklus első éveiben a községi könyvtárak közül kb. két tucatnyi rendelkezett számítógéppel, és ezekben sem mindegyik volt biztosított az internetelérhetőség. Az utóbbi években e téren jelentős előrelépés történt, mivel a könyvtári szolgáltató helyek csaknem mindegyike kapott – a könyvtári normatív támogatás egy részének e célra történő felhasználásával – internet-elérhetőséggel is rendelkező számítógépet, így mind a könyvtáros, mind a könyvtárhhasználók számára biztosított itt e lehetőség. Meg kell állapítanunk viszont, hogy a nyilvános könyvtárak e téren az utóbbi években „lépéshátrányba kerültek”, mivel a helyi források – a fenntartó önkormányzat költségvetése – csak mérsékelt ütemű fejlesztést tesznek lehetővé!

Végezetül szeretnék még utalni arra: számos esetben kényszerültünk a fenntartó figyelmét apróbb – vagy legalább is anyagi vonzatát tekintve kisebb kiadással járó – hiányosságokra is felhívni. Gyakran kellett pl. figyelmeztetnünk arra: a könyvtárnak ott-hont adó épület falán szükséges lenne egy erre utaló felirat (tábla) elhelyezése, a nyitvatartási [idő feltüntetésével – ha már eligazító tábla a község utcáin–terein úgysem hívja fel a könyvtár hollétére a figyelmet...

A *könyvtárosnak* leggyakrabban megfogalmazott javaslat a településre és környékére vonatkozó dokumentumok összegyűjtésének, megőrzésének és hozzáférhetővé tételének fontosságára igyekezett felhívni a figyelmet. E kérdés kiemelt hangsúlyozását az tette indokolttá, hogy a községi könyvtárak nagyobb részében a szakfelügyelők nyomát sem találták az erre irányuló könyvtárosi törekvésnek; másutt tudott ugyan mutatni a könyvtáros néhány helyi vonatkozású kötetet, de hiányzott a rendszeresség, és többnyire csak a könyvekre terjedt ki a gyűjtés. Minden esetben felhívtuk a figyelmet arra, hogy az önálló kötetek mellett fontos lenne más dokumentumtípusok összegyűjtése és megőrzése is; különösen hangsúlyoztuk a helyben keletkezett dokumentumok – faluújság, plakát, szórólap, meghívó, a képviselő-testületi ülések jegyzőkönyve, cikk-kivágot stb. – összegyűjtésének és hozzáférhetővé tételének fontosságát. Érdemes talán megjegyeznem, hogy – a kérdés fontosságát is hangsúlyozandó – 2004 őszén a helyismereti dokumentumok gyűjtése volt a községi könyvtárosok őszi továbbképzésének egyik központi témája, és ennek kapcsán egy kis segédletet is összeállítottunk számukra;¹⁵ az ezt követően elvégzett szakfelügyeleti vizsgálatok és utóvizsgálatok alkalmával több helyütt meggyőződhattünk arról, hogy használják is.

A másik gyakran megfogalmazott javaslat kb. így hangzott: Hívja fel olvasóinak figyelmét az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer szolgáltatásaira, a könyvtárközi kölcsönzés lehetőségére! Erre azért volt szükség, mert a szakfelügyeleti vizsgálatok során kiderült, hogy a könyvtárosok maguk sem sokat tudnak az ODR-ről – annak ellenére, hogy 2003-ban viszont ez volt a továbbképzés egyik központi témája, és az ODR-plakátot, valamint az ismertető füzetet¹⁶ igyekeztünk eljuttatni a községi könyvtárakba –, így azután olvasóik figyelmét sem tudták felhívni az ezzel kapcsolatos lehetőségekre. Tájékozatlanságukat persze az is növelhette, hogy könyvtáraink nagyobb részében akkor még számítógép sem volt, ami az adatbázisokban való tájékozódást eleve lehetetlenné tette. Örömmel mondhatom viszont, hogy a könyvtárközi kölcsönzés lehetőségére történő figyelemfelhívás nem volt eredménytelen – ezt a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár könyvtárközi kölcsönzési statisztikájának alakulása egyértelműen bizonyítja.

Gyakran kellett megfogalmaznunk azt is: a könyvtáros igyekezzék népszerűsíteni a településen élők körében a könyvtár szolgáltatásait! Nem ritkán célszerűnek tartottuk kiemelni, hogy ezt a népszerűsítő munkát a község felnőtt lakosságára is terjessze ki, esetleg bizonyos megjelölt csoportokat, rétegeket (egyesületek, klubok, más civil szervezetek) célirányosabban is megkeresve. Az olvasók, könyvtárhasználók összetételét vizsgálva nagyon sok helyen arra a megállapításra kellett jutnia ugyanis a szakfelügyelőnek, hogy a könyvtárat leginkább az iskoláskorúak használják – a felnőtt lakosság szinte teljességgel hiányzik a beiratkozott olvasók közül! A könyvtári szolgáltatások hatékonyabb népszerűsítését kellett szorgalmaznunk ott is, ahol a beiratkozott olvasóknak a településen élők számához viszonyított aránya jelentős mértékben elmaradt a megye községi könyvtárainak átlagától, valamint az országos átlagtól is.

Az eddig említetteknel lényegesen ritkábban, de viszonylag sokszor kellett figyelmeztetnünk a könyvtárost a könyvtár működési dokumentumainak pontos és naprakész vezetésére. Több helyen tapasztalhatta pl. a szakfelügyelő, hogy a Beiratkozási napló vezetését nem kezdték évente újra, hanem „göngyölyítették” – így viszont nem tudtak hiteles adatokkal szolgálni. A Munkanaplót sem mindenhol találták naprakész állapotban; ha vezették, esetleg nem volt minden rovat kitöltve. A dokumentumokban olvasható adatok sok könyvtárban nem egyeztek meg az éves statisztikai jelentésben szereplőkkel; e téren szerencsére már némi javulás is érzékelhető: az utóbbi években már lényegesen magasabb volt a pontos adatokat szolgáltató könyvtárosok aránya a Tuba László által 2003-ban megállapítottnál.¹⁷

A tapasztalt „apróbb” hiányosságokról itt nem szólnék; szeretnék viszont röviden utalni a pozitív tapasztalatokra is. Számos községi könyvtárban találkozhattak a szakfelügyelők munkájukat lelkesen és pontosan, esetenként több évtizede végző könyvtárosokkal, akik mindent megtesznek a településen élők könyvtári ellátásának biztosításáért, a mostoha körülmények között sokszor erejükön felül is. Olyan elkötelezett könyvtárosokkal, akik a nyitvatartási időn túl is kinyitják a könyvtárat, ha valaki kéréssel kopog be lakásuk ajtaján; akik a könyvtárközi kölcsönzést – a folyamatot gyorsítandó – személyesen is lebonyolítják olvasóik kérésére; akik nemcsak dokumentummal és információval szolgálnak az érdeklődőknek, de igyekeznek segíteni kisebb-nagyobb

ügyes-bajos dolgaik elintézésében is; akik lelkes és eredményes pályázatírói tevékenységükkel lényegesen hozzájárulnak a könyvtár állományának gyarapításához vagy éppen berendezésének korszerűsítéséhez; akik sokszor családtagjaikat is bevonva bővítik ki a könyvtári szolgáltatások körét és idejét; akik a kölcsönzés és az információ-szolgáltatás lebonyolításán túl számos egyéb feladatot – rendezvények szervezése, kiállítások rendezése, rendhagyó órák tartása, vetélkedők lebonyolítása, faluújság szerkesztésében való részvétel (vagy éppen könyvismertetések írása a faluújságba) stb. – is elvállalva igyekeznek a tőlük telhető legtöbbet nyújtani! A szakfelügyelők által készített beszámolók alapos áttanulmányozása után ezért néha odakerült a könyvtárosnak címzett javaslataim végére még egy ilyenforma is: „Végezze munkáját az eddigi lelkesedéssel és pontossággal!”

A szakfelügyeleti vizsgálatok hatásáról

A könyvtári szakfelügyeleti vizsgálatok hatásáról, hatékonyságáról gondolkodva két vizsgálható területről szeretnék az alábbiakban szólni: a fenntartónak és a könyvtárosnak egyaránt megküldött szakfelügyeleti Kérdőívekre érkezett reagálásokról, illetve a szakfelügyeleti utóvizsgálatok során tapasztalt eredményekről, változásokról.

Reagálások a Kérdőívre

A szakfelügyelő által kitöltött Kérdőívet a hozzá fűzött szöveges megjegyzésekkel, valamint a vezető szakfelügyelő javaslataival minden esetben megküldjük az érintetteknek: a fenntartót képviselő polgármesternek vagy jegyzőnek, a könyvtárosnak, valamint integrált könyvtár esetén az intézmény vezetőjének – reagálásukat kérve. Az első években viszonylag kevés reagálás érkezett, azok jó része is újabb felszólítás eredményeképpen; az utóbbi időben legalább minden második megérkezik a megjelölt határidőre. A válaszok többsége egy-két mondatos: a dokumentum tartalmával egyetértnek, a benne foglaltak megfelelnek a valóságnak; a javaslatokat köszönik. A valamivel bővebb tartalmúak ígéretet tesznek egy-két változtatásra, esetleg már folyamatban lévő előrelépésről tájékoztatnak. A vitatkozó reagálás ugyanolyan ritka, mint a bővebben elemző.

A szakfelügyeleti utóvizsgálatok fontosabb tapasztalatairól

Lényegesen többet tudhatunk meg a szakfelügyeleti vizsgálatok hatásáról az utóvizsgálatok elvégzésekor. Győr-Moson-Sopron megyében – mint a bevezetőben már említettem – 51 utóvizsgálat elvégzése történt meg 2008 végéig, melyek közül 44 esetben magam végeztem a vizsgálatot.¹⁸ Az utóvizsgálatok során számos értékes és a további

munka során hasznosítható tapasztalatot szereztem; az alábbiakban csupán a legfontosabbak közül szeretnék néhányat említeni.

A 2004–2006-ban végzett utóvizsgálatok többnyire két-három, az utóbbi években elvégzettek általában négy-öt évvel követték a szakfelügyeleti vizsgálatot; ennyi idő állt rendelkezésre a javaslatok megvalósításához. Ez utóbbi téma, a szakfelügyeleti vizsgálatok során megfogalmazott javaslatok megvalósításának ellenőrzése volt a szakfelügyeleti vizsgálatok kiemelt tárgya; emellett természetesen igyekeztem tájékozódni a vizsgált könyvtár elhelyezési, működési körülményeiben bekövetkezett változásokról, valamint az ott folyó szakmai munka színvonaláról is.

A szakfelügyeleti vizsgálatok során megfogalmazott vezető szakfelügyelői javaslatok megvalósulását illetően többnyire kedvező tapasztalatokat szerezhettem: számos helyen végezték el az esedékes állományellenőrzést és selejtezést, látványosan fejlődött az informatikai eszközpark, több könyvtárban megindult a visszamenőleges adatbevitel, számos esetben a könyvtár elhelyezése is javult, berendezésének megújítása is megkezdődött stb. – nyilvánvalóan nem csupán a szakfelügyeleti vizsgálatok hatásának köszönhetően, de talán nem is attól teljesen függetlenül. Meg kell azonban jegyezni, hogy az említett látványos eredmények az esetek döntő többségében a szolgáltatást megrendelő könyvtári szolgáltató helyeken következtek be, a többcélú kistérségi társulások által igényelt könyvtári normatív támogatás egy részének e célokra történő felhasználásával; a Nyilvános Könyvtárak Jegyzékén szereplő önálló könyvtáraknál – a kisebb helyi erőforrások miatt – lényegesen szerényebb az előrelépés!

Örömmel állapíthattam meg, hogy egyes településeken a szakfelügyeleti vizsgálat időpontjában szünetelő könyvtári szolgáltatás – hosszabb-rövidebb „kihagyás” után – újra elindult. Tapasztalnom kellett viszont azt is, hogy a problémák egy része újratermelődik: néhány településen a korábban működő könyvtár éppen ott jártamkor nem működött, vagy a két időpont között volt kisebb-nagyobb kimaradás működésében. Az okok helyenként teljesen egyediék, néhány jelenség azonban tipikusnak is mondható. Az utóbbiak közül – az egy-két helyen életveszélyessé vált épület mellett – a könyvtáros hiányát szeretném kiemelni, megemlítve egy számomra döbbenetes adatot: a 2004–2006-ban általam szakfelügyeleti utóvizsgálat keretében felkeresett 19 községi könyvtár közül négyben éppen nem volt könyvtáros; míg a további 15 könyvtár két-harmadában változott a két vizsgálat között eltelt három-négy év alatt a könyvtáros személye – az egyik településen közben kétszer is! Bár ezen adatokból általánosabb, a megye összes községi könyvtárára általánosítható következtetést aligha vonhatunk le, annyit mindenképpen jeleznek, hogy a községi könyvtárosok körében meglehetősen magas a fluktuáció, és ez jelentős mértékben veszélyezteti a könyvtári szolgáltatások folyamatosságát! A sok személyi változást mutatja egyébként az is, hogy a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár által 2008-ban szervezett alapfokú könyvtárosi tanfolyamokon mintegy harminc fő vett részt – a megyei könyvtártól szolgáltatást megrendelő mintegy kilencven település könyvtári szolgáltató helyeiről.

Meg kell jegyeznem viszont azt is: a személycserék az esetek egy részében pozitív változásokat is eredményeztek. Az érintett könyvtárak egy részében átadó-átvevő lel-

tárra is sor került – sajnos nem mindenhol tartották ezt fontosnak; néhány helyen „mínőségi cserére” került sor, azaz képzett könyvtáros lépett szakképzetlen elődje helyébe; másutt a könyvtáros a szakfelügyelő javaslatát elfogadva vállalkozott a megyei könyvtár által szervezett könyvtáros-asszisztens tanfolyam elvégzésére – fenntartója támogatásával. A végzettséget szerzett könyvtárosok hatása több helyütt már az utóvizsgálatok alkalmával is lemérhető volt a meglátogatott könyvtárak munkáján: rendezettebb, tudatosabban alakított állomány fogadja a belépőt, akinek gyakrabban hívják fel figyelmét pl. a könyvtárközi kölcsönzés lehetőségére is.

Előrelépés tapasztalható a legtöbb felkeresett könyvtárban a helyismereti vonatkozású kiadványok gyűjtése terén is; kérésre a legtöbb helyen tudtak mutatni több-kevesebb ilyen tárgyú dokumentumot is. Talán sikerült tudatosítanunk a községi könyvtárak – könyvtári szolgáltató helyek – többségében, hogy a helyben keletkezett, bármilyen típusú dokumentum is történeti érték lesz az utókor számára; hogy a településen készült plakát, meghívó, szórólap, faluújság általuk gyűjthető össze a legteljesebb mértékben; de többen figyelnek közülük arra is, hogy e dokumentumok közül minél több bekerüljön a megyei könyvtár helyismereti gyűjteményébe is – segítségüket ezúton is szeretném megköszönni!

Végezetül szeretném megjegyezni azt is: bizonyos területeken nem történt lényeges változás! Ilyen pl. a nyitvatartási idő kérdése: az utóbbi években végzett utóvizsgálatok során is gyakran találkoztam heti egy vagy két alkalommal kinyitó, összesen két-három órát nyitva tartó könyvtári szolgáltató helyekkel – és sajnos ilyen nyilvános könyvtárakkal is!

A szakfelügyeleti vizsgálatok hatását, eredményességét leginkább a megyei és a városi könyvtárak területi könyvtári szolgáltatást végző munkatársai ítélik meg. Magam erről itt és most nem szólok; az érdeklődők figyelmébe ajánlhatom viszont munkatársam, Szalai Gáborné erről írott beszámolóját.¹⁹

Rövid tanulmányomban az elmúlt hét évben Győr-Moson-Sopron megyében végzett könyvtári szakfelügyeleti vizsgálatok fontosabb tapasztalatait igyekeztem összefoglalni. A vizsgálatok során megfogalmazott vezető szakfelügyelői javaslatok tükrében próbáltam érzékeltetni a legfontosabb, ill. leggyakrabban előforduló hiányosságokat, problémákat; majd az utóvizsgálatok tapasztalatain keresztül utaltam a bekövetkezett változásokra is. A téma kapcsán felmerülő súlyos kérdések megfogalmazására korábban már kísérletet tettem;²⁰ ezekre – úgy vélem – „magasabb szinten” kell válaszolni!

* * *

Jegyzetek

- ¹ TUBA László: A könyvtári szakfelügyelet Győr-Moson-Sopron megyében. In: Kisalföldi Könyvtáros, 2003. 2. sz. 14–28. p.
- ² Uo. 14–18. p.
- ³ HORVÁTH József: A települési könyvtárak szakfelügyeleti vizsgálatának Győr-Moson-Sopron megyei tapasztalataiból. In: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 17. évf. 1. sz. 2008. jan., 30–35. p. (A dolgozat előadásként hangzott el 2007. november 7-én Budapesten, az Országos Széchényi Könyvtárban megrendezett Országos szakfelügyeleti konzultációs nap keretében.)
- ⁴ A pannonhalmi Városi Könyvtár helyzetéről jó jellemzést ad: PÉTERFI Rita–TÓTH Máté–VIDRA SZABÓ Ferenc: Kisvárosi könyvtárak szerepvállalásai. In: Könyvtári Figyelő, 18. (54.) évf. 2008. 1. sz. 35–54. p.
- ⁵ A 2008. évben a kapuvári Rábaközi Művelődési Központ és Városi Könyvtár, a mosonmagyaróvári Huszár Gál Városi Könyvtár és a soproni Széchényi István Városi Könyvtár minőségi könyvtári szakfelügyeleti vizsgálatát végeztük el; a 2009. évi tervünkben a csornai Városi Művelődési Központ és Könyvtár, a Fertőd Városi Könyvtár, valamint a győri Galgóczi Erzsébet Városi Könyvtár szakfelügyeleti vizsgálata szerepel.
- ⁶ Az induló 2002. évben 24, 2003-ban 30, 2004-ben és 2005-ben egyaránt 29-29, 2006-ban 30, míg 2007-ben 34 szakfelügyeleti vizsgálat elvégzésére került sor.
- ⁷ A szakfelügyeleti utóvizsgálatok évenkénti megoszlása: 2003-ban és 2004-ben 7-7, 2005-ben, 2006-ban és 2007-ben egyaránt 8-8, 2008-ban pedig 13.
- ⁸ 2002-ben és 2003-ban Tuba László volt Győr-Moson-Sopron megye vezető könyvtári szakfelügyelője; magam 2004. január elsejétől kaptam először megbízást e feladat elvégzésére.
- ⁹ SZALAI Gáborné: Győr-Moson-Sopron megye önkormányzati könyvtárai, 21. p. In: Kisalföldi Könyvtáros, 2003. 1. sz. 21–33. p.
- ¹⁰ A Nyilvános Könyvtárak Jegyzékének 2005-ben közzétett három módosítását ld: Kulturális Közlöny 2005. évi 2. sz. (jan. 20.), 16. sz. (júl. 14.), ill. 25. sz. (nov. 24.)!
- ¹¹ Vö.: 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről, 53–55., ill. 64–65. §!
- ¹² SZALAI Gáborné: Szakfelügyelet és területi munka, 38. p. In: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 17. évf. 1. sz. 2008. jan., 35–39. p.
- ¹³ Vö.: TUBA László i. m. 26. p.!
- ¹⁴ Vö.: 3/1975. (VIII. 17.) KM–PM együttes rendelet a könyvtári állomány ellenőrzéséről (leltározásáról) és az állományból történő törlésről szóló szabályzat kiadásáról, 4. §!
- ¹⁵ Mit gyűjtünk? Miből tájékozódjunk? Segédlet Győr-Moson-Sopron megye községi könyvtárosai számára helyismereti gyűjteményük kialakításához és a helyismereti tájékoztatáshoz. Összeáll.: Szabó Imréné, Antalné Hujter Szilvia, Horváth József. Győr, Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár, 2004. 28 p.
- ¹⁶ Országos Dokumentum-ellátási Rendszer. Tájékoztató a könyvtárak közötti dokumentum- és információszolgáltatásról. Szerk.: Richlich Ilona. Veszprém, Veszprémi Egyetemi Kiadó, 2002. 71 p.
- ¹⁷ Tuba Lászlónak 2003-ban azt kellett megállapítania, hogy az addig vizsgált 54 községi könyvtár közül 52 esetében nem egyeztek meg a szolgáltatott statisztikai adatok a nyilvántartásokkal és a valósággal (vö.: TUBA László i. m. 25. p.)!
- ¹⁸ Az első hét szakfelügyeleti utóvizsgálatot Tuba László végezte el 2003-ban, megyei vezető szakfelügyelőként.
- ¹⁹ SZALAI Gáborné: Szakfelügyelet és a területi munka. In: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 17. évf. 1. sz. 2008. jan., 35–39. p.
- ²⁰ HORVÁTH József i. m. 35. p.

Ásványi Ilona

A magyarországi egyházi és felekezeti könyvtárak¹ szakfelügyelete, 2006–2008

A települési könyvtárak (községi és városi könyvtárak) 2002 óta folyamatban lévő általános és minőségi szakfelügyelete után az akkor még NKÖM 2006-ban² kezdte el az egyházi könyvtárak szakfelügyeleti vizsgálatát.

A vizsgált egyházi könyvtárak köre, száma

A 2006-ban elindult vizsgálat az egyházi oktatási intézmények könyvtáaira nem terjedt ki.

Magyarországon az egyházi oktatási intézmények könyvtárain kívül kb. 40 egyházi–felekezeti könyvtár található. 36 intézményről biztosan tudható, hogy könyvtárként működik, 4 státusa bizonytalan³. (A 36 könyvtárból 34 könyvtár tagja az Egyházi Könyvtárak Egyesülésének, mely a magyarországi egyházi–felekezeti könyvtárak érdekképviseleti, szakmai szervezete.)⁴ A 36 biztosan működő könyvtár közül 18 nyilvános (szerepel a nyilvános könyvtárak jegyzékén), a többi nem nyilvános könyvtár.

Az egyházinak mondott könyvtárak – ha a felekezeti különbségeket mint szempontot figyelmen kívül hagyjuk, és az oktatási intézmények könyvtáaraival sem számolunk – az alábbi csoportokba sorolhatók: egyházmegyei könyvtár, egyházkerületi–gyűjteményi könyvtár, országos hatókörű könyvtár, szerzetesi könyvtár, kicsi „gyülekezeti” könyvtár.

Szakfelügyelet szempontjából érdemes volt az összes egyházi–felekezeti könyvtárat egy csoportban vizsgálni, figyelembe véve a fent említett csoportosítást.

2006 és 2008 között vizsgált könyvtárak

A szakfelügyeleti vizsgálatokat vezetők jelentéseiből, amelyek a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros folyóiratban az elmúlt néhány évben jelentek meg, kitűnik, hogy a különböző könyvtártípusoknál különböző szempontok szerint válogatták ki az adott évben vizsgálandó könyvtárakat. Vannak, akik a „problémás” könyvtárakban vizsgálódtak először, mások azokban, amelyek „rendben” működtek. Van, ahol földrajzi szempontok szerint haladtak előre.

Szakértők, szakfelügyelők, tervezés, előkészületek

Az egyházi könyvtárakban dolgozó munkatársak közül hat könyvtárosnak van szakértői engedélye, közülük hárman (a vezető és két szakfelügyelő) végzik az alap- és minőségi vizsgálatokat egyszerre.

Nagyon fontos gesztus volt a minisztérium részéről, hogy 2006 elején az előkészítő munka közben, majd a kísérleti év után ismét áttanulmányozhattuk és véleményezhettük a kérdőíveket, melyeket a közművelődési könyvtárak szakfelügyelete során használnak. (A közművelődési könyvtárakban 2002-ben elindított vizsgálat során éppen 2005-ben készült új kérdőív.)

A kérdőívek véleményezésekor arra törekedtünk, hogy a könnyebb kiértékelhetőség végett az egyházi könyvtárak vizsgálatakor használt kérdőív minél kevésbé térjen el a közkönyvtárakban használttól. Ezért az egyházi könyvtáraknál részletesebben vizsgált műemléki jellegre, állományvédelemre stb. vonatkozó kérdések az alapvizsgálati kérdőív mellékleteként jelentek meg. A minőségi vizsgálati kérdőíven tett módosítások is igazodtak az eredeti koncepcióhoz.

Véleményünk szerint a települési könyvtárakkal megegyező, az alapvizsgálatokkor kitöltött kérdőív a kiegészítésekkel (mellékletek) már jól használható az egyházi könyvtárak ellenőrzésére. Megvalósítja a kívánt célt: árnyalt képet ad az adott könyvtárról. A vizsgálati eredmények ugyanakkor objektívek, összevethetők más egyházi könyvtárral, sőt más típusú könyvtárral.

A kísérleti minőségi vizsgálatok során alkalmazott kérdőív azonban, részben tartalmi okok miatt, részben mert az „eredményességet” pontokkal és százalékokkal fejezi ki, nem alkalmas arra, hogy az egyházi könyvtárak valós állapotáról képet adjon. Ezzel a könyvtártípussal kapcsolatban sok kérdés nem is értelmezhető, nem adható egyértelmű válasz a kérdésekre, és a válasz nem tükrözi a valós helyzetet.

A vizsgálat

A kísérleti szakfelügyeleti vizsgálat a közművelődési könyvtárakban végzett rend szerint kérdőívek segítségével, beszélgetés alapján és a könyvtár működésének megfigyelésével történt. A szakfelügyelők a vizsgálat előtt áttanulmányozták a könyvtár működésével kapcsolatos dokumentumokat. Ha a fenntartó szükségesnek érezte, lehetőség volt arra, hogy a vizsgálatot végző szakfelügyelőkkel személyes megbeszélést tartson. A vizsgálat után a vezető szakfelügyelő összesítette a kérdőíveket, és megírta a jelentést. A kitöltött kérdőíveket, a szakfelügyelők jelentését, a vezető szakfelügyelő összegzését a vezető szakfelügyelő küldte meg a véleményezésre a fenntartónak és a könyvtárosnak. A véleményekkel kiegészített vizsgálati jelentést szintén a vezető szakfelügyelő küldte meg a minisztériumnak. A vizsgálatok során tapasztalt hiányosságok pótlására egy év áll rendelkezésre, akkor történik meg az utóvizsgálat, melyet a vezető szakfelügyelő végez.

Az egyházi könyvtárak sajátosságai

A rendszerváltás az egyházi könyvtár esetében azt jelentette, hogy a 40 évig halott vagy raktárba kényszerített gyűjtemények életre keltek, és bekapcsolódhattak a magyar könyvtári rendszerbe, melyből a korábbi évtizedekben kiszorultak. Az egyházi gyűjtemények 1989 után – az állami támogatásnak és az egyházi fenntartók erejükhöz mért anyagi segítségének köszönhetően – több területen felzárkóztak az 1950-es évektől folyamatosan fejlődő állami könyvtárakhoz, munkájukat azonban napjainkban is nehezebb személyi feltételek és technikai körülmények között végzik, mint a közgyűjtemények.

Az egyházi könyvtárak alapfinanszírozása két forrásból történik: az egyik az egyházi fenntartóinktól kapott, a másik az állami közgyűjteményi támogatás. A Magyar Köztársaság az ún. Vatikáni megállapodásban⁵ és az egyes egyházakkal kötött megállapodásokban vállalta, hogy részt vesz az egyházi gyűjteményekben őrzött értékek megóvásában, gyarapításában és közhasználatának biztosításában. Az államnak a történelmi egyházakkal kötött megállapodásaiban rögzített, az államiakhoz hasonló finanszírozás elve azonban nem valósul meg, ezért gyűjteményeink a rendszerváltás óta mindmáig alulfinanszírozottak a közgyűjteményekhez képest. A nehézségeket fokozta, hogy az állami támogatás 2006 és 2008 között 800 Mft-ról 350 Mft-ra csökkent. A folyamatosan csökkenő költségvetés létükben veszélyeztette az érintett intézményeket, és féltő volt, hogy az egyházi gyűjtemények teljes rendszerének működésképtelenné válását eredményezi, mert elkezdődött a szakképzett személyi állomány folyamatos leépítése, a szolgáltatások körének és szintjének, a hozzáférés idejének csökkentése, az állománygyarapodás, valamint az évek óta folyó feltáró-feldolgozó, digitalizáló munka és egyéb fejlesztések leállítása. A 2009-re ígért támogatás 716 Mft. Ez ugyan kevesebb, mint a 2005. évi, különösen ha figyelembe vesszük az inflációt is, de több mint kétszerese a 2008. évinek.

A Vatikáni megállapodásnak az az előírása vagy ígérete, hogy az állam a megőrzésen túl részt vállal a vallási kulturális örökség közhasználatának biztosításában is, kijelölt egy irányt, megfogalmazott egy olyan feladatot, amely napjainkig meghatározza az egyházi könyvtárak működését. Ahhoz, hogy ezek a könyvtárak újra életre keljenek, hogy „visszaverekedjék” magukat az országos könyvtári hálózatba, az elmúlt két évtizedben közgyűjteményi jellegüket kellett bizonyítaniuk, azt, hogy közművelődési feladatokat is ellátó könyvtárak és nem múzeumok. Az egyházi könyvtárak fejlődésében és fejlesztésében a „minta” a közművelődési – települési könyvtár volt. Ennek a „fejlődési iránynak” előnye és hátránya is érezhető. Előnye, hogy települési könyvtár több van, mint más egyéb könyvtártípus, pl. szakkönyvtár, ezért a települési könyvtár működése és működtetése „begyakorlottabb” más könyvtár csoportszintnél. Hátránya viszont, hogy bár az egyházi könyvtárak állománya inkább a szakkönyvtárra (teológiai szakkönyvtár), mint könyvtár csoportra hasonlít, mégis települési könyvtárként kényszerül szolgálatni.

A rendszerváltás után, az 1990-es évek elején jött létre egy kiegészítő támogatási forma, a pályázati finanszírozás. Öröndetes előrelépést jelentett, hogy ezzel a támo-

gatási formával egyre több egyházi könyvtár is élhetett, különösen a nyilvános státuszt vállalók.

Minden magyarországi könyvtár, így az egyházi könyvtárak számára is fontos volt az 1997-ben megszületett Kulturális törvény⁶. Az egyházi könyvtárak számára különösen nagy jelentőségű és meghatározó volt a Törvényben megfogalmazott „nyilvánosság” fogalom. A jogszabály a korábbi tipizálás helyett nyilvános és nem nyilvános könyvtárról beszél, és előírja, hogy a nyilvános könyvtárakról az illetékes minisztérium jegyzéket vezessen⁷. Az egyházi könyvtárak számára ez az új tipizálás különböző szakmai, státuszbeli előnyöket, és az alappénzügyi forrásokon túli támogatások lehetőségét jelentette, elősegítette, hogy a könyvtárak bekerülhettek az élő könyvtári rendszerbe. Így a hazai több mint 70 egyházi könyvtár közül – a (közép)iskolai egyházi könyvtárakat nem számítva – napjainkban 30 nyilvános⁸. A Kulturális Törvény és a nyilvános könyvtárak jegyzékének vezetéséről szóló miniszteri rendelet megjelenése után a nyilvános státusz vállalása és elnyerése nagy mértékben elősegítette az érintett egyházi könyvtárak új életre ébredését, még akkor is, ha a nyilvános státus együtt jár bizonyos, az egyházi könyvtáraktól idegen „közszolgáltatással” is.

Az egyházi könyvtárak pályázati támogatást kezdetben jobbra állományvédelemre, ezen belül restauráltatásra nyerhettek. Később egyéb témájú pályázatokon is indulhattak pl. korszerű könyvtári környezet megteremtésére, telematikai fejlesztésekre stb., vagyis korszerű közkönyvtári szolgáltatások biztosítására, minél több társadalmi csoportot érintő közfeladatok vállalására. Különösen igaz ez az európai uniós pályázatokra, amelyek az intézményes és nem intézményes oktatás „alá rendelik” a könyvtárakat (iskolai oktatás, felnőttképzés, „élethosszig tartó tanulás”).

Az egyházi könyvtárak, levéltárak, múzeumok „gyűjtemények” néven gyakran gazdasági, munkaügyi stb. szempontból is együtt dolgoznak. Vannak olyan könyvtárak, amelyeknek a vezetője muzeológus vagy levéltáros. Ezek azonban más-más szakmák, más-más gondozást kívánó intézmények.

A nagyobb nyilvános egyházi könyvtárak általában sajátos kettősségben működnek⁹. Általában műemlékkönyvtárak, muzeális könyvtárteremmel, ahol az állomány zöme „régikönyv” és különleges gyűjtemény, amely vagyon-, tűz- és egyéb fizikai állagvédelmi szempontból biztonságos elhelyezést, figyelmes gondozást, szakszerű és korszerű feldolgozást, ehhez megfelelő számítógépes infrastruktúrát és mindenek előtt elegendő számú képzett szakembert kíván. Ugyanakkor ezek a könyvtárak lehetőségeik szerint a rendszerváltás előtt is folyamatosan gyarapították állományukat külföldi és magyar teológiai szakirodalommal az évszázadok során kialakult gyűjtőkörüknek megfelelően. A műemléki, régi könyvet őrző és gondozó teendőik mellett tehát egy modern, használható könyvtár kialakítása, feldolgozása, korszerű szolgáltatása és működtetése az intézmények egy részében egyaránt feladatuk.

Minden nehézség ellenére az egyházi könyvtárakban az elmúlt években jelentősen javult a szakmai munka színvonala. Ez a korszerű feldolgozásban (1994-től számítógépes katalogizálás, több mint 20 könyvtárban integrált könyvtári szoftver használata és on-line katalógus építése), az olvasó-, kutató- és referenzszolgálat élénkítésében,

az állományvédelmi szempontok fokozott figyelembevételében és a tudatos szerzeményezésben mutatkozik meg.

Az egyházi könyvtárakban átlagosan 3–5 fő dolgozik. A rendszerváltás előtti állapothoz képest a könyvtárosok már nem lelkészek, szerzetesek, papok, hanem könyvtári képesítéssel rendelkező civilek, akik viszont általános szakmai, inkább települési könyvtárban használható alapképzést kaptak. Mindenkinek minden könyvtári feladatot el kell tudnia végezni, nincsenek osztályok, munkacsoportok, műhelyek. A muzeális teremkönyvtárral bíró műemlék könyvtárakban a könyvtárosok gyakran idegenvezetői feladatokat is ellátnak, de olykor ők a teremőrök és a takarítók is. A könyvtárosok zöme az 1990-es években kezdett el dolgozni, és egyre több az olyan kolléga, aki csak 2000 után. A gyűjtemény gondozását gyakran kezdőként vették át, és általában nem volt segítségükre szakképzett vagy legalább az adott gyűjteményt jól ismerő könyvtáros sem.

Végzettség–képzettség szempontjából: az egyházi könyvtárakban dolgozó könyvtárosok zöme egyetemet vagy főiskolát végzett; bár nem mindig szakirányú végzettségük, esetleg a nem szakirányú diplomájuk mellett főiskolai vagy középfokú könyvtárosi képesítéssel rendelkező kollégák.

A gyűjtemények ugyan jelentős muzeális anyaggal bírnak, a könyvtárak zömében azonban nincs külön „régí könyves” szakember. A könyvtárosok munkaidejük egy részében, minden speciális szakképzettség nélkül foglalkoznak a muzeális anyaggal. Ez valójában csak annyit jelent, hogy helyben használatra előkeresik és kikészítik a tudományos kutatók által kért könyveket, lehetőség szerint restauráltatják, valamint kiállításokra előkészítik a régi dokumentumokat. A tevékenyebb kollégák digitalizáltatják gyűjteményük egyes kincseit, és elektronikus vagy hagyományos kiadványt készíttetnek róluk. Az állandó munkatársak száma nem teszi lehetővé a komolyabb szakmai munkát.

Az egyházi könyvtárakban összehasonlíthatatlanul kisebb az olvasóforgalom, mint a települési könyvtárakban. A könyvtárhasználók belföldi vagy külföldi tudományos szakemberek, doktori képzésben résztvevők, egyetemi, főiskolai hallgatók, helyismereti kutatók, akik speciális kiszolgálást és szolgáltatásokat kívánnak. A könyvtáros hasonló munkát végez, mint egy szakkönyvtárban vagy egy települési könyvtár helyismereti gyűjteményében dolgozó kolléga.

A könyvtárhasználók számát meghatározza, hogy az adott könyvtár hol működik (a fővárosban, egy kisebb-nagyobb városban), de az is, hogy milyen a „kulturális környezet”. Ez utóbbi azt jelenti, hogy van-e a könyvtár közelében egy jól működő megyei, illetve városi könyvtár, felsőoktatási intézmény. Vannak olyan egyházi könyvtárak, amelyek részben ellátnak a városi könyvtár feladatait, illetve komoly háttérintézményként segítik egy főiskolai könyvtár munkáját. A helyben vagy távhasználók számát a legtöbb könyvtár pontosan meg tudja mondani, hiszen az egyházi könyvtárak is jelentenek statisztikai adatokat a statisztikai hivatalnak.

A jellemző szolgáltatási forma a helyben használat. Mivel a kutató kutatásai során olykor egy-egy személyhez vagy témához köthető egész gyűjteményeket, hagyatékot olvas át, a helyben használt dokumentumokat nehéz számszerűsíteni. Egy-egy hagyatékban akár több száz dokumentumot is áttekinthet a könyvtárhasználó.

Az egyházi könyvtárat felkereső könyvtárhasználók a hagyományos szolgáltatások mellett egyre több helyen vehetnek igénybe korszerű szolgáltatásokat is, mint pl. az ODR, e-Magyarország-pont, közhasznú információk, internethasználat, szkennelés stb. A korszerű szolgáltatásokhoz korszerű infrastruktúra is szükséges, ez a könyvtárak nagy részében rendelkezésre áll a könyvtárhasználók számára képest megfelelő mértékben.

Az egyházi könyvtárak nyitva tartása eltérő a közkönyvtárakétól, hétvégén általában nincsenek nyitva, bár akad olyan könyvtár is, amely a vasárnapi mise vagy istentisztelet után nyitva tart. A heti nyitvatartási idő rövidebb, mint más könyvtárak esetében. Sok helyen nincs hivatalos nyitvatartási idő, de előzetes bejelentésre fogadják a kutatókat.

A legtöbb egyházi könyvtárban, mivel az épület műemlék, nagy gondot jelent az akadálymentesítés. A mozgáskorlátozottak számára az esélyteremtés és esélyegyenlőség megteremtése jogos elvárás. Talán nem olyan súlyos baj, ha egy-egy egyházi könyvtár a fogyatékkal élők – vakok, gyengénlátók, siketek – ellátására nem vállalkozik. Különösen nem érezzük ezt szükségesnek olyan egyházi könyvtár esetében, ahol a közvetlen közelben nagyon jól működő települési (közművelődési) könyvtár van.

A könyvtárak vezetői – különösen ha nagyobb gyűjteményről van szó – gyakran csak becsült adatot tudnak mondani a könyvállomány nagyságáról, melyet általában leltár nélkül vettek át. A könyvtárak zömében soha nem volt a teljes állományt számba vevő leltár. Fontos megjegyeznünk, hogy szinte egyetlen magyarországi egyházi könyvtár sem működött alapításától kezdve folyamatosan. „A történelem zivataros századaiban” könyvanyaguk jó része megsemmisült, szétszóródott, jobb (vagy rosszabb?) esetben beolvadt egy-egy nagy, országos könyvtár állományába.

Az egyházi könyvtárak gyűjteménye – más könyvtártípusokhoz hasonlóan – általában könyv-, periodika- és egyéb gyűjteményrészekből áll. A könyvtárakban található egyes gyűjteményrészek mégis speciálisak. Az állomány zöme muzeális dokumentum (kódex, ősnymtatvány, antikva, régi magyar könyv, nyomtatvány – RMK, RMNY), ezen kívül kevés „modern” (20–21. századi) szakkönyv és néhány különleges, egységes, a települési könyvtárakban a helyismereti és egyéb gyűjteményre emlékeztető külön gyűjtemény alkotja a teljes könyvállományt.

Az egyes külön(leges) gyűjtemények csoportosítása, elnevezése, elhelyezése nem minden esetben következetes. Általában az előző könyvtárosnemzedékek alakították ki, sokszor saját elképzeléseik szerint, amit gyakorlatként vettek át a könyvtár mai őrői. Akár a leltározáshoz, akár egy már meglévő rendszer megváltoztatásához megfelelő számú munkaerő kellene.

A gyűjtemények zömében muzeális jellege miatt a könyvállománynak csupán egy-két százaléka található szabadpolcon. Általában nem a közkönyvtárakban szokásos (szak)rendet használják, de a könyvtáros segítségével az olvasók jól eligazodhatnak a helyi és olykor a „muzeális értelemben hagyományos” rend(szer)ben.

Az egyházi gyűjteményekben az 1990-es évek második felétől kezdődött meg a számítógépes katalógizálás. Napjainkra minden könyvtár használ valamilyen számítógépes programot, kb. 20 könyvtár integrált rendszert.

A számítógépes feldolgozás jobbra a modern állományrészben kezdődött el, itt gyorsan lehetett látványos eredményt elérni. Van, ahol a hagyományos katalóguscédulákról dolgoznak, van, ahol kézbe veszik a köteteket. Vannak olyan könyvtárak, ahol hagyományos (cédula)katalógust már egyáltalán nem építenek, csak számítógépes adatbázist.

Több helyen elkezdődött a muzeális gyűjtemény számítógépes feldolgozása, bár a hozzáértő szakemberek hiányában ez lassan, nehezen és nem megbízhatóan folyik. Csupán néhány könyvtár muzeális anyaga kereshető az interneten, vagy legalább helyi adatbázisban, esetleg készült belőle CD-ROM formátumú katalógus. A muzeális anyag igazán régi gyűjteményeiről (kódexek, ösnyomtatványok), illetve egyes egyes gyűjteményrészekről általában kötetkatalógus és cédulakatalógus áll a kutatók rendelkezésére.

Különböző országos programokhoz kapcsolódva, pályázati lehetőségekkel élve egyre több könyvtár tesz azért, hogy a könyvtárban őrzött gyűjtemény ne maradjon „holt anyag”. Ennek formái: a könyvtár katalógusának, gyűjteményében őrzött digitalizált szövegek közzététele az interneten vagy legalább helyi adatbázisban; részvétel különböző nagy, országos és nemzetközi kiállításokon; saját kiállítások rendezése; rendhagyó könyvtári órák, előadások, rendezvények szervezése a könyvtárban; kiadványok készítése a muzeális anyagból; a vallási-kulturális turizmus keretében a könyvtár bemutatása csoportoknak; stb.

Összegzés

Az egyházi könyvtáraknak a rendszerváltozást megelőző több évtizedes szünet után óriási lemaradást kellett pótolniuk, és közben lépést kellett és kell tartaniuk a kor követelményeivel, hiszen a tudományos-technikai fejlődés felgyorsulása következtében a könyvtáros szakmában jelentős változások történtek az elmúlt csaknem két évtizedben.

Az informatikai-technikai vívmányok és eszközök a fogékony, kreatív és tevékeny könyvtárosok számára új lehetőségeket és feltételeket teremtettek a különböző könyvtártípusokban, így az egyházi könyvtárakban őrzött gyűjtemények őrzésében, gondozásában, feltárásában és szolgáltatásában.

Tapasztalataink alapján az amúgy nem nagyszámú egyházi gyűjtemények sorsa, állapota nagymértékben és elsősorban attól függ, hogy milyenek a szakképzett személyi, valamint a feltáráshoz és szolgáltatáshoz szükséges infrastrukturális feltételek az egyes könyvtárakban, vagyis gazdasági kérdés.

Az egyházi könyvtárak egy viszonylag kis csoportot alkotnak a hazai könyvtári hálózatban. Mégis, szinte hihetetlen, hogy hogyan képesek létezni a működtetésükre fordított kicsi pénzből. Megfelelően megfizetett, kellő, de elegendő számú, és végzettségű könyvtáros foglalkoztatása, a mostaninál korszerűbb, de a könyvtárhasználói szolgáltatási igényekhez igazodó telematikai infrastruktúra biztosítása nem kerül(ne) irreálisan magas összegbe.

Az egyházi könyvtárakban 2006-ban elindult szakfelügyeleti vizsgálatok, „a könyvtár” mint intézményre vonatkozó jellemzőket vizsgálják, a közfeladatiság, a *közművelődés*, a *közgyűjteményi* jelleg szempontjából. Hasznos, hogy a vizsgálati eredmények összehasonlíthatók más könyvtártípusok mutatóival. Ezek a könyvtárak igazolni tudják könyvtár voltukat, és képesek megtalálni helyüket a magyar könyvtári rendszerben. Fontos azonban szem előtt tartani, hogy az említett jellemzők a különböző könyvtár csoportsoroknál *különböző módon* valósulnak meg, az egyházi könyvtáraknál a fentebb elmondott módon.

Jegyzetek

- ¹ Az egyházi könyvtár egy sajátos könyvtár csoport. Ide tartoznak mindazok a könyvtárak, amelyeknek fenntartója valamely egyház, felekezet, vallási közösség.
Az elnevezés egy-egy felekezeten belül is meglehetősen sokféle könyvtártípust takar, és bizonyos értelemben tükrözi az adott egyház felépítését és nagyságát. Más a katolikusok esetében egy főegyházmegegyei – egyházmegyei, egy szerzetesi, ezen belül egy, a kommunista diktatúra alatt is működő műemlék-könyvtár, vagy egy 1950-től könyvraktári sorba kényszerült, illetve szinte teljesen megsemmisült, csak a rendszerváltás után újjáéledő szerzetesi, egyházmegyei könyvtár. A protestánsok (reformátusok, evangélikusok) esetében más egy országos jelentőségű egyházkerületi gyűjtemény vagy egyetlen országos „szak” könyvtár és egy kis gyűlekezeti könyvtár. Külön kategóriát képeznek az egyházi középiskolai és felsőoktatási könyvtárak, ezen belül más egy „belső használatra” mindig is működött teológiai, szemináriumi könyvtár, és más egy, a rendszerváltás után indult felekezeti főiskola könyvtára. Érdekképviselői szakmai szervezetük az Egyházi Könyvtárak Egyesülete. Az egyházi könyvtárakról további információ az egyesület honlapjáról kapható a www.eke.hu oldalon.
- ² Beszámoló az első kísérleti évről: Ásványi Ilona: Szakfelügyeleti vizsgálatok. A magyarországi egyházi és felekezeti könyvtárak szakfelügyelete 2006. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 2006. 12. sz. 22–28 p.
- ³ A körülbelüli adat meghatározásához 2006-ban a „2001–2002 Magyarországi egyházak, felekezetek, vallási közösségek” – (Bp.): NKÖM Egyházi Kapcsolatok Titkársága, (2002) kiadvány állt rendelkezésemre. Ez a névjegyzék az egyes egyházak-felekezetek saját bevallása alapján készült. A hozzávetőleges szám abból adódik, hogy vannak olyan felekezetek, amelyeknek van ugyan könyvtára, de mint működő intézmény nincs benne az egyházi könyvtári és általában a könyvtári-szakmai köztudatban. A névjegyzék azóta megjelent újabb kiadása: „2007 Magyarországi egyházak, felekezetek, vallási közösségek” – (Bp.): OKM, (2007).
- ⁴ Ismertető az egyesületről és annak munkájáról a www.eke.hu honlapon, továbbá a következő forrásokban:
Ásványi Ilona: Tízéves az Egyházi Könyvtárak Egyesülete 1. = Könyvtári Levelező/lap 2004. július p. 5–11. – 1. rész, augusztus – 3–11. p. – 2. rész, szeptember 3–7. p. – 3. rész / 2. In: Egyházi Könyvtárak Egyesülete – Névtár 2004. Pannonthalma, 2004 – 3–32. p. / 3. <http://www.eke.hu/eketortenet.html> Ásványi Ilona: Beszámoló az Egyházi Könyvtárak Egyesülete tevékenységéről 2004 és 2007 között 1. = Könyvtári Levelező/lap 2007/8. 17–23. p. / 2. <http://www.eke.hu/eketortenet1.html>
- ⁵ 1999. évi LXX. törvény a Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentzség között a Katolikus Egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról, valamint néhány vagyoni természetű kérdésről 1997. június 20-án, Vatikánvárosban aláírt Megállapodás kihirdetéséről – „Megállapodás, amely létrejött egyfelől a Magyar Köztársaság, másfelől az Apostoli Szentzség között a Katolikus Egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról, valamint néhány vagyoni természetű kérdésről”.

Az 1997-ben létrejött, 1998-ban hatályba lépett és 1999-ben törvényerőre emelkedett dokumentum 4. cikke rendelkezik arról, hogy a Magyar Állam részt vállal a vallási kulturális örökség emlékeinek és az egyházi szervek és intézmények tulajdonában lévő műemlékek és művészi alkotások felújításában, megőrzésében, gyarapításában és közhasználatának biztosításában. Anyagilag támogatja az Egyház szervezeti és intézményei tulajdonában lévő levéltárak és könyvtárak működését – az államiakhoz hasonló mértékben. A rendelkezés „szépséghibája”, hogy az állami támogatás mértékének megállapításánál az ellátandó feladatok mellett a mindenkori államháztartási lehetőségeket, valamint az 1997. évi támogatás összegét veszi alapul. Továbbá, hogy az állami intézményekkel csak hasonló, de nem azonos mértékű támogatást biztosít.

⁶ 1997. évi CXL. törvény a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.

⁷ 64/1999. (IV. 28.) Korm. rendelet a nyilvános könyvtárak jegyzékének vezetéséről.

⁸ Az egyházi könyvtáraknak – beleértve az egyházi oktatási intézmények könyvtárait is – a nyilvános státust külön kérniük kellett a nyilvános könyvtárak jegyzékének vezetéséről szóló rendelet megjelenésekor, nem „a törvény hatályánál fogva” nyilvánosak, mint a települések.

⁹ Az egyházi könyvtárak több szempontból is különlegesek: A legrégebbi könyvtárak – gyűjtemények. A nagy országos könyvtárak (OSZK, EK, MTA Könyvtára) mellett a nemzeti kulturális vagyoni jelentős részét őrzik. Olyan információkat (is) szolgáltatnak, amelyek csak ezekben a könyvtárakban találhatók meg. (Az információhoz való hozzájutás a magyar Alkotmányban biztosított, és a Kulturális törvényben is előírt jog.) Sok esetben nyilvános könyvtári feladatok ellátását is vállalják, közkönyvtári és oktatási könyvtári szerepet töltenek be. Gyakran mind a mai napig sajátos szimbiózisban működik együtt a múzeum–könyvtár–levéltár ezekben az intézményekben.

Szakfelügyelet a felsőoktatási intézmények könyvtáraiban 2007–2008

Az elmúlt két évtizedben a felsőoktatási könyvtárak erőteljes kihívásokkal néztek szembe feladataik ellátása során. Működésük feltételei alapvetően megváltoztak külső-belső környezetükben. A felsőoktatási képzési formák és rendszerek, a fenntartó intézmények struktúrájának átalakulása a könyvtárakkal szemben is növekvő mennyiségi és minőségi követelményeket és igényeket támasztottak.

A gazdasági, jogi, társadalmi környezet változása, a felsőoktatással szemben támasztott követelmények a könyvtáraktól nagyfokú rugalmasságot, innovációt, alkalmazkodó képességet igényeltek feladataik színvonalas ellátásában, az európai felsőoktatáshoz felzárkózásban. A könyvtár az egyetem minőségi létének olyan alapintézménye, melytől függhet mind az egész intézménynek, mind szakjainak, szakirányainak, tudományos minősítő (PhD) képzésének akkreditációja.

A korszerű felsőoktatási könyvtár feladata, hogy hozzájáruljon

- 1) a korszerű információs technikák és szolgáltatások használatának elsajátításához,
- 2) a hallgató önálló tanulmányi és kutatómunkára képessé tételéhez, valamint
- 3) az egész életen át tartó tanulási folyamat támogatásához és
- 4) a tudományos kutatások szakirodalmi ellátásához.

Az integrációs folyamat eredményeként 18 állami egyetem és 11 állami főiskola jött létre, az alapítványi, egyházi felsőoktatási intézmények száma 41. (<http://www.okm.gov.hu>) Az intézményhálózat átalakulásával a felsőoktatási könyvtári ellátás intézményeinek, könyvtári hálózatának is új alapokra kellett helyezni a szervezeti struktúrát, a gyűjteményszervezést, a szolgáltatáspolitikát, a könyvtárak együttműködésének tartalmát és formáit, a finanszírozási modelleket, a humánpolitikát egyszóval a könyvtár működését.

Egy-egy egyetem, főiskola könyvtári feladatainak, könyvtári ellátó hálózatának egyszerűsége vagy bonyolultsága függ a fenntartó intézmény nagyságától, az ellátandó szakoktól, szakirányoktól, a szervezeti kultúrától és az intézmény hagyományaitól. Az integráció létrejöttével a könyvtárak gyűjtőköre a felsőoktatási szakok, szakirányok, tudományos képzés (PhD) változásainak megfelelően bővült, jóllehet finanszírozási nehézségek és az új kötelesepéldány-rendelet miatt gyűjteményeik már nem épültek olyan szervesen, következetesen, mint korábban. Az integráció után a könyvtári gyűjtemények megszervezése, a párhuzamosságok ésszerű felszámolása, a hiányosságok

megszüntetése hosszú folyamat eredményeként lehetséges, amelyet az IT-szolgáltatások fejlesztése és a könyvtári ellátás új finanszírozási módozatainak kimunkálása hatékonyan támogathat.

Az integrálódott egyetemek közgyűjteményeinek racionális együttműködéséhez, szervezeti formáinak megtalálásához, a hatékony szakirodalmi és információellátáshoz nem lehet sablonos megoldásokat alkalmazni. A régi egyetemi könyvtárhálózat és az integrálódott egyetemek új kari könyvtárai közötti együttműködés megszervezése sokkal nehezebb feladat, mint gondoltuk, mivel az integráció előtti önálló könyvtárakkal a kooperáció gördülékeny volt.

Visszatekintve az eltelt két évtizedre, a gazdasági, jogi, környezeti feltételek gyors változására, a felsőoktatási könyvtári ellátás pozitív eredményei: a szolgáltatások rohamos fejlődésen mentek keresztül, új egyetemi és főiskolai könyvtárak épültek, az IT-technológia beépült a könyvtárak mindennapjaiba. A könyvtáros-továbbképzés megújult, elindult a könyvtárosok tudományos képzése (PhD) is. Az elért eredmények mellett több rendezetlen dolog van a felsőoktatási könyvtárügyben. A finanszírozás a legégetőbb megoldásra váró feladat, mivel nincs megbízható pénzügyi modellje a felsőoktatás és tudományos kutatás igényeit kielégítő szakirodalmi- és információellátásnak. A másik ugyancsak komoly gond a könyvtároskarrier-tervezés, a társadalmi presztízs. A könyvtárakban tevékenykedő könyvtárosok, jogászok, közgazdászok, informatikusok stb., vagyis felsőfokú végzettségű alkalmazottak részére karriert biztosító életpálya-modell kialakítása szükséges, más szakmákhoz hasonlóan.

A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény kimondja, hogy az állami egyetemi könyvtárak nyilvános könyvtárak, így szolgáltatásaikat minden állampolgár számára elérhetővé kell tenni. A fenntartók e nyilvános funkcióval kapcsolatban egyre jobban nehezményezik, hogy nem társul hozzá semmiféle külön állami feladatfinanszírozás. A könyvtárak fenntartásának és finanszírozásának még mindig nincsenek világos elvi alapjai sem a felsőoktatási rendszer egészében, sem az egyes felsőoktatási intézményekben. A fenntartó intézmények alulfinanszírozottsága, a több helyütt felhalmozódott adósság következtében nincs elégséges forrás a tankönyvek, szakkönyvek kellő példányszámú vásárlására, az on-line adatbázisok előfizetésére, miközben a mag-folyóiratokként kezelt folyóirat-állományokban hiányosságok keletkeztek, és a kurrens rendelések is erősen visszaestek. Az Elektronikus Információs Szolgáltatás (EISz) központi finanszírozásának kilátásai is egyre bizonytalanabbak. A felsőoktatási könyvtárak állandóan változó gazdasági, pénzügyi környezetben kell, hogy megfeleljenek a fenntartó intézmények oktatáspolitikai célkitűzéseinek, a minőségi, versenyképes diplomák biztosításának.

A felsőoktatási könyvtárak és könyvtári ellátás vonatkozásában a szakfelügyeleti tevékenység 2007-ben indult meg, melynek kimondatlan célja volt az is, hogy – konkrét működésükön keresztül – megállapíthassuk, hogy a környezeti feltételek miként hatottak a felsőoktatási könyvtárakra. A vizsgálandó könyvtárak kiválasztásánál szempont volt, hogy különböző üzem-méretű, integrált vagy integrációból kivált, illetve nem integrálódott, állami – nem állami felsőoktatási intézmény-e a könyvtár fenntartója. Két

év alatt 8 egyetem, illetve főiskola 31 központi, kari, intézeti könyvtárában végeztünk szakfelügleleti vizsgálatot. A kereteket az OKM könyvtári osztálya megbízásából a Könyvtári Intézet által kiadott 2 kérdőív biztosította. A kérdőívek egyes pontjait részletesen elemeztük, értékeltük, javaslatokat tettünk a felsőoktatási intézmények sajátosságaihoz igazítására, szervezeti felállás, integráció, a szolgáltatások típusai tekintetében. Ti. a kérdőívek az önkormányzati könyvtárak sajátosságait tükrözték vissza.)

A kérdőívek kitöltése során a helyszínen képet kaptunk a könyvtár működésének főbb jellemzőiről, és olyan általános elvi kérdésekről is eszmecsere folytattunk, mint a könyvtár helye, szerepe, az egyetemi oktatás–kutatás szakirodalmi ellátottsága, a könyvtáros szakma elfogadottsága, presztízse az intézményben, a könyvtárosok javadalmazása, a finanszírozás. A kérdőív felsorolja a tanulmányozandó dokumentumokat. Meglepődve tapasztaltuk, hogy a dokumentumok egy része hiányzik, a meglévők eltérő felfogásban készültek, a fenntartó intézmény szervezeti kultúrájától, hagyományaitól, üzem-méretétől behatároltan.

A szakfelüglelet teljesen különböző típusú, szervezettségű könyvtárakat talált más-más problémákkal, más-más megoldásokkal, de azért vannak általánosítható tapasztalatok, amelyek magukban hordozzák a megoldásra váró feladatokat is:

- 1) A szervezeti felállás rendkívül sokszínű, a fenntartói irányítás–felüglelet egy-egy nagy intézményen belül is eltérő. Általában a tudományos rektorhelyettes átruházott hatáskörben, kari könyvtárak esetében dékánhelyettes látja el a felügyeletet, vagy a dékánhelyetteshez tartozó valamelyik csoportvezető alá kerül beosztásra a könyvtár. Előfordul, hogy a könyvtárat valamelyik szervezeti egységgel összevonják, és annak a vezetője a könyvtárügyekben illetékes, ő képviseli az intézményi fórumokon a könyvtárat, természetesen a rektorhelyettes felügyeletével.
- 2) A könyvtár helye, szerepe az intézményben erőteljesen függ az intézményi kultúrától, hagyományoktól és a könyvtárvezető elfogadottságától. A legtöbb intézményben a könyvtárigazgató állandó meghívottja a Szenátusnak, a kari könyvtárvezetők a Kari Tanácsnak, a Szenátus vagy Kari Tanács mellett működő bizottságoknak. A Szenátus/Kari Tanács időről időre napirendjére tűzi a könyvtárfejlesztés, -működés témáit. Véleményünk szerint szükséges lenne a Szenátus, Kari Tanács mellett működő könyvtári bizottságok összetételének, feladatainak újragondolása, a könyvtárstratégiára, szolgáltatás-fejlesztésre, finanszírozásra koncentrááló testület hatáskörének növelése.
- 3) Az egyik leginkább megoldatlan terület a könyvtári ellátás finanszírozása, melynek nincs egy általánosan elfogadott modellje. A könyvtárak közismerten napi gyarapítási, dologi kiadási gondokkal küzdenek, a fenntartó állandóan növekvő bevételekre sarkallja a könyvtárakat, amelyeket csak akkor lehet elérni, ha van pl. állománygyarapodás, új szolgáltatás stb. A finanszírozási kérdéskörhöz szervesen kapcsolódik a könyvtári ellátó rendszer/hálózat racionális megszervezése, elkerülhetetlen a kari–intézeti–tanszéki, tanszékközi, intézetközi, iskolai, kollégiumi, hivatali stb. könyvtárak helyének, funkciójának meghatározása, finanszírozásuk megoldása az egyetemi könyvtári rendszerben.

- 4) Az integrációs folyamat a könyvtárakat különbözőképpen érintette:
- a) a korábban önálló felsőoktatási intézmények integrációjával a hozzájuk tartozó könyvtárak teljes mértékben integrálódtak, ez azt jelenti, hogy a finanszírozás, költségvetés-készítés, pályázatkészítés, humánpolitika, gyarapítás stb. központi egységhez került, és a szolgáltatóhelyek, a szakkönyvtárak figyelmüket teljesen az olvasók minőségi kiszolgálására fordíthatják;
  - b) „hálózatos integráció”: az ilyen típusú integrációs folyamat pár évet igénybe vevő munka, de már beindult. Ez azt jelenti, hogy a kari könyvtárak önállósága fennmarad, bizonyos tevékenységeket a központi egység végez. Kifejezetten az on-line szolgáltatáspolitikára összehangolásra törekszik, amellett, hogy a központ minden módszertani segítséget megad a tagkönyvtáraknak szakmai munkájukhoz.
A finanszírozásban az egyetemi költségvetésben külön soron biztosítják a teljes könyvtári hálózat számára az on-line adatbázisok, külföldi folyóiratok előfizetését, a szoftverkarbantartást, az épület fenntartási költségeit, a könyvtárak költségvetésében pedig a napi dologi költségek, továbbá a személyi költségek és járulékaik kerülnek tervezésre. E típusú működési felállás akkor lenne hatékonyabb, ha nagyobb hálózatok esetén a HR-politika és a bérigazgatás is a könyvtári főigazgató hatáskörébe kerülne. (Ez ütközik a legnagyobb ellenállásba az integrációban.)
  - c) „laza integráció”: önálló egyetemek integrációjával a központi könyvtárak kari vagy karközi szaktudományi könyvtárrá váltak, ez lényegében nem érintette működési módjukat, szolgáltatásaikat. Az előírásokkal összhangban, központilag intézik a pályázatokat, a szakmai továbbképzést. A többi általános ügyekben együttműködés van, de pl. a külföldi adatbázis-konzorciumok esetén a szakkönyvtár önállóan intézi a tudományterületére vonatkozó konzorciumba való belépést. Közös szolgáltatások működtetése nincs, vagy ha van, formális;
- 5) Szolgáltatáspolitikai: az integráció során a leglátványosabban ebben lehetne közös nevezőre jutni – gondolhatnánk felületesen. Ez koránt sincs így, hiszen még az olyan technikai jellegű szolgáltatások, mint az egyetemi polgár vagy a könyvtárhasználó jogainak biztosítása, a beiratkozás, kölcsönzés is többnyire a korábbi, integráció előtti intézmények hagyományain alapul. Az eddig vizsgált könyvtárakban nincs olyan gyakorlat, hogy ha a hallgató beiratkozik az egyetem valamelyik tagkönyvtárába, automatikusan, beiratkozás nélkül igénybe vehetné a másik tagkönyvtár szolgáltatásait. Sőt, a másik tagkönyvtárban beiratkozási díjat szednek a nem az adott karhoz tartozó hallgatótól. Előfordult, hogy az ingyenes és az alapszolgáltatások köre sem pontosan fedte egymást, ezt minden esetben szóvá is tettük a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. tv. 125. § (1) bekezdése értelmében.

Általánosságban elmondható, hogy az elmúlt két évtizedben a felsőoktatási könyvtárak elsősorban a nagy tömegű hallgatói kiszolgálásra rendezkedtek be.

Ez nem jelenti azt, hogy minden rendben van a hallgatói ellátással: nincs elég példány a tananyagból, kevés a kortárs szakirodalom stb. A nagy forgalom és a technika áldásainak következtében az oktatók többnyire kiszorulnak az olvasótermekből], kevés helyen tudnak csendes, nyugodt kutatási körülményeket biztosítani számukra. Így az oktatók és a könyvtárosok közötti kapcsolatok lazulnak, e területen nem működik a hagyomány.

- 6) Tartalomszolgáltatás az egyetemi könyvtárak honlapok létesítésével élen jártak az elmúlt évtizedekben, gyakran még az anyaintézményt is megelőzték. Sokat javult a honlapok tervezésének, kivitelezésének színvonala, a nyújtott szolgáltatások sokfélesége, de a folyamat helyenként megtorpant az integráció után. A honlapok formai és tartalmi megjelenítése terén vannak tennivalók, első és legfontosabb lenne, hogy valamennyi tagkönyvtár honlapja közös központi könyvtári honlapról legyen elérhető megfelelő színvonalon, rendszerbe foglalva. Így jobban nyomon követhető, hogy az egyetem/főiskola milyen könyvtári erőforrásokkal rendelkezik. (Jól szerkesztett könyvtári honlapnak erőteljes PR-értéke is van.)
- 7) Az egyetemi/főiskolai könyvtárakban különös jelentősége van a muzeális gyűjteményeknek, ezek kezelésének és szolgáltatásának. A muzeális dokumentumokról szóló 22/2005. (VII. 18.) NKÖM rendelet a muzeális gyűjtemények szervezésének, helyi szabályozásának új lendületet adhat a főiskolai könyvtárak esetében. A muzeális dokumentumok kezelése, rendezése, nyilvántartása, feldolgozása példaértékű az ELTE Egyetemi Könyvtárban.
- 8) Végül, de nem utolsó sorban megemlíteném a humánpolitikát, amelyre már néhány helyen fentebb hivatkoztam, az életpálya-tervezés kapcsán. A vezetői beosztások számának csökkentése az egyetemi, főiskolai könyvtárakat is érintette. Egyes szakvélemények szerint a felsőoktatási vezetők létszámába nem tartozik bele a közgyűjtemények vezető beosztású alkalmazottainak száma, így az egyetemi vezetők számának csökkentése nem indokolná a könyvtári vezetők számának csökkentését, illetve a könyvtárvezetői beosztás megszüntetését a könyvtár más szervezeti egységhez csatolásával. Jóllehet a szervezet-korszerűsítés manapság alaposabb szervezeti struktúrák kialakításával járt, ez odavezetett, hogy indokolt vezetői állások is megszüntetésre kerültek. Vezetői feladatok, kötelezettségek mindenféle, a kormányrendeletben nem szereplő munkaköri elnevezések alatt futnak, mint pl. koordinátor, szakterületi koordinátor stb. Tehát érvényben levő kormányrendeletet nem alkalmaztak az intézményi személyzeti politikában. Ennek hatása a könyvtárak, könyvtárosok helyzetére, szerepére, karriertervezésére, a szakma presztízsére vonatkozóan évek múlva lesz kimutatható, amikor szakmájukat szerető kreatív, innovatív könyvtárosok pályát módosítanak.

Összegzésként megállapítható, hogy az eddig vizsgált könyvtárakban kedvező tapasztalatokat szereztünk a könyvtárak alkalmazkodásáról a megváltozott feltételekhez, a könyvtárak fejlesztési perspektíváiról. A fenntartók az ajánlott intézkedéseket többnyire elfogadták, a határidők rövidségét kifogásolták. Megállapításainkat helyenként

alaptalannak, keménynek tartották. A kétévi szakfelügyeleti tevékenységből sok tapasztalatot szűrtünk le saját munkánk jobbá tétele szempontjából is.

Végezetül, a XXI. században a könyvtár- és információpolitikát stratégiai fontosságúnak kell tekinteni, mivel a könyvtár és az oktatási intézmények együttesen felelősek (az iskolai könyvtáraktól a tudományos felsőoktatási könyvtárig bezárólag) az információs kultúra elsajátításáért. A könyvtár az az intézmény, amely mindenki számára hozzáférhető, közhasznú társadalmi infrastruktúra. A könyvtárnak kiemelkedő szerep jut az oktatási folyamatban, mivel napjainkban a tanításról a tanulásra helyeződött a hangsúly. A felsőoktatási könyvtárak egyik fontos jellemzője az oktatási funkció erősödése, amely a tartalomszolgáltatás használati, igénybevételi módszereinek, technikáinak oktatását, továbbá az önálló tanulmányi munkára nevelést, a tudományos kutatómunka módszereinek megismertetését jelenti. Az egyetemeknek a kutatás alapintézményeivé válásával a könyvtáraknak el kell látniuk a kutatók többszemponútú minőségi kiszolgáltatását is. A könyvtár oktató, dokumentum- és információszolgáltató funkciójának kiteljesedésével a felsőoktatás minőségi létének, versenyképességének záloga.

A múzeumi könyvtárak és könyvgyűjtemények szakfelügyeleti vizsgálata

A múzeumi könyvtári szakfelügyelet először a muzeális intézményekre vonatkozó szakfelügyeletről szóló **20/1999. (XII. 26) NKÖM** rendelethez kapcsolódott, amely több más feladattal együtt új alapokra helyezte a muzeális intézményekre vonatkozó szakfelügyeleti munkát. A múzeumi terület többi, hagyományos szakágánál, mint pl. a régészet, a néprajz, a különféle művészeti gyűjtemények, a természettudományi vagy az irodalmi muzeológia, már hosszú ideje az országos múzeumok feladataként működött a szakmai felügyelet. A múzeumi könyvtárak szakfelügyeletét a NKÖM múzeumi osztálya hozta létre 2000-ben. Az újonnan kinevezett múzeumi könyvtári szakfelügyelők tevékenységüket 2006-ig a magyar múzeumi hálózat szakfelügyeletére vonatkozó, a minisztérium illetékes osztálya által meghatározott, általános előírások és az általuk kezdeményezett és kidolgozott könyvtáros szakmai szempontrendszer szerint végezték.

2007-től az **egységes könyvtári szakfelügyelet** részeként a múzeumi könyvtárak szakfelügyelete átkerült az OKM könyvtári osztályához. **A múzeumi könyvtári szakfelügyelet ettől az időponttól a 14/2001. (VII. 5.) NKÖM rendelet alapján végzi a múzeumi könyvtárak és könyvgyűjtemények általános és minőségi szakfelügyeletét** a könyvtári osztály irányítása alatt. A vizsgálatok a többi könyvtárban is alkalmazott kérdőívekkel történnek, melyeket a múzeumi szakkönyvtárak speciális problémáit is tartalmazó függelékekkel egészítettek ki.

A múzeumi könyvtárakra és könyvgyűjteményekre vonatkozó szakfelügyeleti tevékenység eredményeit az egységes szakfelügyeleti rendszerbe történő bekapcsolódást megelőző évek tapasztalatainak leírásával együtt mutatom be.

A 2001-ben a NKÖM által indított szakfelügyeleti tevékenységet a múzeumi osztály szervezte és irányította, a szakfelügyelőket a miniszter nevezte ki három évre, majd munkájukat értékelve megbízatásukat meghosszabbította. A szakfelügyelői megbízást két, évtizedes gyakorlattal rendelkező, egy-egy országos múzeum könyvtárát irányító szakember kapta, azzal a feladattal – amelyet 2001–2005 között a minisztérium által jóváhagyott munkaterv alapján végeztek –, hogy a szakfelügyeleti alapvizsgálatok tapasztalatai alapján általános helyzetkép alakuljon ki a magyar szakkönyvtári rendszernek erről a speciális területéről is. Fel kellett mérni, hogy hány működő és szolgáltató könyvtárral rendelkezik a múzeumi terület, milyen a könyvtárak működésének anyagi háttere, milyen a könyvgyűjtemények állapota, összetétele, feltártsága és a szakszolgáltatások minősége. A szakfelügyelők feladata volt az eredmények elismerése mellett

a fenntartók figyelmét felhívni az észlelt hiányosságokra és meghatározni a fejlesztés irányát és lehetőségeit.

A szakfelügyelők a fentebb említett időpontban felmérték az egyes minisztériumok és főhatóságok által fenntartott országos és szakmúzeumok könyvtári gyűjteményeinek, a megyei múzeumok könyvtárainak, a múzeumi területtel összefüggő alapítványi könyvtáraknak, a főváros és más városok által fenntartott múzeumok könyvtárainak stb. állapotát. Az állapotfelmérés kérdőíves módszerrel történt, és alapvetően a múzeumi könyvtárak intézményen belüli szakmai követelményeinek teljesítésére terjedt ki.

Fontos szempont volt a **könyvtárak nyilvánosságának** vizsgálata is. A múzeumi könyvtárak nyilvánossá tételét alapvetően az indokolja, hogy állományuk bizonyos szakterületek (tudományágak) szinte teljes lefedettségét adják, ezért fontos láncszemei az országos könyvtári rendszernek. Az elmúlt években egyre több, bár az összes könyvgyűjteményhez képest még mindig csekély számú múzeumi könyvtár igyekezett megfelelni a nyilvános könyvtári státussal járó követelményeknek. Kétségtelen, hogy – különösen kezdetben – az intézmények vezetői könyvtáraiknak a nyilvános könyvtári jegyzékre történő felkerülését azért szorgalmazták, mert ez feltétele volt a pályázatokon való részvételnek. Ma már a kiírt pályázatok többsége nem tesz ilyen különbséget, ami lehetőséget teremt arra, hogy a múzeumi könyvtárak is nagyobb számban pályázhassanak.

A múzeumi osztály az általános vizsgálati szempontok mellett **évente speciális vizsgálatokat** is kért a szakfelügyelettől. Ilyen volt pl. a múzeumi könyvtárakban **dolgozók létszámhelyzetének és szakirányú végzettségének** a felmérése. 2001 és 2004 között a szakalkalmazottak (könyvtárosok) létszáma kis mértékben csökkent. Elsősorban a kisebb városi gyűjteményeknél fordult elő az a jelenség, hogy a könyvtár gondozását kényszerűségből szakmuzeológus (pl. régész, néprajzos stb.) vette át, ami értelemszerűen a könyvtári munka háttérbe szorulását jelentette. 2005-től drasztikus változás következett be az intézmények költségvetésében, és ennek egyenes következménye lett az, hogy a múzeumi könyvtári gyűjtemények fejlesztését számos intézményben már nem is tervezték. A múzeumi területen végbement kényszerű létszámcsökkentés következményeként a könyvtárosok egy részét szakmuzeológussal helyettesítették, nem egy intézményben részmunkaidős munkatárssal pótolták a könyvtárost, több esetben pedig elvonták a könyvtárosi státust. A felgyorsuló negatív folyamatnak a következőkben számos múzeumi könyvtár „gazdátlaná” vált. 2008-ban is észlelt a szakfelügyelet hasonló problémát egy önkormányzati fenntartású országos múzeum esetében.

A minisztériumi fenntartású országos múzeumok még ma is kedvezőbb helyzetben vannak. Gyűjteményük nagysága, illetve országos jelentősége miatt nagyobb és stabilabb költségvetési támogatásra van lehetőségük. Könyvtáraik szélesebb olvasói, kutatói réteget szolgálnak ki, ellátják országos szinten a szakterület speciális igényeit is, szakemberállományuk kielégítő. Ily módon jelentősebb működési támogatást kaphatnak.

A múzeumi könyvtárak gyűjteménye néhány ezer darabos állománytól a több százezresig terjed. Kialakulásuk is változatos képet mutat. A megyei és a városi múzeumok könyvtárai leginkább helyi magángyűjtők és a 19. században megalakult külön-

féle régészeti, történelmi, múzeumi egyletek folyamatos és szakszerű gyűjtéssel létrehozott, ritkaság számba menő, elsősorban helytörténeti és muzeológiai jellegű könyvgyűjteményein alapulnak.

Az országos múzeumok tudományos szakkönyvtárai a magyarországi régészeti, művészeti, néprajzi, technikátörténeti és természettudományos szakirodalom legrégebbi és egyben legjelentősebb gyűjteményei. E könyvtárak kétségkívül a nemzeti kulturális örökség részét képezik, fejlesztésük és gazdag anyaguk feltárása, közkinccsé tétele már csak emiatt is figyelmet érdemel.

Az elmúlt időszak költségvetési megszorításai hatására a gyűjtemények tervszerű fejlesztése is megtorpant. Ez a tendencia mind a kisebb, mind a nagyobb múzeumi könyvtárakban jól érzékelhető. 2001-ben még a múzeumi könyvtárak jelentős része éves gyűjteményezési kerettel rendelkezett. A 2007-ben és 2008-ban vizsgált 13 múzeumi könyvtár közül csupán két országos intézmény könyvtára jelezte, hogy éves munkatervéhez az intézmény költségvetése gyűjteményezési keretet is biztosít. A hatékonyabb gyűjteményfejlesztés érdekében pl. a megyei múzeumok más társintézményekkel (megyei, városi könyvtár, levéltár) közös szerzeményezést alakítottak ki, a szakterületek összefogásával elkezdték a közös adatbázis kiépítését, esetleg szolgáltató rendszerek segítségével jutnak hozzá a szükséges szakanyaghoz. A magyar könyvtárhálózat kiemelt projektje az ODR (Országos Dokumentum-ellátási Rendszer), amely lehetővé teszi, hogy a lakóhelyétől függetlenül bárki hozzájusson a korszerű könyvtári szolgáltatások segítségével a közzétett információkhoz, az információhordozó dokumentumokhoz. Ennek előnyét a múzeumi könyvtárak is ismerik, többen a gyakorlatban is szolgáltatnak és kérnek is dokumentumokat. Az utóbbi két évben vizsgált 13 múzeumi könyvtár közül csak egy nem ismerte ezt a szolgáltatást, s csupán három technikai felszereltsége nem tette lehetővé, hogy fogadja az anyagot.

A finanszírozás kiegyensúlyozatlansága miatt a múzeumi könyvtári gyűjtemények gyarapításának eszközeként jelentősen felértékelődött a terület egyik hagyományos speciális gyarapítási lehetősége, a **kiadványcsere**. Szinte minden jelentősebb múzeumi könyvtár rendelkezik külföldi és magyar cserepartnerekkel. A kiadványcsere segítségével jelentős szakkönyvekkel és folyóiratokkal tudják gyarapítani gyűjteményeiket. Minthogy ilyen esetben kiadvány helyett kiadványt kapnak, olyan szakmunkákhoz is hozzájuthatnak, amelyeknek a megvásárlására nem volna lehetőségük. A vizsgált időszakban sajnos, számos múzeumi könyvtár állománya csak az így kapott dokumentumokkal gyarapodott.

A muzeális intézmények könyvtáraiba **ajándékozás** révén is egyre több és értékesebb anyag kerül be. Jeles szakemberek, helytörténeti kutatók, emigrációban élő tudósok, írók jelentős könyvadományokkal gazdagították és gazdagítják a gyűjteményeket, nem egyszer különgyűjteményként itt helyezik el magánkönyvtárukat, s arra is van példa, hogy egy-egy múzeumi könyvtár az adományozó folyamatos anyagi támogatását élvezzi.

A szakfelügyelet kezdettől kiemelt figyelemmel kísérte az **állományvédelem** helyzetét: az intézmények raktározási körülményeit (különös figyelmet fordítva a muzeális

állományrészek elhelyezésére), az állomány preventív gondozásának helyzetét, a restaurálás lehetőségeit. A felmérések azt igazolták, hogy a múzeumi könyvtári állomány fizikai állapota romlik, nagy mennyiségű anyag vár konzerválásra vagy restaurálásra, azonban ehhez sem az anyagi háttér, sem a restaurátorkapacitás nem biztosított. Érzékelhető eredményt egyedül az egyedi restaurátások területén lehet felmutatni.

A vizsgálatok számos intézménynél azt állapították meg, hogy raktáraik jó része alkalmatlan gyűjteményi anyag elhelyezésére, mert zsúfoltak, s gyakran nedvesek. Egy-két intézmény tudta csak a fenntartó segítségével megoldani raktározási gondjait az intézmény felújításának vagy belső átalakításának eredményeként.

A legjelentősebb országos múzeumi könyvtári gyűjtemények sorsa megnyugtatóan megoldódott, az utolsó két évben megvizsgált könyvtárak közül pedig öt elhelyezése változott pozitív irányban. Új épületbe, korszerűbb körülmények közé költözött egy megyei gyűjtemény, négy múzeumi könyvtár raktárbővítést hajtott végre, két gyűjtemény új olvasó- és kutatószobát alakított ki, amelyekben a hagyományos kézikönyveken kívül számítógép-használatot és internet-hozzáférést is biztosítanak.

A minőségelvű szakfelügyelet (a könyvtári terület egységes szempontrendszer szerinti vizsgálata) új kihívást jelent a múzeumi könyvtárak számára is, ugyanis egyre inkább meg kell feleljenek a használói igényeknek. Emiatt a szakfelügyeleti vizsgálatok során arra is választ kellett kapni (ezeket az adatokat 2007-től mérjük), hogy milyen egy-egy könyvtár állapota, elhelyezése, környezete, tisztasága, megfelelő lehetőséget biztosít-e az adatokhoz való hozzáféréshez, milyen mértékben készült fel a csökkent képességű kutatók fogadására stb. Három országos, négy városi múzeum, egy szakmúzeum, egy megyei múzeum és egy múzeumi kiállítóhelynek besorolt, de patinás tudományos könyvtárral rendelkező gyűjtemény vizsgálata során bebizonyosodott, hogy bár az intézmények akadálymentesítése mindenütt megvalósult, ez korántsem jelenti a múzeumi könyvtárba történő akadálymentes bejutást (pl. emeleti olvasóterem csak lépcsőn közelíthető meg). A mozgássérült kutatók kiszolgálását egyedi elbírálással oldják meg, egyetlen kutató sem marad kiszolgálás nélkül. A csökkentlátók és halláskárosultak fogadására az intézmények nincsenek felkészülve, az ő kutatásukat elősegítő speciális dokumentumokkal nem rendelkeznek.

A **digitalizálás**, a múzeumi könyvtárak állományvédelmének új lehetősége és eszköze a gyűjteményekben csak elvétve kezdődött meg. Az első felmérés, amely a múzeumi könyvtárakat is érintette, 2003–2004-ben az IHM kezdeményezésére a Könyvtári Intézet és a Neumann Ház szervezésében történt, amely a digitalizálandó nemzeti kulturális vagyoni mennyiségi számbavételére irányult. Adataink szerint az országos gyűjtemények közül mindössze egy jelezte, hogy a mintavételes felmérésben részt vett, a vidéki gyűjteményekről pedig egyáltalán nincs adat.

A szakfelügyelet évente vizsgálta a múzeumi **könyvtárak nyilvántartásának** helyzetét is. Megállapítást nyert, hogy a számítógépes nyilvántartásra és feldolgozásra való áttérést kevés múzeumi könyvtár tudta teljesíteni, ugyanis számos helyen hiányzott a hardveres háttér és a megfelelő szoftver. Csak néhány könyvtár helyzete mondható ideálisnak, ahol a megyei vagy városi könyvtár által használt program felhasználásával

vették számba a könyvtár dokumentumait, létrehozva egy közös könyvtári adatbázist. A szakfelügyelet is ezen módját szorgalmazta és szorgalmazza az együttműködésnek.

Sajnos, ezen a területen az országos múzeumok könyvtárai is változó képet mutatnak. A legtöbb könyvtárban kiépítették a hardveres hátteret és könyvtári szoftvert is beszereztek. A folyamatos fejlesztés hiánya miatt jelentős különbségek alakultak ki az egyes gyűjtemények között. Az utóbbi évek fejlesztése ellenére is messze elmarad az elvárhatótól a számítógéppark és az internetelérések száma. A 2007–2008-ban vizsgált intézmények közül két országos múzeum és egy szakmúzeum könyvtára a HunTéka és a Corvina integrált könyvtári rendszerrel tárja fel anyagát, egy szakmúzeum könyvtári szoftver vásárlását tervezi, egy múzeumi könyvtár közös adatbázist épít a megyei könyvtárral. Ellenpéldaként kell megemlíteni, még mindig van olyan, unikális anyaggal rendelkező országos szakkönyvtár is, amely többéves tervezés után sem tudott eljutni a könyvtári szoftver megvásárlásáig.

2006-ban adatlapokat küldtünk ki a múzeumok könyvtáraiba, aminek célja egyfajta könyvtári regisztráció felállítása volt. Ezeken kértük a könyvtárak hozzáférhetőségi adatait, legfontosabb paramétereit. **Százhat működő múzeumi könyvtár küldte el a kért adatokat,** amelyek teljes feldolgozása még nem fejeződött be, de az eddigiekből is kitűnik, hogy mind a személyi, mind a tárgyi feltételek rosszabbak, mint a könyvtári rendszerbe tartozó egyéb könyvtárakéi.

Az egységes múzeumi könyvtári érdekképviselő megteremtésének érdekében 2006-ban nyolc országos és egy megyei múzeum közvetlen fenntartóinak a szándéknyilatkozata alapján **megkezdődött a szakmai alapú együttműködés kiépítése,** egy egységes szakmai program kidolgozása. Az alapító könyvtárak felhívásához folyamatos a csatlakozás, tudniillik az intézmények ezt a fórumot – amelynek programja egy virtuális múzeumi könyvtár (VMK) létrehozását célozta meg –, kívánták felhasználni a közös továbblépésre, a gyűjtemények szakmai érdekeinek képviselésére. A fórum kidolgozta a múzeumi könyvtárak céljait és feladatait tartalmazó, „**Szinkrón**” nevet viselő, öt évre szóló, évente konkrét feladatokat meghatározó programot. A legsürgetőbb feladat az, hogy a múzeumi könyvtárak képessé váljanak a hazai könyvtári rendszerhez történő felzárkózásra, megtalálják helyüket a rendszerben, folyamatosan meg tudjanak felelni a kor követelményeinek. A közös program képviselőjére, összefogva a hazai múzeumi könyvtárosokat és könyvtárakat, **2007-ben megalakult a Magyar Könyvtárosok Egyesületének Múzeumi Könyvtári Szekciója.**

A múzeumi könyvtári szakfelügyelet feladata továbbra sem lehet más, mint hogy feltárja a könyvgyűjtemények helyzetét, problémáit, meghatározza a továbblépés feladatait, és ezzel hatékony segítséget nyújtson annak érdekében, hogy a múzeumi könyvgyűjtemények az egységes hazai könyvtári rendszer integráns részévé váljanak.

Az iskolai könyvtári szakfelügyelet 2002 és 2008 között

Az iskolai könyvtári szakfelügyelet újraindításának előkészületei, problémái

A rendszerváltás után a közoktatás a korábbinál decentralizáltabbá vált. Az iskolák működését és minőségének biztosítását a kormányzat átadta a fenntartó önkormányzatoknak és más iskolafenntartóknak. Vagyis nem állította vissza az 1985-ös közoktatási törvénnyel megszüntetett szakfelügyeletet, hanem a szakmai ellenőrzés jogát a fenntartók hatáskörébe utalta át. Az iskolai munka minőségét támogatja még a közoktatásban a szaktanácsadói rendszer, amely a megyei, városi pedagógiai intézetek köré szerveződik, és napjainkban földrajzi területenként hol leépül, hol piacosodik. A szaktanácsadók feladata, hogy a pedagógusok kérésére segítsék munkájukat, továbbá, hogy területükön szakmai rendezvényekkel, továbbképzésekkel és egyéb szolgáltatásokkal segítsék a kollégák munkáját.

Ez az az irányítási környezet, amelyben az iskolák és bennük az iskolai könyvtárak működnek. Mivel ezen közgyűjtemények közoktatási intézmények keretein belül szolgáltatnak, tevékenységük, szolgáltatásaik is sajátosak. Ebben a típusú könyvtárban az 1993-as közoktatási törvény hatályba lépése óta, annak 17. §-a szerint pedagógus képesítéssel is rendelkeznie kell a könyvtárosnak. Ez nem véletlen, hiszen az iskolai könyvtárakban a hagyományos könyvtári tevékenységek mellett fokozottabban folyik pedagógiai munka is. Ez pedig nemcsak a gyerekekkel való foglalkozást jelenti, hanem tantervi keretek által meghatározott oktatási tevékenységet, pedagógiai programban rögzített nevelési célokat megvalósító tanórán kívüli foglalkozásokat és egyéb eseményeket. Vagyis, Balogh Mihály szavaival élve, nem dönthető el a kérdés, hogy *Könyvtáros?* vagy *Tanár?* hiszen *Könyvtárostannár!* az, aki egy iskolai könyvtárat szakszerűen működtet. Vagyis munkája során, annak legnagyobb részében nem választhatók el a könyvtári és a pedagógiai tevékenységek, így a könyvtári és a közoktatási jogszabályok által szabályozott tevékenységek sem. Például gyűjtőköri szabályzata, bizonyos feltárási szempontjai nem lehetnek függetlenek az iskola pedagógiai programjától, hiszen az határozza meg az intézmény profilját. Használati szabályzata nem lehet független az iskola házirendjétől.

A könyvtári munka központi ellenőrzése, szakfelügyelete az iskolai könyvtárak esetében, a két szakterület irányítási, ellenőrzési logikájának különbözőségéből adódóan, különös körülményt igényelt. 2001-ben az oktatási és a kulturális terület külön tárcá-

val rendelkezett, ezért egy tárcaközi bizottság keretében került sor a későbbi szakfelületi rendelet iskolai könyvtárakra vonatkozó részének előzetes egyeztetésére. A tárcaközi bizottságnak a két minisztérium képviselőin túl tagjai voltak az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum (OPKM), a Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE), az Informatikai és Könyvtári Szövetség (IKSZ) és természetesen a Könyvtárostánárok Egyesületének (KTE) képviselői is.

A tárcaközi bizottság feladata volt, hogy mindkét szakterület számára elfogadhatóan biztosítsa az iskolai könyvtárak könyvtári szempontú szakfelügyeletét, oly módon, hogy az illeszkedhessen a közoktatás ellenőrzési rendszeréhez. Ennek eredményeképpen készült el a külön paragrafus és a sajátos vizsgálati szempontrendszer, amelyről a következő fejezetekben lesz szó, majd megkezdődtek az egyeztetések a megvalósítás módjáról. Ennek eredményeképpen három évvel a rendelet megjelenése után indulhatott el az iskolai könyvtárak könyvtári szakfelügyelete.

Az iskolai könyvtárügy, mint két szakma metszetében működő szakterület – helyzetből adódóan – sajátos szakemberekkel is rendelkezik. Az iskolai könyvtárak működését háromféle szakember segíti, ellenőrzi, míg a közoktatás és a könyvtárügy területét is csak kétféle jellemzi. Az iskolai könyvtárak működését segítő szakemberek:

1. iskolai könyvtári szaktanácsadó, aki a könyvtárostánár kérésére nyújt segítséget,
2. iskolai könyvtári szakértő, aki dokumentumok, programok, tervek, pályázatok hivatalos véleményezését nyújtja megrendelésre, és akit a fenntartó (közoktatási) szakmai ellenőrzéssel megbízhat,
3. iskolai könyvtári szakfelügyelő, aki a könyvtárak ágazati irányításáért felelős minisztérium Könyvtári Osztályának megbízásából, az OPKM közreműködésével végzi a központosan elrendelt könyvtári szakfelügyeleti vizsgálatot.

Jogszabályi háttér és a megvalósulás módja

A nyilvános könyvtári ellátásról is szóló 1997. évi CXL. törvény 5. § (2) és (3) bekezdése szerint a törvény hatálya a könyvtári dokumentumok védelmével és nyilvántartásával kapcsolatosan, valamint a könyvtári tevékenység és a könyvtári alkalmazottak vonatkozásában kiterjed a nem nyilvános könyvtárakra, így az iskolai könyvtárakra is.

A törvényi szabályozás szerint a miniszter szakfelügyelet keretében ellenőrzi a törvény, a könyvtári tevékenységre vonatkozó jogszabályok, a szakmai követelmények és normatívák betartását és a központi támogatások felhasználását. Erre kerül sor a könyvtári szakfelügyeletről szóló 14/2001. (VII. 5.) NKÖM rendelet szerint az iskolai könyvtárakat fenntartó szervezetek szakfelügyeleti vizsgálata során is. A rendelet 3. §-a részletezi a vizsgálat tartalmát és kereteit.

A 7. § (3) bekezdése szerint – a tárca erre illetékes Könyvtári Osztályának szakmai irányítása mellett – az OPKM szervezi, koordinálja az iskolai könyvtárak szakfelügyeleti vizsgálatát. A vizsgálatok operatív szakmai irányítását a Minisztérium által megbízott vezető szakfelügyelő látja el. A vezető szakfelügyelői feladatokat a 2004, 2006,

2007-es vizsgálati években Balogh Mihály az OPKM főigazgatója, majd nyugalmazott főigazgatója, a 2008, 2009-es években dr. Varga Katalin, az OPKM igazgatója látta/látja el.

Iskolai könyvtári szakfelügyelők

A nemzeti kulturális örökség miniszterének a könyvtári szakfelügyeletről szóló 14/2001. (VII. 5.) NKÖM sz. rendelete 3. § (3) és 6. § (1) bekezdéseinek értelmében könyvtári szakfelügyeletet iskolai könyvtárban csak olyan szakfelügyelő végezhet, aki szerepel a közoktatási törvény szerinti szakértői névjegyzéken és könyvtári szakértői engedéllyel is rendelkezik, továbbá elvégezte a könyvtári szakfelügyelői tanfolyamot.

Vagyis az iskolai könyvtári szakfelügyelőséghez háromféle kritériumrendszernek kell megfelelni, háromféle azonosítószámot kell beszerezni. A kulturális szakértői névjegyzékre könyvtári szakértőként [18/2000. (XII. 18) NKÖM rend.] továbbá a közoktatási szakértői névjegyzékre iskolai könyvtári szakértőként [31/2004. (XI. 13.) OM rend.] kell felkerülni, továbbá teljesíteni kell az akkreditált könyvtári szakfelügyelői tanfolyam elvégzésének követelményeit. A könyvtári szakértőség minimális feltétele a diploma és az öt év könyvtári gyakorlat, a közoktatási szakértőségnek pedig a pedagógus diploma, a tíz év oktatási gyakorlat és pedagógus szakvizsga vagy tudományos fokozat.

2009 márciusában az egész országban összesen 26, minden kritériumnak megfelelő szakértő működik, de 2004 óta összesen 36 iskolai könyvtári szakfelügyelővel dolgozhattunk együtt. Közülük néhányan nyugdíjba mentek és visszavonultak, többeknek pedig jelenleg nem érvényes mindkét szakértői engedélyük. Az iskolai könyvtári szakfelügyelet szervezését a szakfelügyelők kis száma mellett lakóhelyük egyenetlen területi eloszlása (1. táblázat) is nehezíti. (Az aktív iskolai könyvtári szakfelügyelők névsora, engedélyszámaik és elérhetőségük naprakészen megtekinthető az OPKM honlapján.)

1. táblázat

A szakfelügyelők megyénkénti megoszlása

Bács-Kiskun	2	Csongrád	2
Baranya	2	Hajdú-Bihar	4
Békés	1	Heves	1
Budapest	13	Pest	1

A szakfelügyeleti rendelet 3. § (4) bekezdése szerint a vizsgálatot „a közoktatásról szóló törvény szakmai ellenőrzés lebonyolításáról szóló rendelkezéseinek megfelelően kell megszervezni.” [Különösen: a 1993. évi LXXIX. törvény 93., 101. és 107. § és a 31/2004. (XI. 13.) OM rendelet 13–14. §]

A vonatkozó 31/2004. (XI. 13.) OM rendelet az Országos szakértői, az Országos vizsgáztatási, az Országos szakmai szakértői és az Országos szakmai vizsgálónői névjegyzékről, valamint a szakértői tevékenységről c. rendelet 13. § (2) bekezdése szerint „Adott ügyben nem lehet szakértő, aki az ügy tárgyilagos megítélésére nem képes, így különösen:

- a) az érintett közoktatási, illetve szakképzést folytató intézmény vezetője, annak közeli hozzátartozója [Ptk. 685. § b) pont];
- b) az érintett közoktatási, illetve szakképzést folytató intézménnyel foglalkoztatási jogviszonyban álló;
- c) az adott ügyben szaktanácsadóként közreműködő;
- d) az érintett közoktatási, illetve szakképzést folytató intézmény számára a közoktatási törvény 36. § (2) bekezdés a), b), d) és e) pontja szerinti pedagógiai szakmai szolgáltatást nyújtó intézmény alkalmazottja;
- e) a döntéshozatalban részt vevő;
- f) az érintett közoktatási intézmény fenntartójának alkalmazottja.”

A jogszabály betartása így különös figyelmet és szervezést igényel, hiszen ennek alapján a megyei, városi szaktanácsadóként dolgozó szakfelügyelők saját területükön nem végezhetnek felügyeleti munkát is. Tovább bonyolítja a szervezést az intézmények egyre nagyobb méreteket öltő összevonása, hiszen így sok esetben életbe lép a fenti f) pont, mint kizáró tényező.

A vizsgálat menete

Az iskolai könyvtári szakfelügyeleti vizsgálatokat a következő menetben hajtják végre a szakfelügyelők:

- Nyitóértekezlet az iskolai könyvtári szakfelügyelők számára
- A koncepció, ütemterv kidolgozása, konkrét intézmények kiválasztása (a vezető szakfelügyelő irányításával minden szakfelügyelő bevonásával)
- Tájékoztató levél a vezető szakfelügyelőtől az intézmény igazgatójának
  - ♦ A szakfelügyelő felveszi a kapcsolatot az iskolával
  - ♦ elkéri a vizsgálatához szükséges iskolai dokumentumokat
  - ♦ elküldi a szakfelügyeleti kérdőívet
  - ♦ időpontot egyeztet a személyes látogatáshoz
- A szakfelügyelő felkészül a következő források alapján:
  - ♦ az iskolai, iskolai könyvtári honlap
  - ♦ a könyvtárra vonatkozó dokumentumok
  - ♦ leggyakrabban: alapító okirat, helyi pedagógiai program, iskolai SZMSZ, házirend, iskolai minőségirányítási program, könyvtári SZMSZ, könyvtári gyűjtőköri szabályzat, könyvtárhasználati szabályzat, munkaköri leírás, munkaterv, éves beszámolók, korábbi szakfelügyelői, szakértői jelentések
  - ♦ az előzetesen kiküldött és kitöltött iskolai könyvtári szakfelügyeleti kérdőív

- A helyszíni szakfelületei ellenőrzés elvégzése
  - ◆ személyes találkozók, megbeszélés az intézmény vezetőjével
  - ◆ személyes találkozók, megbeszélés a könyvtárostannal
  - ◆ a könyvtár tereinek megtekintése
  - ◆ leltárkönyvek, katalógusok ... áttekintése
  - ◆ a könyvtár működésének megfigyelése
  - ◆ a pedagógusi, tanulói vélemények megismerése
- Szakfelületei jelentés készítése
- Intézményi, fenntartói visszajelzések begyűjtése
- A szakfelületei vizsgálat központi feldolgozása, értékelése
- Szükség esetén a fenntartók tájékoztatása a hiányosságokról (vezető szakfelületei feladat)
- Záró értekező, a tapasztalatok, eredmények megvitatása
- A vezető szakfelületei jelentés véglegesítése

A vizsgálatok tartalma

A vizsgálatok tartalmát orientálja a szakfelületei rendeletben említett [3. § (5) bek.] miniszeri közlemény *az iskolai könyvtárak szakfelületeinek részletes szempontrendszeréről*. A tárcaközi bizottságban született megállapodás szerint a szempontok kiterjednek az iskolai könyvtárakkal szemben támasztott azon követelményekre is, amelyeket Az iskolai (kollégiumi) könyvtárak működése címmel a 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 3. számú melléklete tartalmaz. Az e jogszabályban megfogalmazott elvárások teljesülése ugyanis az OKM értelmezése szerint garanciális elemet tartalmaz az oktatás egészére vonatkozóan.

A fentieket figyelembe véve az iskolai könyvtári szakfelületei vizsgálat során a szakfelületei a könyvtári jogszabályok érvényesülését ellenőrzi, más jogszabály megsértésének tapasztalata alapján jelzéssel élhet a könyvtáros és fenntartója számára.

A szakfelületei jelentés részét képező szakfelületei kérdőív a szempontrendszer és a könyvtártípusra jellemző sajátosságok miatt jelentősen különbözik a nyilvános könyvtári vizsgálatok során alkalmazottól. A részleges összehasonlíthatóság érdekében tartalmazza azokat a kérdéseket, amelyek az iskolai könyvtárakra is értelmezhetőek. A kérdőív az elmúlt években tartalmilag és formailag is változott, tartalmilag elsősorban a bővülés, pontosítás jellemző. A formai változtatásokat – a szövegszerkesztővel kitölthető nyomtatvány táblázatkezelőben kitölthetővé cserélését – pedig az adatok, adatformátumok egységesítése tette szükségessé. Az aktuális kérdőív az OPKM honlapján elérhető.

A vizsgálatok tervezése

A szakfelügyeleti rendelet 4. §-a szerint a nyilvános könyvtárak tevékenységét hétévente kell vizsgálat alá vonni. Ez a paragrafus az iskolai könyvtárakra nem vonatkozik, és a jelenlegi ütem mellett nem is lenne tartható. A 2008 tavaszán közétett, a 2006/2007-es tanévre vonatkozó statisztikai adatok szerint 5471 iskolai feladatot ellátó közoktatási intézmény működött Magyarországon, és további 574 egyéb közoktatási intézmény (nevelési tanácsadó, pedagógiai intézet, kollégium...), amelyek könyvtárait a szakfelügyelet egyelőre még nem érinti. Az intézmények száma feltehetően azóta csökkent, de a feladatellátási helyek száma nem jelentősen. Ennek oka az iskola-összevonások számának növekedése. A közoktatási jogszabályok szerint minimálisan könyvtárszobát egy iskola minden telephelyén működtetni kell.

A hivatalos közoktatási statisztika szerint 3434 iskola rendelkezik könyvtárral (+247 egyéb közoktatási intézmény), a 2006/2007-es tanévben az iskolák 37,77%-a nem jelentett adatot könyvtárról. Jelenleg nem tudjuk, hogy a 3434 intézmény hány telephelyet és hány könyvtárat jelent, annyi bizonyos, hogy az évenkénti 70–100 vizsgálattal csak nagyon lassan lehet megvizsgálni az összest. Különösen nagy fontosságú ezért a tervezés és a kiválasztási szempontok meghatározása.

A kiválasztás módja

Az elmúlt öt év négy vizsgálata négy különböző koncepció alapján szerveződött, befolyásolta ezt az iskolai könyvtárak nagy száma és az iskolai könyvtári szakfelügyelők kis száma, a költségvetési keret korlátozottsága, valamint a közoktatási és a könyvtári ágazat különböző irányítási logikája egyaránt.

Hosszas előkészítés után az iskolai könyvtári szakfelügyelet 2004-ben kezdődhetett el, és ez az év merőben különbözött az összes következőtől. Ebben az évben sikerült megvalósítani azt, hogy az iskolai könyvtárak szakfelügyelete párhuzamosan folyjon a pedagógiai szempontú szakmai ellenőrzéssel. Vagyis a teljes iskolai könyvtári tevékenység komplex ellenőrzése történhetett meg. A fenntartók egy pályázat keretében maguk nevezhettek, maguk kérhették iskoláik könyvtáraiban a központi ellenőrzést, mert az akkori Oktatási Minisztérium (OM) a SZAK 2004 pályázat keretében biztosította a költségeket a pályázó fenntartók számára kifejezetten iskolai könyvtári szakmai ellenőrzésre. A kultúráért felelős tárca (ekkor: NKÖM) Könyvtári Osztálya azon iskolák vonatkozásában rendelte el az iskolai könyvtári szakfelügyeletet, amelyek az OM pályázatán nyertek támogatást a szakmai ellenőrzésre. A szakfelügyeletet természetesen az NKÖM finanszírozta. Az volt a terv, hogy hosszabb távon is ez a megoldás lesz az iskolai könyvtári szolgáltatások fejlesztése érdekében a szakfelügyelet lebonyolításának jó megoldása, azonban a további években, sajnos, az oktatásért felelős tárca nem írt ki hasonló pályázatot.

A 2005-ös évben az eredeti elképzelés megvalósítása érdekében elhúzódott egyeztetések után a korábbihoz hasonló megoldást nem sikerült kialakítani, ezért ebben az évben végül nem végeztünk iskolai könyvtári szakfelügyeleti vizsgálatot.

2006-ban más koncepció kialakítása vált szükségessé. Megszületett az a döntés, hogy a szakfelügyeletet szakmai ellenőrzés nélkül is le kell bonyolítani. Az OPKM arra törekedett az iskolák kiválasztásánál, hogy minden megyéből legyen a mintában, hogy valamiféle összehasonlításra adjon lehetőséget, továbbá az iskola működő gyűjteménnyel rendelkezzen, és főállású könyvtárost alkalmazzon.

2007-ben az intézmények szakfelügyeleti vizsgálatra történő kiválasztását egy sok problémát felvető esemény, a szakképző iskolák nagy arányú összevonása befolyásolta. A cél az volt, hogy az összevonás előtt álló iskolákban segítséget adjunk, figyelmet irányítsunk az iskolai könyvtári gyűjtemény és a kulturális, szakmai és emberi értékek megőrzésére. Így a területüket jól ismerő szakfelügyelők ajánlásai alapján került összeállításra a konkrét intézményi lista.

2008-ban az intézmények kiválasztását az az igény befolyásolta, hogy az iskolai könyvtárakról legalább néhány szempontból nézve reprezentatív, összehasonlítható adatokat, információkat eredményezzen a szakfelügyelet. Ezek hiánypótló eredmények lehetnek az iskolai könyvtárügy gyakorlati helyzetének változásairól. Az eddigi középiskolai túlsúly helyett, az alapokat jelentő általános iskolák kerültek előtérbe.

Mivel 2008-ban 2565 általános iskola **működött**, jól körülhatárolhatóan kellett kiválasztani a vizsgált intézményeket ahhoz, hogy reprezentatív adatokhoz juthassunk és azokból következtetéseket vonhassunk le. Két halmaz került a szakfelügyeleti tervbe. Az első a gyakorló iskolaként működő általános iskolák, amelyek teljes körűen belefértek a 2008-as tervbe. A második halmaz a városi önkormányzat által fenntartott, csak általános iskolai feladatokat ellátó intézmények köre, vagyis a hagyományosnak tekinthető, nyolc osztályos városi általános iskolák.

2009-ben a már elkészült szakfelügyeleti terv folytatja a 2008-ban megkezdett folyamatot annyi kiegészítéssel, hogy a gyakorló iskolai kép teljessége érdekében szakfelügyeleti vizsgálatot szervezünk azokban a gyakorló iskolákban is, amelyek általános iskolai feladatot nem látnak el. Terveink alapján 2010-ben be lehet fejezni a városi általános iskolák könyvtárainak szakfelügyeletét. Így a minta nem egyszerűen reprezentatív, hanem teljes is lehet.

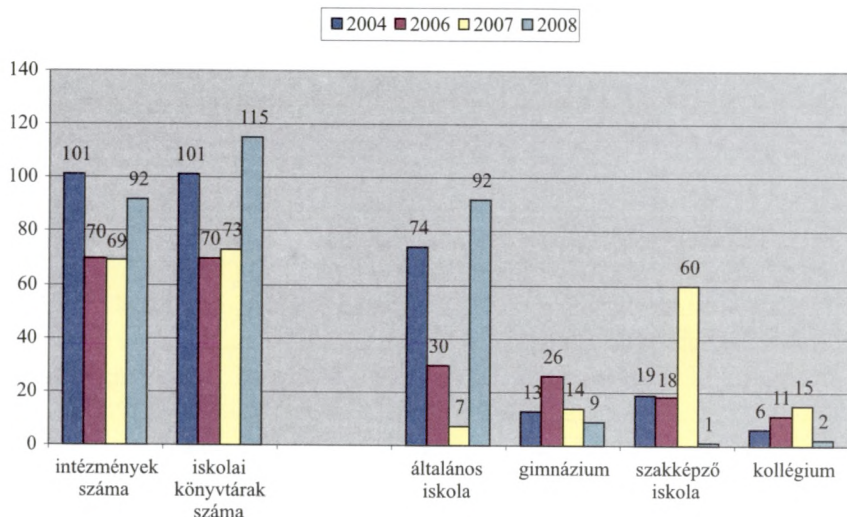
A vizsgálatok számadatai

Az vizsgált intézmények számadatait az 1. ábrán láthatjuk. Ezek értelmezése és összegzése többféle magyarázatot is igényel. A vizsgált intézmények, vagyis általában iskolák száma nem egyezik meg a vizsgált iskolai könyvtárak számával. Ennek oka az, hogy az iskolák, egyre inkább jellemzően, nem egy épületben működnek, ezért több iskolai könyvtárral rendelkeznek. Ennek a helyzetnek alapvetően kétféle oka lehet. Lehet, hogy az iskola az épület szűkössége miatt kényszerül több épületben működni. Egy másik oka viszont az iskola-összevonás lehet. Ez utóbbi esetben általában a telephelyen is működik iskolai könyvtár hiszen azzal az összevonás előtt rendelkeznie kellett az iskolának. Az ellátott feladat szerinti megoszlást az intézmények és nem a

könyvtárak száma szerint ábrázoltuk. Ezek összege viszont nem adja ki az intézmények számát, hiszen egy intézmény többféle közoktatási feladatot is elláthat, lehet 12 évfolyamos, lehet gimnáziumi és szakközépiskolai feladatokat is ellátó középiskola, és még nagyon sok másféle kombinációban működhet.

1. ábra

A vizsgált intézmények száma és az ellátott feladat szerinti megoszlása

Összességében azt mondhatjuk, hogy az elmúlt öt év vizsgálataiban 332 közoktatási intézmény 359 iskolai könyvtárában folytattunk könyvtári szakfelügyeleti vizsgálatot.

Az eddig felülvizsgált iskolákat többségükben települési önkormányzatok tartják fenn. A gyakorló iskolák bevonásával húszas nagyságrenddel vannak jelen a felsőoktatási intézmények, de a mintában szerepelnek egyházi és alapítványi fenntartású intézmények is.

A vizsgált 359 iskolai könyvtárból 17 kettős funkciójú. A második funkció általában nyilvános települési könyvtári funkció, de szakkönyvtár is akad köztük.

A vizsgálatok tapasztalatai, eredményei

A 359 vizsgált iskolai könyvtár nem jelent reprezentatív mintát általában az országra nézve. (Reprezentatív adatokat a gyakorló általános iskolákra és a városi fenntartású, csak általános iskolákra nézve tudunk felmutatni. Ezek az adatok a 2008-as évre vonatkozó összefoglaló publikációban olvashatók lesznek.) Most néhány kiemelt szempont alapján összeállított összesített adatot mutatunk be.

Négy év vizsgálatának átlagadatai néhány kiemelt szempontból

	Átlagos adat	Megjegyzés
Feltételek		
Alapterület	85,6 m ²	
Az olvasóhelyek száma	26,3 olvasóhely	2004-es adatok nélkül
Az olvasói számítógépek száma	1,9 db	
A könyvtárosok száma	0,8 státus	2007–2008-as adatok
Nyitva tartás	heti 21,5 óra	
Állomány		
Az állomány nagysága	17 142,3 kv-t-i egység	
Ebből könyv	15 509,8 kv-t-i egység	
A tankönyvek aránya az állományban	22,5%	2004-es adatok nélkül
A gyarapodásban a tartós használatra adott tankönyvek aránya	45,5%	
A szépirodalom aránya az állományban	28,5%	
A szabadpolcos állomány aránya	85,2%	
Költségvetés		
állománygyarapításra	695 146 Ft	2004-es adatok nélkül
állományvédelemre	8 609 Ft	
bútorzatra	36 533 Ft	
technikára	51 595 Ft	

A 2. táblázat adatait közelebbről megvizsgálva azt állapíthatjuk meg, hogy az iskolai könyvtárak átlagos alapterülete ugyan 85 m², és valóban a legtöbb könyvtár 26–100 m² közötti területen működik, de nem elenyésző a 0–25 m² alapterületű könyvtárak száma sem. Az olvasóhelyek száma esetén már nagyobb arányban vannak jelen a szükséges minimumot el nem érő iskolai könyvtárak. 20% körüli arányban maximálisan 10 fő leültetésére van lehetőség. Vagyis míg az átlagos érték megfelellhet az egy tanulócsoporthoz egyidejű foglalkoztatásának, addig 45%-uk nem tud egy 20 fős csoportot egyidejűleg foglalkoztatni.

Szintén nagy szórást mutatnak az adatok a könyvtárosok alkalmazása és a nyitva tartás tekintetében. Míg valóban sok helyen van egy könyvtárosi létszám, mellyel a megfelelő nyitvatartási időt biztosítani lehet, addig kb. 20%-uk heti 10 óránál kevesebbet tart nyitva a személyi feltételek hiánya miatt.

Az eddigi adatok azt mutatják, hogy sajnálatos módon az állományok túlnyomó része nyomtatott dokumentum, és az olvasók számára sem áll rendelkezésre kellő számú számítógép. Ezekhez az adatokhoz viszont hozzá kell tenni, hogy az iskolákban általában jelen vannak a más típusú dokumentumok, de ezek gyakran nem a könyvtár kezelésében vannak, így általában csak a pedagógusok férhetnek hozzá. Másrészt a számí-

tógépekhez való hozzáférés biztosításának eddig bevett gyakorlata nagyon sok esetben a külön számítógépterem üzemeltetése. Továbbá kiemelnénk még, hogy a 2006–2008 között vizsgált iskolai könyvtárak 38 452 muzeális dokumentumot őriznek, hiszen több könyvtár nagy múltú iskolában működik.

Az állományadatokkal kapcsolatban sajnálatos az, hogy az eddig vizsgált könyvtárak adatai alapján a tankönyvek aránya jelenleg ugyan átlagosan megfelel az iskolai könyvtári funkciónak, de az utóbbi évek gyarapodási aránya veszélyes tendenciát mutat. Láthatjuk, hogy az elmúlt három évben az állománygyarapodásnak átlagosan majdnem felét tették ki azok a tankönyvek, amelyek egész évben a tanulóknál vannak kölcsönzésben. A részletesebb vizsgálat azt is megmutatja, hogy az átlag elfedi azt az adatot, amely szerint az elmúlt két évben az iskolai könyvtárak 30%-ban a gyarapodásnak több, mint háromnegyedét ezek a tankönyvek tették ki.

A szakfelügyelők javaslatai

Minden szakfelügyelő a szöveges jelentése végén pontokba szedve kiemeli legfontosabb javaslatait a fenntartó, az iskola vezetősége és a könyvtárostánár számára. Érdeemes sorra venni a leggyakrabban előforduló javaslati témákat (3. táblázat). A technikai, informatikai fejlesztés olyannyira gyakori téma, hogy 2008-ban a könyvtári integrált szoftver hiánya vagy fejlesztésének szükségessége már önállóan, kiugróan vezeti a problémásort. Ez nem véletlen, a négy vizsgálati év statisztikai adatai szerint a könyvtárak 62,8%-ának van elektronikus katalógusa, a szöveges jelentésekből az is kiderül, hogy ezek gyakran nem tartalmazzák a teljes állományt.

3. táblázat

A leggyakoribb szakfelügyelői javaslatok a 2006-os és a 2008-as évben

2006	N = 42	2008	N = 97
technikai eszközök	28	könyvtári szoftver	68
az állomány feltárása	23	alapító okirat	64
a státusok száma	19	állománygyarapítás, fejlesztés	59
a könyvtár alapterülete	19	szakértői, szaktanácsadói segítség	57
nyilvántartás	11	informatika, technika	47
heti nyitva tartás	10	fejlesztési terv, stratégia	46
gyűjtőköri szabályzat	10	anyagi források	46
az állomány tartalmi megoszlása	10	minőségbiztosítás (IMIP)	45
állományvédelem	10	szerep az iskolában	45
dokumentumtípusok	9	gyűjtőköri szabályzat	43
együttműködés a megyei pedagógiai intézettel (szaktanácsadás)	8	állományellenőrzés	43
a könyvtári foglalkozások helyszíne	6	státus, alkalmazás	42

Visszatérő probléma a könyvtár iskolai dokumentumokban való megjelenésének hiányossága. A vizsgált összes könyvtárnak csupán 34,6%-a szerepel az iskola alapító okiratában, és 89,6%-uk működési rendje képezi az iskolai SZMSZ részét. A javaslatokban a gyűjtőköri szabályzat két szempontból jelenik meg. Egyrészt azt javasolják a szakfelügyelők, hogy történjen meg a jogszabályban előírt szakértői véleményeztetés. Másrészt azt kifogásolják, hogy az nem része az iskola SZMSZ-ének. Az ilyen helyzetek azt mutatják, hogy azokban az iskolákban az iskolavezetés, bár sokféle szolgáltatást elvár könyvtárától, mégsem tekinti az intézmény szerves részének.

Mindkét oszlopban szerepel a szaktanácsadói, szakértői háttér igénybevételének javaslata, ugyanakkor sajnos, egyre több megyében szűnik meg a pedagógiai intézet ilyen irányú szolgáltatása. Ez pedig különösen sújtja az iskolai könyvtári szaktanácsadást, ami igen nehéz helyzetbe hozza egy olyan szakma képviselőjét, akinek egy iskolán belül nagyon ritkán van munkaközössége (hiszen ahhoz több mint egy ember szükséges). Kiváltképp igaz ez a pályakezdő és a más pályáról érkező könyvtárostanárookra.

Összefoglalás

A fenti rövid problémátörténet azt mutatja, hogy a kezdeti években a közoktatási és kulturális irányítás különbözőségei miatt nehezen indulhatott el az iskolai könyvtári szakfelügyelet. A négy vizsgálati év során a különböző feltételek miatt úgy tűnik, hogy 2008-ra az iskolai könyvtárak szakfelügyelete terén is kialakult az az irány, amely tartósan alkalmazható a tervezés során. Az oktatási terület pedagógiai szakmai ellenőrzésének hiánya mellett az iskolai könyvtári szakfelügyelet keretében kialakult rendben, különösebb problémák nélkül folynak a vizsgálatok.

A fenti, röviden bemutatott eredmények azt mutatják, hogy iskolai könyvtárak nagyon különböző körülmények közt nevelnek, oktatnak, szolgáltatnak. Sok helyen sok a hiányosság a tárgyi feltételek közt, sok helyen nem biztosított a megfelelő státusz sem, de az is kitűnik, hogy a könyvtárostanár nemcsak jobb feltételek közt tud kiemelkedő teljesítményt, kiemelkedő munkát végezni. Ezt az elhivatottságot tekinthetjük az iskolai könyvtárak közös pontjának, a fejlesztés alapjának és biztosítékának.

Jelentős azoknak az iskolai könyvtáraknak a száma is, amelyek rendelkeznek az alapvetően szükséges működési feltételek többségével, iskolájuk szerves részeként tudnak működni, de fejlesztésre, támogatásra, megerősítésre ezeken a helyeken is szükség van.

A szakfelügyeleti vizsgálatok jelentős eredményeként könyvelhetjük el, hogy a vizsgálat ráirányítja a figyelmet az iskolán belül a könyvtárra. A szolgáltatások minősége kívülről jövő megerősítést kaphat, a szükséges fejlesztésekre is nagyobb hangsúly helyezhető a jelentésben megfogalmazottak alapján. Természetesen a szakfelügyelet sem tud plusz anyagi forrásokat előteremteni, így elsősorban azon javaslatok megvalósulásának vannak igazán esélyei, amelyek nem igényelnek anyagi ráfordítást.

Felhasznált irodalom

- 31/2004. (XI. 13.) OM rendelet az Országos szakértői, az Országos vizsgáztatási, az Országos szakmai szakértői és az Országos szakmai vizsgaelnöki névjegyzékről, valamint a szakértői tevékenységről. In: Magyarország.hu, Jogszabálykereső, Complex, URL: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0400031.OM [Utolsó letöltés: 2009.04.24.]
1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról. In: Magyarország.hu, Jogszabálykereső, Complex, URL: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99300079.TV [Utolsó letöltés: 2009.03.31.]
- Közoktatási Statisztikai Adatok 2007, Bp., OKM, 2008.04.15., URL: http://db.okm.gov.hu/statisztika/ks07_fm/index.html [Utolsó letöltés: 2008. 09. 10.]

Az iskolai könyvtári szakfelügyelettel kapcsolatos publikációk

JOGSZABÁLYOK

- 14/2001. (VII. 5.) NKÖM rendelet a könyvtári szakfelügyeletről. = Kulturális Közlöny, 2001. 16. sz., 802–804. p.
- 18/2000. (XII. 18.) NKÖM rendelet a kulturális szakértők működésének engedélyezéséről és a szakértői névjegyzékek vezetéséről. = Kulturális Közlöny, 2001. 2. sz. 41–44. p.
- Közlemény az iskolai könyvtárak szakfelügyeletének részletes szempontrendszeréről = Kulturális Közlöny, 2002. 11. sz. 594. p.

A 2004-ES VIZSGÁLAT

- Celler Zsuzsanna–Csík Tibor: Az iskolai (kollégiumi) könyvtárakban 2004-ben végzett könyvtári szakfelügyeleti vizsgálat. = Könyv és Nevelés, 2005., 4. sz. 16–28. p. (http://www.tanszertar.hu/eken/2005_04/c_cs.htm)
- Kérdőív az iskolai könyvtári szakfelügyeleti vizsgálatához. = Iskolakönyvtáros, 2004. 3–4. (26.) sz. 21–27. p.

A 2006-OS VIZSGÁLAT

- Balogh Mihály: Jelentés az iskolai (kollégiumi) könyvtárakban 2006-ban végzett szakfelügyeleti vizsgálatról. = Könyv és Nevelés, 2007. (9. évf.) 2. sz., 7–22. p., (http://www.tanszertar.hu/eken/2007_02/bm_0702.htm)
- Balogh Mihály: Jelentés az iskolai (kollégiumi) könyvtárakban 2006-ban végzett könyvtári szakfelügyeleti vizsgálatról. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2007. 1. sz. 35–46. p.
- Csik Tibor–Celler Zsuzsanna: Jelentés az iskolai könyvtárak 2006-os szakfelügyeleti vizsgálatáról. = Könyv és Nevelés, 2007. 3. sz. (http://www.tanszertar.hu/eken/2007_03/cst_czs_0703.htm)

A 2007-ES VIZSGÁLAT

- Balogh Mihály–Dömsödy Andrea: Jelentés az iskolai (kollégiumi) könyvtárakban 2007-ben végzett könyvtári szakfelügyeleti vizsgálatról. = Elektronikus Könyv és nevelés, 2008. 4. sz. URL: http://www.tanszertar.hu/eken/2008_04/bm_da_0804.htm [Utolsó letöltés: 2009.03.31.]

AZ ISKOLAI KÖNYVTÁRI SZAKFELÜGYELETTEL KAPCSOLATOS EGYÉB PUBLIKÁCIÓK
(IDŐRENDENBEN)

- Suppné Tarnay Györgyi: Iskolai könyvtárak a hazai közoktatás minőségemeléséért, Megjegyzések az iskolai könyvtárak szakfelügyeleti vizsgálatai kapcsán. = Könyv és Nevelés, 2007. 3. sz. 23–30. p. (http://www.tanszertar.hu/eken/2007_03/stgy_0703.htm)
- Blaskóné Brósztl Márta: A szakfelügyeleti vizsgálat fontossága. = Könyv és Nevelés, 2007., 2. sz. 28–30. p. (http://www.tanszertar.hu/eken/2007_02/bbm_0702.htm)
- Nagyné Félix Anna–Benyóné Kovács Bettina: Szakfelügyelet az iskolai könyvtárostánárok szemével. = Könyv és Nevelés, 2007., 2. sz. (http://www.tanszertar.hu/eken/2007_02/nfa_bkb_0702.htm)
- Rakonczás Szilvia: A szakfelügyelet keretében (érzelmektől nem mentes összegzés) In.: = Könyv és Nevelés, 2007., 2. sz. 23–25. p. (http://www.tanszertar.hu/eken/2007_02/rsz_0702.htm)
- Balogh Mihály: Töprengés az iskolai könyvtári szakfelügyeletről In.: = Könyv és Nevelés, 2006. 4. sz. 14–23. p. (http://www.tanszertar.hu/eken/2006_04/bm_0604.htm)
- Melykóné Tözsér Judit: Iskolai könyvtárak a szakfelügyelet tükrében = Könyv és Nevelés, 2006. 4. sz. 24–35. p. (http://www.tanszertar.hu/eken/2006_04/mtj_0604.htm)
- Jaross Jánosné: Gondolatok az iskolai könyvtári szakfelügyeletről = Iskolakönyvtáros, 2006. 1–2. sz. 46–47. p.
- Szatmári Jánosné–Vidos Lászlóné: Szakmai és felügyeleti vizsgálat haszna és eredményei = Iskolakönyvtáros, 2005. 1–2. sz. 19–21. p.
- Gérnyi Ferencné: A szakfelügyeleti ellenőrzésekről : elhangzott a „Korszerűen, szakszerűen Európában” című konferencián. = Iskolakönyvtáros, 2004. 3–4. sz. 11–12. p.
- Lesku Miklósné: Szakmai ellenőrzés könyvtárostánár szemmel. Elhangzott a „Korszerűen, szakszerűen Európában” című konferencián. = Iskolakönyvtáros, 2004. 3–4. sz. 14–15. p.
- Dömsödy Andrea: A szakfelügyelet előkészítése és az OPKM feladatai. In: Emmer Gáborné (szerk.): Az iskolai könyvtár új modellje a gyakorlatban, Bp., KTE, Flaccus, 2004. 37–41. p.
- Emmer Gáborné: Az iskolai könyvtárak könyvtári szakfelügyelete. = Iskolakönyvtáros, 2003. 1–2. sz. 26–30. p.
- Balogh Mihály: Az iskolai könyvtárak szakfelügyelete. In: Pedagógiai információ határok nélkül, Budapest, 2002. október 10–12., A nemzetközi konferencián elhangzott előadások, Bp., OPKM, 2003. 80–91. p.
- Emmer Gáborné: Az OPKM és az iskolai könyvtárak. = Könyv és Nevelés, 2002. 4. sz. 114–116. p.
- Dömsödy Andrea: Az iskolai könyvtárak szakfelügyelete. = Módszertani Lapok, Könyvtárhasználat, 2002. 3. sz. 5–6. p.

Reprezentatív vizsgálatok a szakfelügyeleti kérdőívek alapján

A vizsgálatok a szakfelügyelet mindhárom típusára – alapvizsgálat, minőségi vizsgálat, utóvizsgálat – kiterjedtek. A vizsgálatok során az alábbi területeket elemeztük:

Alapkérdőív esetén:

- Akadálymentesség
- Könyvtári helyiség
- A könyvtárosok végzettsége
- A foglalkoztatás formája
- A nyitva tartási napok, órák száma
- A használt dokumentumok típusai
- Katalógusfajták
- ODR-igénybevétel
- A fenntartó érdemi tárgyalása a könyvtárról
- Integrált könyvtári rendszer használata

Minőségi kérdőív esetén:

- A könyvtárosok adatbázis-ismerete
- Adatbázis oktatása a használóknak
- A könyvtár honlapja
- Hátrányos helyzetűek ellátása

Utóvizsgálatok esetében:

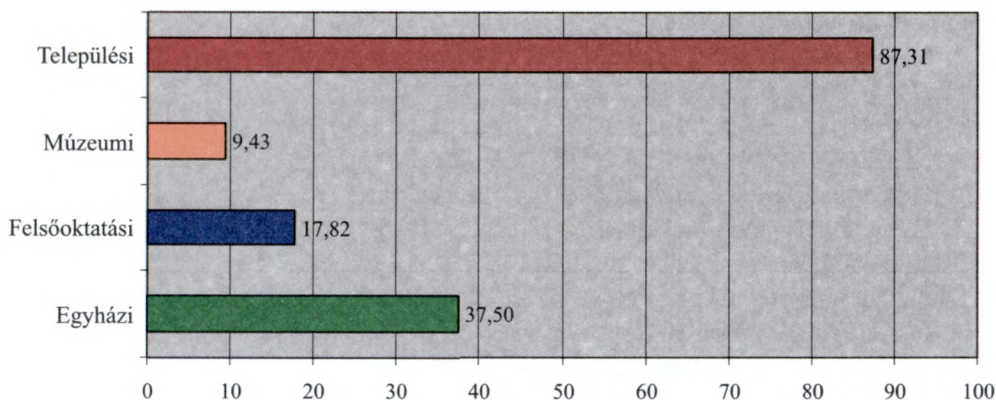
- A változás, a hasznosulás eredményessége

Alapkérdőívek elemzése

A feldolgozott alapadatlapok aránya az összes könyvtárhoz

Könyvtártípus	A könyvtárak száma (db)	A szakfelüyeleti vizsgálatok száma (db)	%
Egyházi	40	15	37,50
Felsőoktatási	174	31	17,82
Múzeumi	106	10	9,43
Települési	3137	2739	87,31
Összesen	3457	2795	80,82

Az alapvizsgálatok számának alakulása
a 2002–2008 közötti időszakban

Könyvtártípus	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Összesen
Egyházi					5	5	5	15
Felsőoktatási						18	13	31
Múzeumi						6	4	10
Települési	427	530	499	488	352	277	166	2739
Összesen	427	530	499	488	357	306	188	2795

Az alapadatlapról vizsgálatra kijelölt témakörök, kérdések:

- A) Akadálymentesség
- B) Könyvtári helyiség
- C) A könyvtárosok végzettsége
- D) A foglalkoztatás formája
- E) A nyitvatartási napok, órák száma

- F) A használt dokumentumok típusai
- G) Katalógusfajták
- H) ODR-igénybevétel
- I) A fenntartó érdemi tárgyalása a könyvtárról
- J) Integrált könyvtári rendszer használata

Az elemzések az adott vizsgálatok időpontjában aktuális értékeket tükrözik, ezért a jelenre kivetítve csak az egyes területeken látható trendeket mutatják.

A vizsgált kérdések értékelése

A) Akadálymentesség (%)

Könyvtártípus	Minden akadálymentes	Az akadálymentesség nincs megoldva
Egyházi	33	67
Felsőoktatási	48	52
Múzeumi	56	44
Települési	19,3	80,7

Az egyházi könyvtárak körében az jelenti a legnagyobb nehézséget, hogy esetükben zömében muzeálisan védett helyszín átalakítását kellene megoldani, ami sok esetben nehezen kezelhető, sőt megoldhatatlan feladat. Az ő esetükben inkább a digitális akadálymentesség megoldásának biztosításán kellene fáradozni. A felsőoktatási könyvtárak esetében mindenképpen kiemelt figyelmet kell fordítani a helyzet javítására.

A települési könyvtárak esetében a kép összetett. A könyvtár megközelítése 72%-ban, a szolgáltatások használata 54%-ban, míg a könyvtárakba való bejutás csak 30%-ban akadálymentes.

B) Könyvtári célú helyiség (%)

Könyvtártípus	Van alkalmas könyvtári helyiség	Van, de szűk körülményeket biztosít	Nincs, vagy nem megfelelő	Adathiány
Egyházi	60	26	7	7
Felsőoktatási	100	0	0	0
Múzeumi	100	0	0	0
Települési	91	7	2	0

A könyvtári célú helyiség biztosítása az egyházi fenntartású könyvtárak esetében jelent problémát. Amint az akadálymentesség esetében is, itt is a muzeális jellegű, gyakran elmaradt felújításokra váró épületekben sokkal nehezebb megtalálni a könyvtári célnak megfelelő helyiséget, mint a felsőoktatási vagy a múzeumi épületekben.

C) A könyvtári dolgozók legmagasabb szakmai végzettsége (%)

Könyvtártípus	Felsőfokú	Csak középfokú	Csak alapfokú	Nincs végzettség
Egyházi	73	7	7	13
Felsőoktatási	100	0	0	0
Múzeumi	89	0	0	11
Települési	19	16	19	46

Az egyházi és a múzeumi könyvtárak között alig több mint 10% azok aránya, ahol nem dolgozik **felsőfokú szakmai végzettséggel** is rendelkező munkatárs. Valamennyi felsőoktatási könyvtárban van **felsőfokú szakmai végzettségű** munkatárs. A települési könyvtárak között jóval változatosabb a kép. Jól látható, hogy - a vizsgált kisebb települések magas száma miatt – a szakmai végzettség nélkül dolgozók arányszáma nagyon magasnak mondható a folyamatos képzések ellenére is.

D) Foglalkoztatási forma (%)

Könyvtártípus	Csak teljes munkaidős	Teljes és részmunka	Csak részmunkaidős	Díjfizetés nélkül
Egyházi	27	40	20	13
Felsőoktatási	55	45	0	0
Múzeumi*	70	20	0	0
Települési	17	28	46	9

* Nincs könyvtáros 10%-ban (Egy helyen)

A teljes munkaidős alkalmazottak leginkább a múzeumi és a szakkönyvtárak körében találhatók. A legjellemzőbb a teljes- és részfoglalkozású dolgozók vegyes alkalmazása. A csak részmunkaidős foglalkoztatás az egyházi és a települési könyvtárakra jellemző. Ezen belül a 45%-os arány a településeknél azzal magyarázható, hogy a vizsgált települések jelentős része kis könyvtár volt. Az egyházi és a települési könyvtáraknál fordul elő a díjfizetés nélküli alkalmazás a könyvtárban.

E) Nyitva tartás (%)

Könyvtártípus	Hétvégén is nyitva	Heti átlagos óraszám
Egyházi	27	27,5
Felsőoktatási	16	40,2
Múzeumi	22	29
Települési	23	12,2

A nyitva tartás vizsgálatakor szembetűnő, hogy az egyházi fenntartású intézményekben a legváltozatosabb a kép. Előfordul, hogy heti 2, 3, 4, 5, 6, 7 napon is nyitva vannak. Az is előfordul, hogy 5 napos nyitva tartás mellett ebből egy nap hétvégére esik,

de az is, hogy az öt nap az öt munkanapot jelenti. Ezzel szemben ebben a vonatkozásban egységes a felsőoktatási könyvtári kör. Vagy heti 5, vagy heti hat napot vannak nyitva, de hétvégén csak a heti 6 napot nyitva tartók nyitnak ki. A hétvégi nyitva tartás szempontjából így az utolsó helyen állnak. Óraszám vonatkozásában a települési könyvtárak helyzete kritikusnak tűnhet, de megjegyzendő, hogy a települési ellátás gerincét adó városi könyvtári körben már sokkal jobb a helyzet. Körükben 2007-es adat alapján az átlag óraszám a heti 38 órát meghaladja. Ezzel a felsőoktatás mögött a második helyen állnak.

F) Dokumentumtípusok az egyes könyvtárakban (%)

Könyvtártípus	Könyv	Periodika	Térkép	CD	DVD	Videó	Saját elektronikus	levéltári jellegű (archív) anyag	Muzeális anyag	speciális (vakok és gyengénlátók)
Egyházi	100	100	73	80	53	16	40	93	93	13
Felsőoktatási	100	100	71	90	77	74	64	58	55	3
Múzeumi	100	100	44	76	33	11	33	56	87	0
Települési	100	53	23	33	22	28	7	0	2	8

A dokumentumtípusok szemrevételezése is tanulságos. Minden könyvtár rendelkezik könyvvel. A folyóirat már sok települési könyvtárból hiányzik, bár az ellátás gerincét nyújtó városi könyvtári körben az ellátottság szintén 100%-os. A videodokumentum háttérbe szorulása jól kitapintható. A vakok és gyengénlátók dokumentumellátása megoldatlan, a könyvtárak csekély százaléka rendelkezik ilyen anyaggal. Szintén kevés az a könyvtár, amelyeknek saját elektronikus dokumentuma is van, ugyanakkor itt a szakkönyvtárak előretörése mutatható ki.

G) Katalógusok (%)

Könyvtártípus	Leíró	Szak	Raktári	Gépi
Egyházi	47	40	27	74
Felsőoktatási	13	10	62	100
Múzeumi	89	67	56	45
Települési	45	23	64	24

A szakkönyvtári körben a katalógusok számbavételekor látszik, hogy az egyetemi könyvtárak mindegyike már gépi katalógussal is dolgozik. A katalógusépítések terén a múzeumi könyvtárak megsegítésére lenne szükség, hiszen körükben a cédulakatalógusok az elterjedtek. Az egyházi könyvtárak a két halmaz között helyezkednek el, itt is fejlesztésre lenne még szükség. Az integrált rendszerekre rákérdezés kapcsán derül ki,

hogy az egyházi könyvtárak több esetben olyan gépi katalógusokat használnak, amelyek nem valamely integrált rendszerhez tartozó megoldások, hanem attól eltérőek, hiszen 11 esetben van gépi katalógusuk, de csak 4 esetben használnak integrált rendszert. (Lásd a következő táblázatot.) A települési könyvtárak esetében a számokból nem indulhatunk ki, hiszen ebben a körben elterjedt az, hogy a katalógust nem az adott könyvtár, hanem a szolgáltató könyvtár biztosítja.

H) Integrált rendszerek alkalmazása

Könyvtártípus	Összesen, a könyvtárak %-ában
Egyházi	28
Felsőoktatási	100
Múzeumi	33
Települési	15

Az integrált rendszerek alkalmazása meglehetősen színes képet mutat. A szakkönyvtárak esetében hét rendszert jeleztek a vizsgálatok (Szikla, Aleph, Corvina, Horizon, Slib, HunTéka, TextLib), de ezzel korántsem teljes a kör, gondoljunk az OSZK Amicusára és a települési könyvtári körben is tudunk további rendszerekről (George, Szirén stb). Csak a felsőoktatási könyvtárak körében 5-féle rendszert találunk. A múzeumi könyvtáraknál nem tudjuk, hogy milyen rendszert alkalmaznak, legalábbis a szakfelügyelet során a típus nem került rögzítésre két esetben. Az integrált rendszerek a felsőoktatásban 100%-ban elterjedtek, de az egyházi és a múzeumi könyvtári körben ez még csak a könyvtárak egyharmadára terjed ki. A települési könyvtárak esetében az elterjedtséget a „KSZR-esedés” javítja, hiszen a szolgáltató könyvtár a szolgáltatásával párhuzamosan a rendszert is biztosítja a szolgáltatóhely számára.

I) ODR-használat (%)

Könyvtártípus	A figyelemfelkeltés módja			Az elmúlt félévben használta		
	szóban	írásban	sehogy	az ODR-szolgáltatást	a központi ODR-adatbázist	egyéb forrást
Egyházi	40	0	60	60	54	54
Felsőoktatási	84	0	16	89	93	100
Múzeumi	45	10	45	45	67	67
Települési	22	14	64	22	14	18

Az ODR-használat vizsgálata összetett képet mutat, de mindenképpen a fejlesztés irányába kell elmozdulni. Magas értékben nem történik felhívás ezen szolgáltatás igénybevételeire. Ahol felhívják, ott szinte kizárólag szóban teszik ezt, egyéb megoldások, honlap, használati szabályzat stb. egyáltalán nem jellemző. A forráshasználat jellemző a könyvtárakban, itt is minden vonatkozásban a felsőoktatási könyvtárak „vezet-

nek”, míg a múzeumi, egyházi könyvtárak ebben a tekintetben nagyjából azonos helyzetben vannak. A települési könyvtári kör esetében relevánsabb lenne a városi - megyei könyvtárra vetíteni az adatokat, a szolgáltató helyek ebből a szempontból más minőségben teljesítenek.

J) Fenntartói tárgyalás (%)

Könyvtárípus	Értékeltek a könyvtár működését
Egyházi	60
Felsőoktatási	61
Múzeumi	22
Települési	58

Fenntartói gondosság, együttműködés szempontjából a múzeumi könyvtárak látszanak „elhagyatottabbnak”, míg az egyházi és a felsőoktatási, valamint a települési könyvtárak azonosan, mintegy 60%-ban kerülnek a fenntartó látóterébe. Ugyanakkor meglehetősen sokféle témában foglalkoztak az egyes fenntartók a könyvtár helyzetével. Jellemzőek a könyvtár elhelyezésével, az állomány elhelyezésével, a korszerűsítéssel kapcsolatos témák, de megjelent a költségvetés is, mint vizsgálandó szempont, összevonás, leépítés, gépesítés témakörökben, foglalkoztak a fenntartók az alapidokumentumokkal, a használati szabályzattal és a térítési díjak kérdéseivel is.

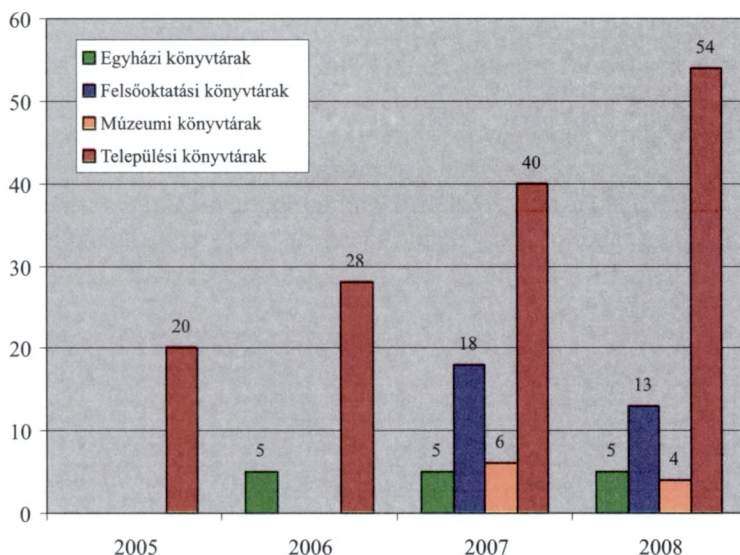

A minőségi kérdőívvel kapcsolatos kérdések

A minőségi vizsgálatok számának alakulása a 2005–2008 közötti időszakban

Könyvtártípus	2005*	2006	2007	2008	Összesen
Egyházi	5	5	5	5	15
Felsőoktatási			18	13	31
Múzeumi			6	4	10
Települési	20	28	40	54	142
Összesen	20	33	69	76	198

* A minőségi szakfelületi vizsgálatok 2005-ben kezdődtek. A települési könyvtáraknál csak a városi könyvtárakra terjednek ki.

A feldolgozott minőségi adatlapok aránya az összes könyvtárhoz (%)

Könyvtártípus	A könyvtárak összes száma (db)	Feldolgozott adatlapok (db)	%
Egyházi	40	15	37,50
Felsőoktatási	174	31	17,82
Múzeumi	106	10	9,44
Települési	304 (város)	122	40,79
Összesen	624	178*	28,53

* Az első év kérdőíveit nem lehetett az elemzésekben figyelembe venni, mert a kérdések jelentősen különböztek.

A minőségi szakfelügyelet kérdőíveiből az alábbi területeket elemeztük:

- A) A könyvtárosok adatbázis-ismerete
- B) Adatbázis oktatása a használóknak.
- C) A könyvtár honlapja.
- D/1) Hátrányos helyzetűek ellátása a berendezések használhatósága szempontjából.
- D/2) Hátrányos helyzetűek ellátása dokumentumokkal, eszközökkel, szolgáltatásokkal.

A negyedik („D”) vizsgálati szempontot kétfelé bontottuk, az adatlap ugyanis kétféle megközelítésben is vizsgálta a kérdést.

Ezek alapján az eredmények:

A) A könyvtárosok ismerik az interneten elérhető legfontosabb adatbázisok, információforrások és katalógusok használatát? (%)

Könyvtártípus	Igen	Nagyrészt	Közepesen	Kisrész	Nem
Egyházi	93	0	0	0	7
Felsőoktatási	77	10	13	0	0
Múzeumi	100	0	0	0	0
Települési	88	6	0	3	3
Valamennyi könyvtár	87	7	2	2	2

B) Igény esetén vállalják az internet, az adatbázisok és a számítógépes információforrások használatának tanfolyami oktatását? (%)

Könyvtártípus	Igen	Nagyrészt	Közepesen	Kisrész	Nem
Egyházi	13	0	27	7	53
Felsőoktatási	20	20	3	40	17
Múzeumi	0	0	0	0	100
Települési	68	3	0	2	27
Valamennyi könyvtár	71	2	0	2	25

Az adatbázis(ok) használatának oktatása valamennyi könyvtár számára kihívás és feladat. A könyvtári kategóriák (eltérő igények, használatok) mentén jól látszik, hogy eltérőek az eredmények is. A múzeumi könyvtárak – használatuk jellegéből fakadóan, azaz ők a legkevésbé nyitottak – egyáltalán nem végzik ezt a tevékenységet. A felsőoktatási könyvtári körben egészen más a helyzet, itt a legáltalánosabb ez a tevékenység, miközben ezt jellemzően csak részlegesen végzik. Az egyházi könyvtárak ebből a szempontból a múzeumiakra „hasonlítanak”, azaz a használóképzés itt sem jellemző, bár már azért 50%-uk foglalkozik ezzel. A legmagasabb érték a települési könyvtári körben jelentkezett, ők azok, akik a felhasználóképzésre a leginkább, mintegy 70%-ban „rámozdultak”. Ennek a lendületnek a fényében meglepő mégis a majd 30%-os elutasítás.

C) Rendelkezik-e a könyvtár honlappal (%)

Könyvtártípus	Igen	Igen, de nem önálló	Nincs
Egyházi	60	13	27
Felsőoktatási	13	81	6
Múzeumi	20	70	10
Települési	40	53	7
Valamennyi könyvtár	35	57	8

A honlap ma már a hozzáférés, az információszerzés, illetve -biztosítás egyik alapeszköze. A 90%-ot meghaladó elterjedtség ezt az elvárást meg is erősíti. A könyvtártípusok vizsgálatakor azonban itt is szembeötlő eltéréseket tapasztalhatunk. Az egyházi könyvtárak mintegy harmada nem rendelkezik honlappal, ebből a szempontból ők a leghátrányosabb helyzetűek. Ugyanakkor ők állnak az élen az önálló, saját honlap tekintetében. A könyvtárak zöme ugyanis az anyaintézmény (vagy fenntartója) honlapja alatt jeleníti meg önmagát. Természetesen ez a megjelenési forma biztosíthatja mindazokat a tartalmakat, amelyeket egyébként az önálló honlap lehetősége kínál. Összességében tehát elmondhatjuk: a könyvtárak kezelt honlapok elterjedtsége megfelelő, a tartalom fejlesztésére kell a továbbiakban fókuszálni.

D/1) A berendezéseket, kiszolgáló helyiségeket a hátrányos helyzetűek is tudják használni (%)

Könyvtártípus	Igen	Nagyrészt	Közepesen	Kisrészt	Nem
Egyházi	53	0	0	0	47
Felsőoktatási	55	0	16	0	29
Múzeumi	80	0	0	0	20
Települési	29	23	5	20	23
Valamennyi könyvtár	39	18	4	12	27

Ennek a szempontnak a vizsgálatok is szembetűnő az egyes könyvtártípusok jellemzője. Legkevesbé jó a helyzet ebből a szempontból az egyházi könyvtárakban, de azonnal hozzá kell tenni, hogy éppen ezek a könyvtárak működnek nagyrészt védett, műemléki épületben, amelynek akadálymentesítése egészen más feladatot jelent, mint egy átlagos, modern épületéé. Beleértve a bútort, a berendezések akadálymentesítését is. Ugyanakkor mindenképpen meglepő, hogy a települési könyvtárak esetében az akadálymentesség csak 29%-os miközben a többi könyvtártípusnál meghaladja az 50%-ot. Ez mindenképpen indokolja a települési könyvtárak bútor- és céljára való forrásokkal történő támogatását.

D/2) A hátrányos helyzetűek könyvtári ellátásához rendelkezésre álló dokumentum és/vagy eszközállomány, illetve szolgáltatás (%)

Könyvtártípus	Igen	Nagyrészt	Közepesen	Kisrészt	Nem
Egyházi	0	7	13	7	73
Felsőoktatási	19	0	7	0	74
Múzeumi	0	0	20	0	80
Települési	22	12	27	29	10
Valamennyi könyvtár	18	7	21	20	34

Sajnálatos, hogy ezen szempontból szinte kizárólagosan a települési könyvtárak tudtak csak markánsan előre lépni. A hátrányos helyzetűek ellátásában sem a múzeumi, sem a felsőoktatási, sem az egyházi könyvtárak nem jeleskednek, több mint kétharmaduk semmilyen szolgáltatással nem rendelkezik ezen a területen. Jelentősebb előrelépés csak a felsőoktatási könyvtáraknál jelenik meg, de ott is 30% alatt marad az érték. Ezzel szemben a települési könyvtárak közel 70%-a biztosít valamilyen formában ellátást a hátrányos helyzetűek számára. E mögött a jelenség mögött talán a települési könyvtár alapküldetése ütközik át, vagyis az, hogy a települési könyvtár mindenkié, a település minden lakosáé, annak egészségügyi állapotától függetlenül.

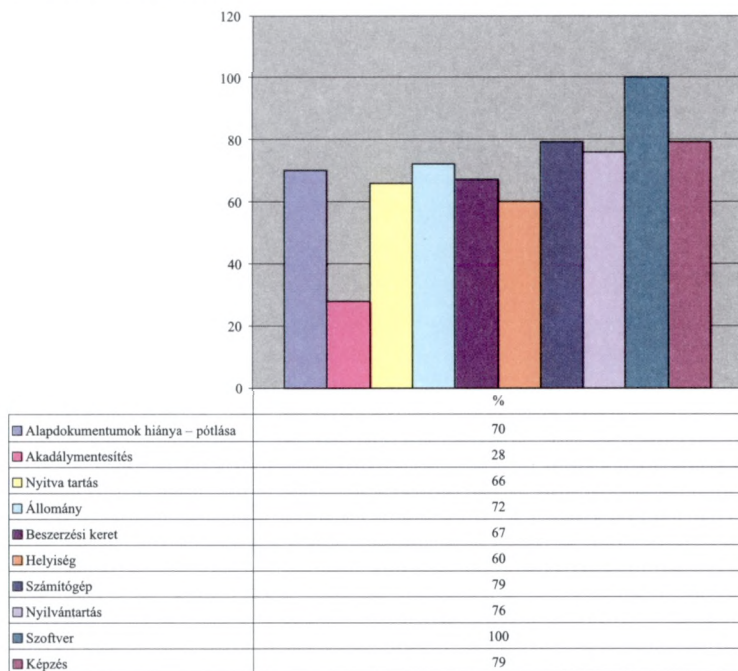

Az utóvizsgálatokkal kapcsolatos kérdések

Az utóvizsgálatok számának alakulása a 2002–2008 közötti időszakban

Könyvtártípus	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Összesen	A feldolgozott kérdőívek száma
Múzeumi						1	1	0
Települési	38	125	121	193	267	236	980	131
Összesen	38	125	121	193	268	236	981	131

Az utóvizsgálatok 2003-ban kezdődtek. Az eddig vizsgált 2795 település több mint egyharmadában már megtörtént a szakfelügyelet során megállapított hiányosságok megszüntetésének, a javasolt fejlesztések megtörténtének az ellenőrzése. A majd ezer vizsgálatból két lépcsőben képeztük a mintánkat. Az első lépcsőben véletlenszerű kiválasztást alkalmaztunk, minden 8. vizsgálat esett bele. A második lépésben ezt a mintát kiegészítettük úgy, hogy minden megyéből legalább három vizsgálat bekerüljön az elemzésbe. Vizsgálatunk során azokat a szempontokat elemeztük, amelyekben különböző hiányosságok megoldásáról számoltak be a szakfelügyelők. Mivel ennek a vizsgálatnak nincs szabatos formája, ezért egyenként kellett a szöveges jelentéseket elemezni. Célunk az volt, hogy a változás, a hasznosulás eredményességét szemléltessük. Ezzel összefüggésben 10 szempontot vettünk figyelembe. Mind a tíz szempontot figyelembe véve az eredményességi érték a következőképpen alakul:

Össességében tehát a 10 szempont átlaga alapján mintegy 70%-os (69,7%) az eredményesség a jelzett problémák és a történt változás figyelembevételével. Ez a 70% körüli eredményességi érték két szempont kivételével konzekvensen érvényesül. Negatív kivétel az akadálymentesítés, ahol az eredményesség csak 28%-os, de ez teljességgel érthető, hiszen ez az a terület, ahol kizárólag pénzkérdés a megoldás, sőt sok esetben még ettől is több, mert az épület még forrás megléte esetében sem építhető át, csak új könyvtár tudna akadálymentességet biztosítani. A pozitív kivétel pedig a szoftverbeszerzés, ahol ez ajánlásra került, ott ezt 100%-ban megoldották! Ha a két szélső értéket adó szempont nélküli átlagot nézzük, akkor 71,1%-os volt a hasznosság, ha mind a 10 szempont átlagát, akkor 69,7%-os, azaz jól látszik és teljesen egyértelmű, hogy a szakfelügyelet 70%-os pozitív változást generál a megállapításai és a javaslatok megvalósítása terén. Ez rendkívül jó eredmény. Egyrészt igazolja a megállapítások érvényességét, de azt is, hogy „noszogatás” révén a fenntartók és a könyvtárosok 70%-ban készek a változtatásra és ezt anyagi helyzetüktől függetlenül teszik.

Az alapidokumentumok hiánya – pótlása

Releváns válaszártékot tartalmazó utóvizsgálatok száma (db)	A pozitív változás értéke (%)
67	70

Az alapidokumentumok meglétének, illetve szakszerűségének vizsgálata a települési könyvtári szakfelügyelet esetében az egyik fő vizsgálati szempont volt. Az utóvizsgálat megállapításaiból az derül ki, hogy az ezzel kapcsolatosan rögzített hiányok, illetve javasolt változtatások 70%-ban megoldásra kerültek. Tehát az eredményesség 70%-os volt!

Akadálymentesítés

Releváns válaszártékot tartalmazó utóvizsgálatok száma (db)	A pozitív változás értéke (%)
36	28

Az akadálymentesítés kérdése a legnehezebben megoldandó, költségigényes, sőt sokszor ezt is meghaladó probléma, hiszen esetenként csak egy teljesen új épületet lehetne akadálymentesítetten elképzelni, a meglévő épület alkalmatlan az akadálymentesítésre. Ennek ellenére az utóvizsgálat megállapításaiból az derül ki, hogy az ezzel kapcsolatosan rögzített hiányok, illetve javasolt változtatások 28%-ban megoldásra kerültek. Tehát az eredményesség itt 28%-os volt!

Nyitva tartás

Relev	Releváns válaszerőértéket tartalmazó utóvizsgálatok száma (db)	A pozitív változás értéke (%)
	41	66

A nyitva tartás növelése a hozzáférés terén biztosít esélyegyenlőséget. Tehát fontos szempont. Az utóvizsgálat megállapításaiból az derül ki, hogy az ezzel kapcsolatosan rögzített hiányok, illetve javasolt változtatások 66%-ban megoldásra kerültek. Tehát az eredményesség itt 66%-os volt!

Állomány

Releváns válaszerőértéket tartalmazó utóvizsgálatok száma (db)	A pozitív változás értéke (%)
58	72

Az állomány kapcsán a revízió szükségességét, illetve ennek megtörténtét vizsgáltuk. Az utóvizsgálat megállapításaiból az derül ki, hogy a revízió szükségességét rögzítő alapvizsgálatok esetében 72%-ban megtörtént az állomány felülvizsgálata, a szükséges apasztás. Tehát 72%-ban megoldásra került ez a kérdés. Az eredményesség itt 72%-os volt!

Beszerzési keret

Releváns válaszerőértéket tartalmazó utóvizsgálatok száma (db)	A pozitív változás értéke (%)
43	67

A beszerzési keret volumenének alacsony voltát jelző megállapításokra 67%-ban történt pozitív elmozdulás. Az utóvizsgálat megállapításaiból az derül ki, hogy az ezzel kapcsolatosan rögzített hiányok, illetve javasolt változtatások 67%-ban megoldásra kerültek. Tehát az eredményesség 67%-os volt!

Helyiség

Releváns válaszerőértéket tartalmazó utóvizsgálatok száma (db)	A pozitív változás értéke (%)
83	60

A helyiség problémásságának megállapítása sok esetben azt jelenti, hogy fel kell újítani, avagy más helyre kell költöztetni a könyvtárat. Tehát erősen költségigényes kér-

désről van szó. Ezzel együtt az utóvizsgálat megállapításaiból az derül ki, hogy az ezzel kapcsolatosan rögzített hiányok, illetve javasolt változtatások 60%-ban megoldásra kerültek. Tehát az eredményesség 60%-os volt!

Számítógép

Releváns válaszárték tartalmazó utóvizsgálatok száma (db)	A pozitív változás értéke (%)
70	79

Úgy tűnik, hogy a számítógép mint könyvtári alapvető munkaeszköz elfogadottsága ma már egyértelmű. Az utóvizsgálat megállapításaiból az derül ki, hogy az ezzel kapcsolatosan rögzített hiányok, illetve javasolt változtatások 79%-ban igen magas értékben megoldásra kerültek. Annak ellenére, hogy ez a kérdés is forrásigényes. Tehát az eredményesség 79%-os volt és ez a 10 vizsgálati szempontból a második legjobb eredmény.

Nyilvántartás

Releváns válaszárték tartalmazó utóvizsgálatok száma (db)	A pozitív változás értéke (%)
21	76

A nyilvántartások pontatlanságát meglehetősen kevés helyen rögzítették. Ahol viszont ez rögzítésre került, ott magas százalékban (76) pontosították azokat. Tehát az eredményesség itt 76%-os volt!

Szoftver

Releváns válaszárték tartalmazó utóvizsgálatok száma (db)	A pozitív változás értéke (%)
22	100

A szoftver fejlesztésének szükségességét szolgáló megállapítás arra utal, hogy az adott könyvtár már olyan fokon áll, hogy alkalmas bizonyos adatainak, katalógusainak szoftveres kezelésére. Ahol ezt a megállapítást megtette a szakfelügyelet, ott 100 százalékban megoldották a kérdést. Tehát az eredményesség itt 100%-os volt!

Képzés

Releváns válaszártékot tartalmazó utóvizsgálatok száma (db)	A pozitív változás értéke (%)
29	79

A képzés szükségességét szolgáló megállapítás arra utal, hogy az adott könyvtár a hálózati együttműködéshez nem nélkülözheti a szakmai ismeretek bővítését. Elsősorban megyei, regionális szintű szakmai programokon való részvételről van szó. Ahol ezt a megállapítást megtette a szakfelügyelet, ott 79 százalékban megoldották a kérdést. Tehát az eredményesség itt 79%-os volt!

FÜGGELÉK

Példák a szakfelügyeleti vizsgálatok jelentéseiből*

* A mintaként szereplő szakfelügyeleti vizsgálati jelentések közlését az érintettek nem ellenezték. A települések és intézmények nevét az adatvédelemre tekintettel nem közöljük.

KÖNYVTÁRI SZAKFELÜGYELET

A vizsgálat helye (megye, település): **██████████ Borsod-Abaúj-Zemplén megye**
A vizsgálat ideje: **2006. december 1.**
A vizsgálatot végző szakfelügyelő: **Bokrosné Stramszky Piroska**
Megyei vezető szakfelügyelő: **Venyigéné Makrányi Margit**
A fenntartó önkormányzat képviselője: **██████████ polgármester**
Könyvtáros: **██████████**

Kérdőív a szakfelügyeleti vizsgálatához

I. A könyvtár adatai (az Alapító Okiratban szereplő, ennek hiányában egyéb hivatalos adatokkal megegyezően):

1. A könyvtár neve: **Faluház és Könyvtár**
2. Címe:
3. Elérhetőséget biztosító telefonszáma:
4. Elérhetőséget biztosító faxszáma:
5. A könyvtár e-mail-címe:
6. A könyvtár Webcíme:
7. Statisztikai szám (amely az előző évi statisztikai jelentésben szerepel):
8. A könyvtár fenntartójának (működtetőjének) neve:
9. Címe:
10. A könyvtár nyilvános-e? (települési könyvtár nem kaphat „0” kódértéket)
  - 1 – igen, a nyilvános könyvtárak jegyzékén szerepel
  - 2 – igen, a törvény hatálya alapján, de nem szerepel a nyilvános könyvtárak jegyzékén**
  - 0 – nem
11. A könyvtár (önálló könyvtár vagy szervezeti egység) vezetőjének, ennek hiányában könyvtárosának
  - 11.1. neve:
  - 11.2. beosztása: **könyvtáros**
12. A könyvtár szervezetiileg:
  - 1 – önálló intézményként működik (ebben az esetben ugrás a 16. kérdésre, 13-15. kérdés: X)
  - 2 – általános művelődési központ (ÁMK) intézményegységeként működik (nincs ugrás)
  - 3 – összevontan működik más intézménnyel (több válasz is megjelölhető) (nincs ugrás)
    - 3.1. iskolával
    - 3.2. művelődési központtal / házzal
    - 3.3. faluházzal**
    - 3.4. teleházzal
    - 3.5. mással, éspedig: .....
  - 4 – más keretek között működik (nincs ugrás)
    - 4.1. ellátórendszerben
    - 4.2. szakfeladaton
    - 4.3. egyéb módon, éspedig: .....
  - 5 – nem működik (ebben az esetben az adatlap további kérdéseit nem kell kitölteni!)

13. ÁMK, összevont intézmény esetén a vezető neve: .....

X – nem kellett kitölteni

14. Van-e a könyvtárosnak részegység-vezetői megbízatása?

1 – igen

0 – nem

X - nem kellett kitölteni

15. Részt vesz-e a könyvtáros az igazgatótanácsban vagy a vezetői megbeszéléseken?

1 – igen

0 – nem

X – nem kellett kitölteni

16. Van-e a könyvtárosnak intézményvezetői megbízatása?

1 – igen

0 – nem

17. Kap-e vezetői pótlékot?

1 – igen

0 – nem

II. A könyvtár gazdálkodása (jogszabály: 217/1998. (XII. 30.) Korm. rendelet 14-15. §)

18. A könyvtár gazdálkodása megszervezésének módját tekintve:

1 – önállóan gazdálkodó

2 – részben önállóan gazdálkodó

3 – nem önállóan gazdálkodó

19. A könyvtár előirányzatok feletti rendelkezési jogosultsága szempontjából:

1 – teljes joggal rendelkezik

2 – részjoggal rendelkezik

3 – önállóan gazdálkodó költségvetési szerv részjogkörű költségvetési egysége

0 – nem rendelkezik előirányzat felett

20. Rendelkezik-e a könyvtár saját bevétellel?

1 – igen

0 – nem

21. A könyvtár bevételei a költségvetésben előírtak-e?

1 – igen

0 – nem

22. Előirányzat feletti bevétel esetén a többlettel önállóan rendelkezik-e? (Előirányzat felettinek számít az is, ha nincs előirányzat, és ahhoz képest keletkezett bevétel)

1 – igen

0 – nem

III. A nyilvános könyvtár alapkövetelményei [jogszabály: 1997. évi CXL. törvény 54. § (1)]

23. Jellemezze a könyvtár akadálymentesség szempontjából! (több válasz is lehetséges)

1 – akadálymentes a könyvtár megközelítése

2 – akadálymentes a könyvtárba való bejutás

3 – akadálymentes az épületen belül a szolgáltatások igénybevétele

4 – semmi sem akadálymentes

24. A könyvtár önálló épületben működik-e?

1 – igen

0 – nem

25. A könyvtár rendelkezik-e kizárólagosan könyvtári szolgáltatások céljaira szolgáló helyiséggel?

1 – igen

0 – nem (ebben az esetben ugrás a 27. kérdésre, 26. kérdés: X)

26. Ez a helyiség alkalmas-e a könyvtári szolgáltatások céljaira?

1 – igen

0 – nem

X – nem kellett kitölteni

27. Könyvtári munkakörben dolgozók könyvtári végzettsége. (több válasz is lehetséges)

1 – egyetemi ..... fő

2 – **főiskolai** **1** **fő**

3 – középfokú (könyvtáros asszisztens) ..... fő

4 – alapfokú ..... fő

0 – nincs szakmai végzettsége ..... fő

28. A könyvtári munkakörben dolgozó munkatárs(ak) száma a végzettség és a munkakör betöltéséhez szükséges képesítés viszonya szerint:

A	B	C
Könyvtári munkakörben foglalkoztatottak	A munkakör betöltéséhez megfelelő végzettségük száma	A munkakör betöltéséhez nem megfelelő végzettségük száma
Teljes munkaidőben		
Részmunkaidőben		
Megbízási díjjal	1	
Díjfizetés nélkül		

29. Részt vesznek-e a könyvtár munkatársai a hétévenkénti továbbképzésen?

1 – igen

0 – **nem**

30. A könyvtár rendelkezik-e a következő eszközökkel?

	eszköz	db	igen (saját tulajdon)	igen (más intézmény tulajdona)	nem
1	CD-lejátszó		1	2	0
2	Diavetítő		1	2	0
3	Digitális fényképezőgép		1	2	0
4	DVD		1	2	0
5	Fax		1	2	0
6	Fénymásoló		1	2	0
7	Gépkocsi		1	2	0
8	Hangfal	1	1	2	0
9	HiFi (Music Center)		1	2	0
10	Írásvetítő		1	2	0
11	Írógép		1	2	0
12	(Keverő) erősítő	1	1	2	0
13	Kiállítási tárló, paraván		1	2	0
14	Lapolvasó/szkenner		1	2	0
15	Lemezjátszó		1	2	0
16	Magnetofon		1	2	0
17	Mikrofilmolvasó		1	2	0
18	Mikrofon	1	1	2	0
19	Nyomtató		1	2	0
20	Projektor		1	2	0
21	Rádió		1	2	0
22	Számítógép		1	2	0
23	Telefon		1	2	0
24	Televízió	1	1	2	0
25	Videokamera		1	2	0
26	Videomagnó	1	1	2	0
27	egyéb, éspedig:		1	2	0
28	egyéb, éspedig:		1	2	0
29	egyéb, éspedig:		1	2	0

31. A könyvtár nyitva tartása:

- 1 – H K Sze Cs P Szo V (a megfelelő bekarikázandó)
2 – heti óraszámja összesen (kerekítve, megkezdett óra egésznek számít!) **2 óra**
3 – nincs nyitva, szünetel

32. A könyvtár nyári nyitva tartása során (több válasz is lehetséges)

1 – a nyitva tartás heti óraszámja változatlan marad

- 2 – a nyitva tartás heti óraszámja csökken
3 – a nyitva tartás időszakosan szünetel
0 – egész nyáron zárva

33. Mikor készült dokumentált felmérés arról, hogy a nyitva tartás a felhasználók számára megfelelő-e? Kérjük, írja be az évszámot!

1 – .....

0 – nem készült

34. Szolgáltatót-e statisztikai adatokat az előző évről a könyvtár az OSAP 1442 jelentőlapon?

1 – igen

0 – nem

35. Egyeznek-e a különböző dokumentumokban (Könyvtári statisztika c. kiadvány, a könyvtár jelentőlapja, a könyvtár egyéb nyilvántartásai) a statisztikai adatok?

1 – igen

0 – nem

IV. A nyilvános könyvtár alapfeladatai [(jogszabály: 1997. évi CXL. törvény 55. § (1)-(2))]

36. A könyvtárnak van-e hiteles...?

	igen	nem
Alapító Okirata	<u>1</u>	0
Szervezeti és Működési Szabályzata	1	<u>0</u>
Használati Szabályzata	<u>1</u>	0
Küldetésnyilatkozata	1	<u>0</u>

37. Nyilvánosságra hozták-e...?

	igen	nem
a Használati Szabályzatot	<u>1</u>	0
a Küldetésnyilatkozatot	1	<u>0</u>

38. Hozzáférhető-e a felhasználók számára...?

	igen	nem
a Használati Szabályzat	<u>1</u>	0
a Küldetésnyilatkozat	1	<u>0</u>

39. Megfelelnek-e a törvény előírásainak a könyvtárhasználók jogai és kötelességei a Használati Szabályzatban?

- 1 – igen (ebben az esetben ugrás a 41. kérdésre, 40. kérdés: X)
 0 – nem (ebben az esetben nincs ugrás)
 2 – nincs szabályzat (ebben az esetben ugrás a 43. kérdésre, 40-42. kérdés: X)

40. Mely pontokban térnek el a törvény előírásaitól?

- 1 – hiányzik a szolgáltatás felsorolás
 2 – hiányzik az igénybevétel módjának a leírása
 3 – hiányzik a könyvtárhasználat feltételeinek a felsorolása
 4 – egyéb, éspedig .....
X – nem kellett kitölteni

41. Melyik évben aktualizálták utoljára a Használati Szabályzatot? Kérjük, írja be az évszámot!

- 1 – .....
0 – nem aktualizálták
 X – nem kellett kitölteni

42. Hol jelent meg a Használati Szabályzat? (több válasz is lehetséges)

- 1 – a könyvtárban plakáton, feliraton, kéziratban
 2 – az önkormányzatnál plakáton, feliraton, kéziratban
 3 – más külső helyszínen plakáton, feliraton, kéziratban
 4 – az interneten
 5 – a helyi sajtóban
 6 – szórólapon
 7 – egyéb formában, éspedig .....
 0 – nem jelent meg
 X – nem kellett kitölteni

43. Mely dokumentumok állnak a használók rendelkezésére a könyvtárban? (több válasz is lehetséges)

- 1 – archiválási céllal őrzött dokumentum
- 2 – bakelit lemez
- 3 – CD
- 4 – diafilm, diakép
- 5 – DVD
- 6 – egyéb nyomtatott dokumentum (aprónyomtatvány, szabvány stb.)

7 – folyóirat

- 8 – hangkazetta

9 – könyv

- 10 – mikrofilm
- 11 – muzeális értékű dokumentum (ld. 22/2005. (VII.18.) NKÖM rendelet)
- 12 – számítógépen hozzáférhető saját elektronikus dokumentum
- 13 – térkép
- 14 – vakok és gyengénlátók számára készült speciális dokumentum (Braille-írással, hangoskönyv, öregetűs könyv)
- 15 – videokazetta

44. Ha a könyvtár rendelkezik muzeális értékű dokumentummal, teljesíti-e a vonatkozó jogszabály (22/2005. (VII.18.) NKÖM rendelet) előírásait?

- 1 – igen
- 0 – nem

X – nem kellett kitölteni, mert nem rendelkezik

45. Milyen katalógusokat épít a könyvtár? (több válasz is lehetséges)

- 1 – hagyományos cédula
  - 1.1. – raktári
  - 1.2. – leíró**
  - 1.3. – szak
- 2 – elektronikus
- 0 – nem épít katalógust

46. Mely szolgáltatások állnak a használók rendelkezésére a könyvtárban? (több válasz is lehetséges)

- 1 – AV dokumentumok használata helyben
- 2 – AV dokumentumok kölcsönzése
- 3 – DVD lejátszás helyben
- 4 – EU információ
- 5 – fénymásolás
- 6 – fogyatékkal élők számára speciális dokumentumok szolgáltatása
- 7 – fogyatékkal élők számára a speciális dokumentumok használatát segítő technikai eszközök szolgáltatása
- 8 – folyóirat kölcsönzés
- 9 – gyermekfoglalkozások
- 10 – helytörténeti információszolgáltatás, kutatás
- 11 – információkérés telefonon
- 12 – információkeresés adatbázisokban
- 13 – internet használata
- 14 – irodalomkutatás, témafigyelés (online)
- 15 – kiállítás
- 16 – könyvek, dokumentumok házhoz szállítása

17 – könyvkölcsönzés

18 – könyvtári órák

- 19 – könyvtári rendezvények
- 20 – könyvtárközi kölcsönzés
- 21 – közhasznú információk szolgáltatása
- 22 – mikrofilmhasználat
- 23 – multimédia-lejátszás helyben
- 24 – nemzetiségek könyvtári ellátása, nemzetiségi gyűjtemény
- 25 – nyomtatás

26 – olvasóterem használata

- 27 – Országos Dokumentum-ellátási Rendszer (ODR) szolgáltatásainak igénybevétele
- 28 – számítógép használata
- 29 – szkennelés
- 30 – telefax-szolgáltatás

31 – újságok, folyóiratok helyben olvasása

- 32 – egyéb, éspedig .....

47. Felhívja-e a könyvtár a könyvtárhasználók figyelmét az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer (ODR) szolgáltatások igénybevételének lehetőségeire?

1 – igen

0 – nem (ebben az esetben ugrás a 49. kérdésre, 48. kérdés: X)

48. Hogyan hívja fel a könyvtárhasználók figyelmét az ODR szolgáltatások igénybevételének lehetőségeire? (több válasz is lehetséges)

1 – szóban

2 – írásos anyaggal (szórólap, plakát stb.)

3 – egyéb módon

X – nem kellett kitölteni

49. Történt-e nyilvántartott ODR szolgáltatás a vizsgálatot megelőző fél évben?

1 – igen

0 – nem

50. Használja-e a könyvtár az ODR lelőhely-adatbázisát? (odr.lib.klte.hu)

1 – igen

0 – nem

51. Használ-e a könyvtár egyéb lelőhely-adatbázisokat?

1 – igen

0 – nem

52. Milyen módon igényli a könyvtárak közötti dokumentum- és információcserét? (több válasz is lehetséges)

1 – interneten

2 – telefonon

3 – faxon

4 – e-mailben

5 – ODR lelőhely-nyilvántartáson keresztül

6 – levélben

7 – személyesen

8 – egyéb, éspedig: .....

0 – nem igényli

53. Meghatároz-e a fenntartó kiegészítő feladatot a könyvtár számára?

1 – igen

0 – nem (ebben az esetben ugrás az 55. kérdésre, 54. kérdés: X)

54. Milyen kiegészítő feladatot határoz meg a fenntartó, és ezt melyik dokumentumban rögzíti?

(Több válasz is lehetséges, a megfelelő kódszámokat kérjük bekarikázni!)

		Alapító Okiratban	SZMSZ-ben	Informális módon	Egyéb írásos formában	Nem
1	Iskolai könyvtári feladatok	1	2	3	4	0
2	Közművelődési feladatok	1	2	3	4	0
3	Kiadói tevékenység	1	2	3	4	0
4	Mozgókönyvtári ellátás	1	2	3	4	0
	Egyéb, éspedig: (több is leírható)					
5	.....	1	2	3	4	0
6	.....	1	2	3	4	0
7	.....	1	2	3	4	0

X – nem kellett kitölteni

55. Rendelkezik-e a könyvtár szabadpolcos állományrészsel?

1 – igen

0 – nem (ebben az esetben ugrás az 57. kérdésre, 56. kérdés: X)

56. Hány százaléka található az állománynak szabadpolcon?

100 %

X – nem kellett kitölteni

V. A könyvtárhasználó jogai és a könyvtárhasználat feltételei (Jogsabály: 1997. évi CXL. törvény 56-58. §)

57. Van-e a könyvtárban beiratkozási díj?

1 – igen

0 – nem (ebben az esetben ugrás a 60. kérdésre, 58-59. kérdés: X)

58. Biztosít-e a könyvtár valamely életkori, foglalkozási stb. csoport számára kedvezményt a beiratkozási díjból?

1 – igen

0 – nem

X – nem kellett kitölteni

64. Készít-e rendszeresen a könyvtár dokumentált beszámolót, jelentést?

1 – igen

0 – nem

65. Készít-e rendszeresen a könyvtár dokumentált munkatervet?

1 – igen

0 – nem

66. A fenntartó melyik évben tárgyalta utoljára a könyvtár helyzetét, tartott érdemi vitát a könyvtár ról, a könyvtári szolgáltatásokról? (Az éves költségvetési tárgyalás, a beszámoló, a munkaterv jóváhagyása nem számít ide! Kérjük, az évszámot beírni!)

1 – **2006**

0 – nem tárgyalta (ebben az esetben ugrás a 68. kérdésre, 67. kérdés: X!)

67. Foglalja össze a tárgyalás lényegét, és rögzítse a döntést!

könyvtár festéséről, melyhez biztosította a forrást, együtt a faluház felújításával

X – nem kellett kitölteni

68. Alkalmaz-e a könyvtár integrált könyvtári rendszert?

1 – igen

0 – nem

69. Mely könyvtári munkafolyamatot gépesítettek? (több válasz is lehetséges)

1 – bibliográfia-készítés

2 – folyóirat-nyilvántartás

3 – katalogizálás

4 – kölcsönzés

5 – könyvtárközi kölcsönzés, ODR

6 – közhasznú információszolgáltatás

7 – leltározás

8 – megrendelés

9 – olvasói nyilvántartás

10 – mozgókönyvtári ellátás

11 – pénzforgalom

12 – szerzeményezés

13 – tájékoztatás

14 – egyéb, éspedig: .....

0 - nem gépesítettek semmit

70. Jellemezze a könyvtárat az alábbi szempontok szerint!

		Nagyon jó	Jó	Közepes	Rossz	Nagyon rossz
1	A könyvtár településen belüli elhelyezkedése	<u>5</u>	4	3	2	1
2	A könyvtár „megtalálását” segítő eligazító táblák	5	4	3	2	<u>1</u>
3	Az épület könyvtári célra való megfelelése	5	<u>4</u>	3	2	1
4	Az épület külső, esztétikai megjelenése	5	<u>4</u>	3	2	1
5	A külső (homlokzati) felirat láthatósága	<u>5</u>	4	3	2	1
6	A könyvtár belső, esztétikai megjelenése	5	<u>4</u>	3	2	1
7	A belső feliratok áttekinthetősége	5	4	<u>3</u>	2	1
8	A polcok áttekinthetősége	5	<u>4</u>	3	2	1
9	A könyvtár természetes megvilágítása	<u>5</u>	4	3	2	1
10	A könyvtár mesterséges megvilágítása	<u>5</u>	4	3	2	1
11	Az olvasóhelyek mennyisége	5	<u>4</u>	3	2	1
12	Az olvasóhelyek korszerűsége	5	<u>4</u>	3	2	1
13	A mellékhelyiségek tisztasága	5	<u>4</u>	3	2	1
	0 = nincs					
14	A nyitva tartási idő megfeleltetése	5	4	3	<u>2</u>	1

VI. A szakfelügyelő kiegészítő, értékelő, összegző megállapításai, javaslatai:

■■■■■■■■■■ község Borsod-Abaúj-Zemplén megye délkeleti részén, Miskolctól 20 km-re délkeletre, Tiszaújvárostól 20 km-re északnyugatra fekszik, a Hernád bal partján. Vasútállomása nincs, csak közúton közelíthető meg, vagy a Miskolc-Alsózsolca-Böcs útvonalon, vagy a 35-ös útról Muhi-Köröm érintésével. A Miskolci Kistérséghez tartozik. A település lakóinak száma 1100 fő, melynek egyharmada idős, nyugdíjas. A roma lakosok aránya megközelíti a negyven százalékot. Ez az arány a gyerekek körében 70 %-os.

A két csoporttal működő óvoda 50 gyermeket lát el, 3 óvónővel és 4 segítő munkatárssal. Az iskolába 220 tanuló jár. A 14 pedagógus 80 %-a helyi lakos. Kiemelkedő a művészeti oktatás (fáfaragás, citera-, furulya oktatás). A miskolci Garabonciás folytat kihelyezett képzést a településen. Úszás és gyógyúszás oktatás is folyik, ■■■■■■■■■■ utaztatással, melyet a Többcélú Kistérségi Társulás biztosít. Sajnos a könyvtári ellátást nem vette fel feladatai közé, így jelentős mértékű fejlesztési lehetőségtől esik el a község könyvtára, a kistérség többi, hasonló helyzetben lévő településéhez hasonlóan.

A település infrastruktúrája kiépített, egészségügyi ellátása megfelelő. Helyi lakosú háziorvos, ■■■■■■■■■■ közös védőnő, és fiókgyógyszertár látja el az itt élőket. Az informatikai hálózatba az iskolát bekapcsolták (ADSL), a polgármesteri hivatalban azonban csak ISDN vonal van. A Sajó és Hernádmenti Bükkvidéki Önkormányzatok Településfejlesztési Társulása (40 település) nagyszabású informatikai fejlesztésbe kezd, pályázati forrásból. Jó lenne, ha ebből a fejlesztésből a Faluház és Könyvtár sem maradna ki, és a leendő eMagyarország pontok itt kaphatnának helyet. Ez a fejlődés

nagymértékben hozzájárulna a könyvtár fejlődéséhez is, és egyben egy korszerű szolgáltató hely jöhetne létre. Az itt élők információval történő ellátását segíti majd a közelmúltban indított helyi kábeltévé. További fejlesztési terv az iskola felújítása, amely tanteremhiánnyal küzd, és emiatt két osztály váltott műszakban tanul.

A munkalehetőség kevés [REDACTED]. A fő foglalkoztató az önkormányzat, intézményeivel és közmunka biztosításával. A néhány kereskedelmi egységen kívül a helyi Agrár Rt. alig 50 főnek biztosít munkát, többségében szezonális jelleggel. A település élete nagyon aktív, köszönhetően a civil szervezetnek. A Széchenyi István Faluvédő és Faluszépítő Egyesület 1972-től működik. Kialakítottak egy tájházat, ahol a falunapokat is tartják és ez év júliusában avatták fel a Szent Jakab Kápolnát. Idősek klubja, két ifjúsági klub (egyik a roma fiataloké), Polgárőr Egyesület, [REDACTED] fiatalok Egyházi kórusa stb. fogja össze a falu lakóit. A Római katolikus és a Református egyház is megtalálható [REDACTED].

A Faluház és Könyvtár elhelyezkedése nagyon jó. A főúton Miskolc felől haladva rögtön észrevehető a könyvtár felirat. Tábla nem jelzi, így a másik irányból ez már nehezebb. Működéséről azonban már nem mondhatjuk, hogy nagyon jó, hiszen a nyitva tartási idő nagyon kevés (heti 2 óra). A könyvtáros tanítónő, megbízási díjjal látja el a könyvtárosi feladatokat.

A könyvtár két alapdokumentummal rendelkezik - **Alapító Okirattal** és **Használati Szabályzattal**. Az **Alapító Okirat** kisebb módosításra szorul, melyben a Faluház és Könyvtár alapító- és felügyeleti szerveként az Önkormányzat képviselő testületét kell feltüntetni.

A megnevezés nem az Alapító Okirattal egyezően szerepelt a statisztikai jelentő lapon, a jövőben ezt kell majd használni ott is.

A csoportos leltárkönyvet régóta nem vezetik, így az adatok nem egyeznek a statisztikai lapon szereplőkkel, nem lehet megállapítani az állomány nagyságát. A régi, egyedi leltárkönyvekben nem lehet már nyomon követni teljes biztonsággal a dokumentumok állapotát. **Szükséges az állomány revíziója**, a régi leltárkönyvek lezárása, az azokban még nem törölt, és meglévő könyvek újraleltározása, és így egy kurrens, jól használható állomány kialakítása. Ehhez a könyvtáros kérje a Megyei Könyvtár segítségét. Munkanaplót nem vezet a könyvtáros, így a statisztikai adatok szolgáltatása bizonytalan.

A statisztikában nem szerepelnek az előfizetett kurrens folyóiratok. A **Használati szabályzatot aktualizálni kell**, a **küldetésnyilatkozatot**, valamint a többi szabályzatot (a lehetőségekhez mérten) el kell készíteni.

A könyvtáros munkaideje a heti két óra nyitva tartásra korlátozódik, erre szól a megbízási díja is. Az ezen túl elvégzendő könyvtárosi feladatokra (beszerzett könyvek leltározására, az álló-

mány karbantartására, rendezésére, feliratok javítására, cseréjére, pótlására) alig marad idő. Erre megfelelő időt és a lehetőségekhez igazított pénzügyi forrást a (megbízási díj emelésével) is biztosítani kellene.

Javaslatok:

- Az **Alapító Okirat** módosítása az 1992. évi XXXVIII. Tv.-nek megfelelően.
- A **Használati Szabályzat** aktualizálása.
- A **Küldetésnyilatkozat** és az egyéb dokumentumok elkészítése.
- Állományrevízió, és a leltárkönyvek aktualizálása.
- A **könyvtár fejlesztése** (tekintettel a leendő beruházásra) számítástechnikai eszközökkel, hosszabb nyitvatartási idő.
- A **Többcélú Kistérségi Társulásban** lobbizási tevékenység indítása annak érdekében, hogy a társulás a könyvtári ellátást is vegye fel az ellátandó feladatai közé, az ezzel járó normatív támogatás igénybevétele érdekében.

Bármely felmerülő kérdés esetén segítséget nyújtanak a Megyei Könyvtár Területellátási és Módszertani csoportjának munkatársai.

Miskolc, 2006. december 15.

Bokrosné Stramszky Piroska
szakfelügyelő

Értékelés és határozati javaslat

Községi Könyvtárában 2006. december 1-én végzett szakfelügyeleti vizsgálat alapján

Az 1100 lelket számláló borsodi település kiemelkedő erőfeszítést tesz a lakosság ellátása, a település fejlesztése, az itt élők életkörülményeinek javítása érdekében. A szűkülő munkalehetőség, a roma lakosság aránya megoldandó problémák elé állítja a döntéshozókat. A település a miskolci kistérséghez tartozik, ahol nem emelték be a közösen végzendő feladatok közé a mozgókönyvtári ellátás megszervezését.

A Községi Könyvtár összevontan működik a Faluházzal a település központjában, ideális helyen. A törvény szellemében nyilvános könyvtár részben önállóan gazdálkodik, az előirányzatok felett teljes jogkörrel rendelkezik.

A főiskolai végzettségű könyvtáros megbízási díjasként heti 2 órában látja el feladatát, mely nem felel meg a település nagyságának.

A könyvtár technikai eszközökkel nincs ellátva, számítógép, Internet elérés nem biztosított.

Alapdokumentumai hiányosak, a működéshez szükséges nyilvántartások pontosításra szorulnak.

A fenntartó odafigyelését jelzi az épület állaga, a szakmai munka megújítása azonban elengedhetetlen. Ehhez azonban feltétlenül növelni szükséges a nyitva tartás idejét, a belső szakmai munkára fordítható óraszámmal egyetemben.

Határozati javaslat:

1. Indokolt az Alapító okirat átdolgozása az 1992. évi XXXVIII. törvényben foglaltaknak megfelelően.

Felelős: a fenntartó

Határidő: 2007. június 30.

2. A Könyvtárhasználati szabályzat aktualizálása és nyilvánosságra hozatala elengedhetetlen.

Felelős: a könyvtáros

Határidő: 2007. január 31.

3. El kell készíteni a könyvtár Küldetésnyilatkozatát és azt nyilvánosságra kell hozni.

Felelős: a könyvtáros

Határidő: 2007. június 30.

4. A korrekt statisztikai adatszolgáltatáshoz és a precíz állomány-nyilvántartás érdekében elengedhetetlen az állományrevízió lefolytatása, mely egyben alkalmat teremt az elhasználódott, tartalmilag elavult művek kivonására is.

Felelős: a könyvtáros

Határidő: 2007. december 31.

5. A lakosság korszerű könyvtári ellátása érdekében növelni kell a nyitvatartási időt, fejleszteni szükséges a könyvtár technikai eszközparkját, számítógép, Internet beszerzése indokolt.

Felelős: a fenntartó

Határidő: mielőbb

6. A fejlesztéshez és a színvonalas könyvtári ellátás biztosításához szükséges források előteremtése érdekében szorgalmazni kell, hogy a Többcélú Kistérségi Társulás a mozgókönyvtári szolgáltatást is emelje be a közösen ellátandó feladatok közé, s biztosítsa a települési normatíva felhasználását. A szolgáltatás kialakítása érdekében kérjenek szakmai javaslatot a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtártól.

Felelős: a fenntartó

Határidő: mielőbb

Miskolc, 2006. december 19.

Venyigéné Makrányi Margit

vezető szakfelügyelő

Utóvizsgálati jelentés
Könyvtár Szolgáltató Hely, [REDACTED]

Szakfelügyeleti vizsgálat ideje: 2006. december 1.

Szakfelügyeleti vizsgálatot végezte: Bokrosné Stramszky Piroska szakfelügyelő

Könyvtáros: [REDACTED]

Utóvizsgálat időpontja: 2008. július 14.

Utóvizsgálatot végezte: Venyigéné Makrányi Margit vezető szakfelügyelő

A fenntartó önkormányzat képviselője: [REDACTED]

Könyvtáros: [REDACTED]

[REDACTED] Borsod-Abaúj-Zemplén megye délkeleti részén, a Miskolci Kistérségben található. A csak közúton megközelíthető település lakóinak száma közel 1100 fő, melynek egyharmada idős, nyugdíjas. Magas a roma lakosság aránya, amely az iskolakötelesek körében már eléri a 70 %-ot. Óvodája és általános iskolája társulásban működik, a körjegyzőségnek is helyet adó Berzékkel közösen gondoskodik az intézményfenntartásról. Az óvodások száma 43 fő, míg az általános iskola tanulói létszáma 215 fő.

A település infrastruktúrája kiépített, a településen elérhető és használható az internet. A közelmúltban kiépített hálózatba bekapcsolták a könyvtárnak is helyet adó Faluházat, így nincs akadálya az információk közvetlen elérésének, a minőségi könyvtári szolgáltatások közvetítésének.

A 2006-ban lefolytatott szakfelügyeleti vizsgálat a következő *határozati javaslatokat* fogalmazta meg:

- Javasolta az Alapító okirat átdolgozását,
- A Könyvtárhasználati szabályzat aktualizálását és nyilvánosságra hozatalát,
- Javasolta a Küldetésnyilatkozat elkészítését, valamint
- Az állomány időszakos, a rendeletben meghatározottaknak megfelelő, teljes körű revízióját, az elhasználódott dokumentumok selejtezését,
- Javaslatként fogalmazódott meg a nyitvatartási idő növelése, a technikai eszközpark fejlesztése, valamint annak átgondolása, hogy nem lenne-e célszerűbb a könyvtári ellátást szolgáltatás megrendelésével biztosítani, ezzel új forrásokat bevonni a településfejlesztésbe.

A vizsgálatot követő két évben a Miskolci Kistérségben jelentős változások történtek, melyek kedvező irányba befolyásolták a települések szolgáltató képességét, egy minőségi könyvtári szolgáltatás kialakításának irányába hatva.

2007-ben a Miskolci Többcélú Kistérségi Társulás beemelte a közösen ellátandó feladatok közé a mozgókönyvtári szolgáltatást, s szerződést kötött a miskolci székhelyű II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtárral a mozgókönyvtári feladatok ellátására. A települési önkormányzatokkal létrejött megállapodásokat, a mozgókönyvtári normatíva igénylését követően, 2008-ban új szervezeti keretek közé került [REDACTED] községben is a könyvtári ellátás, bár a működés körülményei

jelentősen nem változtak. Az Alapító okirat módosítása ennek megfelelően már oka fogyottá vált.

A könyvtárosi teendőket változatlanul egy helyi pedagógus látja el, akinek tiszteletdíját a helyi Önkormányzat biztosítja. A dokumentumok beszerzését, feldolgozását és kiszállítását a Megyei Könyvtár munkatársai látják el. Ennek megfelelően az év első felében kiszállításra került 33 db dokumentum, összesen 102.665,- ezer Ft értékben. Több mint 66 ezer Ft-ért időszaki kiadványokra fizetett elő a szolgáltató könyvtár, így [REDACTED] lakossága számára 2 féle napilap és 10 féle folyóirat áll rendelkezésre. A normatíva felhasználásával technikai eszközfejlesztésre a vizsgálat időpontjáig még nem került sor, de a települési költségvetésből és egyéb pályázati forrásból két számítógépet már beszerettek, melyen internet-használati lehetőség is biztosított.

A vizsgálat során megállapítást nyert, hogy a korábban nyilvános könyvtárként működő települési könyvtár szolgáltatásai, szakmai munkája külső segítség nélkül nem felelt meg a minőségi követelményeknek. Jelenleg a könyvtári szolgáltató hely ideális környezetben, a település központjában, felsőfokú végzettségű pedagógus alkalmazásával, heti 5 nap/ 2 óra + 1 nap/ 4 óra nyitvatartási idővel megfelelő alapot biztosít egy igényes szolgáltatás folyamatos működéséhez. A könyvtáros folyamatos segítséget kap szakmai munkájához, s a szükséges alapidokumentumok (Küldetésnyilatkozat, Könyvtárhasználati szabályzat) összeállításához is megkapta a szükséges támogatást.

Javasolom, hogy a továbbiakban is a településen élők, az iskola igényeit figyelembe véve, a lakosság összetételére tekintettel bővítsék a szolgáltatási kínálatot. Fel kell mérni a közösségi programok, gyermekfoglalkozások iránti érdeklődést is, és programok kiajánlásával, illetve programszervezéssel kell támogatni az olvasószervező munkát.

Az állomány elhelyezése jelenleg nem ideális, a zsúfoltság miatt nehéz áttekinteni, így javasolom, hogy a szolgáltató könyvtár munkatársainak segítségével végezzenek selejtezést, s a fizikailag elhasználódott, értéktelen műveket vonják ki az állományból. Ugyanakkor javasolom, hogy megfelelő választólapok, raktári jelzetek elhelyezésével is tegyék áttekinthetőbbé az állományt.

A szükséges alapidokumentumok, könyvtári segédletek és egyéb eszközök beszerzésével biztosítható a működés szakszerűbb támogatása. Társasjátékok beszerzésével, a kézműves foglalkozások anyagszükségleteinek biztosításával további segítség nyújtható a pedagógusok munkájához, s egy ideális könyvtári szolgáltató hely működése támogatható a településen.

Miskolc, 2008. október 2.

Venyigéné Makrányi Margit
vezető szakfelügyelő

Egyházi Könyvtárak Szakfelügyelete

9090 Pannonhalma, Vár 1.

Tel.: 96/570-142

Adatok:

A vizsgált könyvtár neve: [REDACTED]

A vizsgált könyvtár címe: [REDACTED]

A könyvtár vezetője: [REDACTED]

A fenntartó neve, címe: [REDACTED]
[REDACTED]

A fenntartó képviselője: [REDACTED]

A vizsgálat ideje: 2008. április 17.

A vizsgálatot végző szakfelügyelők: Baranya Péter, Kövécs Ildikó

Vezető szakfelügyelő: Ásványi Ilona

A vizsgálat típusa: alapvizsgálat és minőségalapú vizsgálat

A jelentést készítette: Ásványi Ilona vezető szakfelügyelő

Mellékletek:

A vezető szakfelügyelő szöveges értékelése az alapvizsgálatról és a minőségi vizsgálatról

A fenntartó képviselőjének megjegyzései a szakfelügyeleti vizsgálattal kapcsolatban

A könyvtár vezetőjének megjegyzései a szakfelügyeleti vizsgálattal kapcsolatban

Szakfelügyeleti vizsgálati kérdőív (alapvizsgálat)

Szakfelügyeleti vizsgálati kérdőív (minőségi)

Dátum: 2008. október

Aláírás:

Ásványi Ilona

Könyvtári szakfelügyelet

A vizsgálat helye (egyházmegye, megye, település):	egyházmegye,
A vizsgálat időpontja: 2008. 04. 17.	
A vizsgálatot végző szakfelügyelő neve: Baranya Péter, Kövécs Ildikó	
Vezető szakfelügyelő neve: Ásványi Ilona	
A fenntartó képviselőjének neve:	
Könyvtár vezetője:	

A szakfelügleleti vizsgálat előtt tanulmányozandó dokumentumok:

- Alapító Okirat
- Szervezeti és Működési Szabályzat
- Használati Szabályzat
- stratégiai terv
- statisztikai jelentőlapok
- munkatervek
- éves jelentések, beszámolók
- a könyvtár küldetésnyilatkozata
- a könyvtár önértékelése
- a támogatások dokumentumai (érdekeltségnövelő, egyebek)

Kérdőív a szakfelügyeleti vizsgálatához

I. A könyvtár adatai (az Alapító Okiratban szereplő, ennek hiányában egyéb hivatalos adatokkal megegyezően):

1. A könyvtár hivatalos (alapító okiratban található) neve: [REDACTED]
2. Címe (ir.sz. település, utca): [REDACTED]
3. Elérhetőséget biztosító telefonszáma: [REDACTED]
4. Elérhetőséget biztosító faxszáma: [REDACTED]
5. A könyvtár e-mail-címe: [REDACTED]
6. A könyvtár Webcíme: http://[REDACTED]
7. Statisztikai szám (amely az előző évi statisztikai jelentésen szerepel): [REDACTED]
8. A könyvtár fenntartójának (működtetőjének) neve: [REDACTED]
9. Címe (ir. sz. település, utca): [REDACTED]
10. A könyvtár nyilvános-e? (települési könyvtár nem kaphat „o” kódértéket!)
2 – igen, a nyilvános könyvtárak jegyzékén szerepel
1 – nem
11. A könyvtár, vagy szervezeti egység vezetőjének, ennek hiányában könyvtárosának
neve: [REDACTED]
beosztása: igazgató

12. A könyvtár szervezetileg	igen	nem
nem működik (ebben az esetben az adatlap további kérdéseit nem kell kitölteni!)		
önálló intézményként működik (ebben az esetben ugrás a 16. kérdésre, 13-15. kérdés: o)		
oktatási intézménnyel összevontan működik		
összevontan működik mással, éspedig kincstárral, hittudományi főiskola könyvtárával	X	
Más k eretek között működik, éspedig		

13. Összevont intézmény esetén a vezető neve: [REDACTED]
o nem kell kitölteni
14. Van-e a könyvtárosnak részegység-vezetői megbízatása?
2 – igen
1 – nem
o - nem kellett kitölteni
15. Részt vesz-e a könyvtáros a vezetői megbeszéléseken?
2 – igen
1 – nem
o – nem kellett kitölteni

16. Van-e a könyvtárosnak intézményvezetői megbízatása?

2 – igen

1 – nem

17. Kap-e vezetői pótlékot?

2 – igen

1 – nem

II. A könyvtár gazdálkodása (jogszabály: 217/1998. (XII. 30.) Korm. rendelet 14-15. §)

18. A könyvtár gazdálkodása megszervezésének módját tekintve:

1 – önállóan gazdálkodó

2 – részben önállóan gazdálkodó

3 – nem önállóan gazdálkodó

18/A Részesül-e az egyházi közgyűjteményi támogatásból

2 – igen

1 – nem

19. A könyvtár előirányzatok feletti rendelkezési jogosultsága szempontjából:

1 – teljes jogkörrel rendelkezik

2 – részjogkörrel rendelkezik

3 – önállóan gazdálkodó költségvetési szerv részjogkörű költségvetési egysége

4 – nem rendelkezik előirányzat felett

20. Rendelkezik-e a könyvtár saját bevétellel?

2 – igen

1 – nem

21. A könyvtár bevételei a költségvetésben előírtak-e?

2 – igen

1 – nem

22. Előirányzat feletti bevétel esetén a többlettel önállóan rendelkezik-e? (Előirányzat felettinek számít az is, ha nincs előirányzat, de keletkezett bevétel)

2 – igen

1 – nem

III. A nyilvános könyvtár alapkövetelményei [jogszabály: 1997. évi CXL. törvény 54. § (1)]

23. Jellemezze a könyvtárat akadálymentesség szempontjából! (több válasz is lehetséges)	igen	nem
semmi sem akadálymentes (ugrás a 24. kérdésre, a többi érték üres)		X
a könyvtár megközelítése akadálymentes	X	
a könyvtárba való bejutás akadálymentes	X	
az épületen belül a szolgáltatások igénybevétele akadálymentes	X	

24. A könyvtár önálló épületben működik-e?

2 – igen

1 – nem

25. A könyvtár rendelkezik-e kizárólagosan könyvtári szolgáltatások céljaira szolgáló helyiséggel?

2 – igen

1 – nem (ebben az esetben ugrás a 27. kérdésre, 26. kérdés: o)

26. Ez a helyiség alkalmas-e a könyvtári szolgáltatások céljaira?

2 – igen

1 – nem

0 – nem kellett kitölteni

27. Könyvtári munkakörben dolgozók könyvtári végzettsége. (több válasz is lehetséges)	fő
1: nincs szakmai végzettsége	1
2 – alapfok	
3 – középfokú (könyvtáros asszisztens	
4 – főiskola	
5 – egyetem	1

28. A könyvtári munkakörben dolgozó munkatárs(ak) száma a végzettség és a munkakör betöltéséhez szükséges képesítés viszonya szerint:

Könyvtári munkakörben foglalkoztatottak	A munkakör betöltéséhez megfelelő végzettségűek száma	A munkakör betöltéséhez nem megfelelő végzettségűek száma
Teljes munkaidőben	1	1
Részmunkaidőben		
Megbízási díjjal		
Díjfizetés nélkül		

29. Részt vesznek-e a könyvtár munkatársai a hétévenkénti továbbképzésen?

2 – igen

1 – nem

30. A könyvtár rendelkezik-e a következő eszközökkel?

	eszköz	db. összesen	Ebből saját tulajdonú	Ebből más intézményé	vegyes tulajdonú
1	CD-lejátszó	-			
2	Diavetítő	-			
3	Digitális fényképezőgép	1	1		
4	DVD	1	1		
5	Fax	1	1		
6	Fénymásoló	1	1		
7	Gépkocsi	-			
8	Hangfal	-			
9	HiFi (Music Center)	-			
10	Írásvetítő	-			
11	Írógép	-			
12	(Keverő) erősítő	-			
13	Kiállítási tárló, paraván	20	20		
14	Lapolvasó/szkenner	1	1		
15	Lemezjátszó	-			
16	Magnetofon	-			

	eszköz	db. összesen	Ebből saját tulajdonú	Ebből más intézményé	vegyes tulajdonú
17	Mikrofilmolvasó	-			
18	Mikrofon	-			
19	Nyomtató	2	2		
20	Projektor	-			
21	Rádió	-			
22	Számítógép	3	3		
23	Telefon	3	3		
24	Televízió	1	1		
25	Videokamera	1	1		
26	Videomagnó	1	1		
27	egyéb, éspedig: digitális nyomdagép	1	1		
28	egyéb, éspedig:				
29	egyéb, éspedig:				

31. A könyvtár nyitva tartása:

H K Sze Cs P Szo V (a megfelelő bekarikázandó) 9-15 h
heti óraszám összesen (kerekítve, megkezdett óra egésznek számít!) 18 óra
nincs nyitva, szünetel: 1 - nem; 2 - igen

32. A könyvtár nyári nyitva tartása során (több válasz is lehetséges)

1 - a nyitva tartás heti óraszámát változtatlan marad

2 - a nyitva tartás heti óraszám csökken

3 - a nyitva tartás időszakosan szünetel

0 - egész nyáron zárva tart

33. Készült-e dokumentált felmérés arról, hogy a nyitva tartás a felhasználók számára megfelelő-e? Kérjük, írja be az évszámot!

2 - .....

1 - nem készült

34. Szolgáltatott-e statisztikai adatokat az előző évről a könyvtár az OSAP 1442 jelentőlapra?

2 - igen

1 - nem

35. Egyeznek-e a különböző dokumentumokban (Könyvtári statisztika c. kiadvány, a könyvtár jelentőlapja, a könyvtár egyéb nyilvántartásai) a statisztikai adatok?

2 - igen

1 - nem

IV. A nyilvános könyvtár alapfeladatai [Jogszabály: 1997. évi CXI. törvény 55. § (1)-(2)]

36. A könyvtárnak van-e Alapító Okirata: 2 - igen 1 - nem

37. A könyvtárnak van-e Szervezeti és Működési Szabályzata: 2 - igen 1 - nem

38. A könyvtárnak van-e Küldetésnyilatkozata: 2 - igen 1 - nem (ugrás a 41. kérdésre)

39. Nyilvánosságra hozták-e: 2 - igen 1 - nem 0 - nem kellett kitölteni

40. Hozzáférhető-e a felhasználók számára: 2 – igen   1 – nem   0 – nem kellett kitölteni
41. A könyvtárnak van-e Használati Szabályzata: 2 – igen   1 – nem   (ugrás a **48. kérdésre**)
42. Nyilvánosságra hozták-e: 2 – igen   1 – nem   0 – nem kellett kitölteni
43. Hozzáférhető-e a felhasználók számára: 2 – igen   1 – nem   0 – nem kellett kitölteni
44. Megfelelnek-e a törvény előírásainak a könyvtárhasználók jogai és kötelességei a Használati Szabályzatban: 2 – igen   1 – nem   0 – nem kellett kitölteni

45. Mely pontokban térnek el a törvény előírásaitól?	igen	nem
hiányzik a szolgáltatások felsorolása		
hiányzik az igénybevétel módjának a leírása		
hiányzik a könyvtárhasználat feltételeinek a felsorolása		
egyéb, éspedig:		
nem kellett kitölteni	X	

46. Melyik évben aktualizálták utoljára a Használati Szabályzatot?	évszám	nem aktualizálták	nem kellett kitölteni
	2008		

47. Hol jelent meg a Használati Szabályzat? (több válasz is lehetséges)	igen	nem
a könyvtárban plakáton, felíraton, kéziratban		
más külső helyszínen plakáton, felíraton, kéziratban		
az interneten		
a helyi sajtóban		
szórólapon		
egyéb formában, éspedig:		
nem jelent meg	X	
nem kellett kitölteni		

48. Milyen dokumentum típusok állnak a használók rendelkezésére a könyvtárban? (több válasz is lehetséges)	igen	nem
archiválási céllal őrzött dokumentum	X	
bakelit lemez		X
CD	X	
DVD	X	
hangkazetta		X
videokazetta		X
diafilm, diakép		X
könyv	X	
egyéb nyomtatott dokumentum (aprónyomtatvány, szabvány stb.)	X	
folyóirat	X	
térkép	X	
muzeális értékű dokumentum (ld. 22/2005. (VII.18.) NKÖM rendelet)	X	
vakok és gyengén látók számára készült speciális dokumentum		X
mikrofilm		X

számítógépen hozzáférhető saját elektronikus dokumentum		X
speciális dokumentumok (fenntartó intézmény történetére, működésére vonatkozó irodalom pl. püspöki körlevelek egyházkerületi iratok, rendtörténeti-, iskolatörténeti iratok, iskolai értesítők)	X	

49. Ha a könyvtár rendelkezik muzeális értékű dokumentummal, teljesíti-e a vonatkozó jogszabály (22/2005. (VII.18.) NKÖM rendelet) előírásait?

2 – igen

1 – nem

0 – nem kellett kitölteni, mert nem rendelkezik

50. Milyen katalógusokat épít a könyvtár? (több válasz is lehetséges)	igen	nem
hagyományos cédula	X	
raktári		X
formai (szerző, cím, stb.)		X
szak		X
elektronikus	X	
nem épít katalógust		

51. Mely szolgáltatások állnak a használók rendelkezésére a könyvtárban? (több válasz is lehetséges)	igen	nem
AV dokumentumok használata helyben	X	
AV dokumentumok kölcsönzése		X
DVD lejátszás helyben	X	
EU információ		X
fénymásolás	X	
fogyatékkal élők számára speciális dokumentumok szolgáltatása		X
fogyatékkal élők számára a speciális dok. használatát segítő technikai eszközök szolgáltatása		X
folyóirat kölcsönzés		X
helytörténeti információszolgáltatás, kutatás	X	
információkérés telefonon	X	
információkeresés adatbázisokban	X	
internet használata	X	
irodalomkutatás, témafigyelés (online)		X
kiállítás	X	
könyvek, dokumentumok házhoz szállítása		X
könyvkölcsönzés		X
könyvtári rendezvények	X	
könyvtárközi kölcsönzés	X	
közhasznú információk szolgáltatása		X
mikrofilmhasználat		X
multimédia	X	
nyomtatás	X	
olvasóterem használata	X	

Országos Dokumentum-ellátási Rendszer (ODR) szolgáltatásainak igénybevétele		X
számítógép használata	X	
szkennelés	X	
telefax		X
újságok, folyóiratok helyben olvasása	X	
egyéb, éspedig		

52. Felhívja-e a könyvtár a könyvtárhasználók figyelmét az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer (ODR) szolgáltatások igénybevételének lehetőségeire?

2 – igen

1 – nem (ebben az esetben ugrás a 54. kérdésre, 53. kérdés: o)

53. Hogyan hívja fel a könyvtárhasználók figyelmét az ODR szolgáltatások igénybevételének lehetőségeire? (több válasz is lehetséges)

1 – szóban

2 – írásos anyaggal (szórólap, plakát stb.)

3 – egyéb módon

0 – nem kellett kitölteni

54. Történt-e nyilvántartott ODR szolgáltatás a vizsgálatot megelőző fél évben?

2 – igen

1 – nem

55. Használja-e a könyvtár az ODR lelőhely-adatbázisát? (odr.lib.klte.hu)

2 – igen

1 – nem

56. Használ-e a könyvtár egyéb lelőhely-adatbázisokat?

2 – igen

1 – nem

57. Milyen módon igényli a könyvtárak közötti dokumentum- és információcserét? (több válasz is lehetséges)	igen	nem
interneten	X	
telefonon	X	
faxon		X
e-mailben	X	
ODR lelőhely-nyilvántartáson keresztül		X
levélben	X	
személyesen		X
egyéb, éspedig		
sehogy		

58. Meghatároz-e a fenntartó kiegészítő feladatot a könyvtár számára?

2 – igen

1 – nem (ebben az esetben ugrás a 60. kérdésre, 59. kérdés: o)

59. Milyen kiegészítő feladatot határoz meg a fenntartó, és ezt melyik dokumentumban rögzíti? (Több válasz is lehetséges!)	<i>Alapító Okiratban</i>	<i>SZMSZ-ben</i>	<i>Informális módon</i>	<i>Egyéb írásos formában</i>	<i>Nem</i>
Iskolai könyvtári feladatok			X		
Közművelődési feladatok					X
Kiadói tevékenység			X		
Mozgókönyvtári ellátás					X
Múzeumi feladat:	X	X			
Egyéb, éspedig:					

0 – nem kellett kitölteni

60. Rendelkezik-e a könyvtár szabadpolcos állományrészszel?

2 – igen

1 – nem (ebben az esetben ugrás a 62. kérdésre, 61. kérdés: 0)

61. Hány százaléka található az állománynak szabadpolcon?

.....%

0 – nem kellett kitölteni

V. A könyvtárhasználó jogai és a könyvtárhasználat feltételei (Jogszabály: 1997. évi CXL. Törvény 56-58. §)

62. Van-e a könyvtárban beiratkozási díj?

2 – igen

1 – nincs (ebben az esetben ugrás a 65. kérdésre, 63-64. kérdés: 0)

63. Biztosít-e a könyvtár valamely életkori, foglalkozási stb. csoport számára kedvezményt a beiratkozási díjból?

2 – igen

1 – nem

0 – nem kellett kitölteni

64. Hány forint a beiratkozási díj? (csak a megfelelő rubrikát, rubrikákat töltsé ki)

	Tárgyévra	12 hónap-	.....időtartamr	.....időtartamra
Felnőtteknek				
16 éven felüli tanulók számára				
70 év alatti nyugdíjasok szá-				
Pedagógusoknak				
egyéb, éspedig (pl. gyese- n lévők, vakok stb.)				

0 – nem kellett kitölteni

65. Kér-e a könyvtár a törvényben foglaltakon túl további adatokat a beiratkozótól, jótállótól?

(Kötelezően kérhető adat: név, születési hely és idő, anyja neve, lakcím, a személyi igazolvány vagy az útlevél száma.)

2 – igen

1 – nem (ebben az esetben ugrás a 68. kérdésre, 66-67. kérdés: 0)

66. Milyen további adatokat kér a könyvtár? (több válasz is lehetséges)	igen	nem
munkahely		
végzettség		
foglalkozás		
telefonszám		
iskolai adatok		
egyéb, éspedig		
Nem kellett kitölteni	X	

67. Miért kéri a könyvtár ezeket az adatokat?	igen	nem
kölcsönzési nyomtatványokon így szerepel		
gépi nyilvántartásban így szerepel		
állományalakítás miatt		
elérhetőség miatt		
állományvédelem miatt		
egyéb, éspedig		
nem kellett kitölteni	X	

68. Az adatvédelmi törvény előírásainak megfelelően kezelik-e a kért adatokat?

2 – igen

1 – nem

69. Készít-e rendszeresen a könyvtár dokumentált beszámolót, jelentést?

2 – igen

1 – nem

70. Készít-e rendszeresen a könyvtár dokumentált munkatervet?

2 – igen

1 – nem

71. A fenntartó melyik évben tárgyalta utoljára a könyvtár helyzetét, tartott érdemi vitát a könyvtárról, a könyvtári szolgáltatásokról? (Az éves költségvetési tárgyalás, a beszámoló, a munkaterv jóváhagyása nem számít ide! Kérjük, az évszámot beírni!)

2 – 2008.

1 – nem tárgyalta (ebben az esetben ugrás a 73. kérdésre, 72. kérdés: o)

72. Foglalja össze a tárgyalás lényegét, és rögzítse a döntést!

A finanszírozási rendszer kedvezőtlen megváltozása miatt megkérdőjeleződött a könyvtár további működése, fennmaradása. A fenntartó fontolgatta a könyvtár bezárását. A fennmaradás a támogatási rendszer változásától függ.

o – nem kellett kitölteni

73. Alkalmaz-e a könyvtár integrált könyvtári rendszert?

2 – igen melyik szoftvert.....

1 – nem (ha nem ugrás a 76. kérdésre)

74. Mely könyvtári munkafolyamatot gépesítettek? (több válasz is lehetséges)	igen	nem
bibliográfia-készítés		
folyóirat-nyilvántartás		
katalogizálás		

kölcsönzés		
könyvtárközi kölcsönzés, ODR		
közhasznú információszolgáltatás		
leltározás		
megrendelés		
olvasói nyilvántartás		
mozgókönyvtári ellátás		
pénzforgalom		
szerzeményezés		
tájékoztatás		
egyéb, éspedig		
nem gépesítettek semmit	X	

75. Jellemezze a könyvtárat az alábbi szempontok szerint!	Nagyon jó	Jó	Közepes	Rossz	Nagyon rossz
A könyvtár településen belüli elhelyezkedése	X				
A könyvtár „megtalálását” segítő eligazító táblák			X		
Az épület könyvtári célra való megfelelése		X			
Az épület külső, esztétikai megjelenése	X				
A külső (homlokzati) felirat láthatósága		X			
A könyvtár belső, esztétikai megjelenése		X			
A belső feliratok áttekinthetősége			X		
A polcok áttekinthetősége	-				
A könyvtár természetes megvilágítása			X		
A könyvtár mesterséges megvilágítása			X		
Az olvasóhelyek mennyisége		X			
Az olvasóhelyek korszerűsége			X		
A mellékhelyiségek tisztasága	O = nincs	X			
A nyitva tartási idő megfeleltetése	X				

VI. A szakfelügyelő kiegészítő, értékelő, összegző megállapításai, javaslatai:

A könyvtár a [REDAKT] Egyházmegye könyvtáraként működik a [REDAKT] közösen. Az elmúlt időszakban évről évre kiállításokkal várták és várják az érdeklődőket. A szolgáltatásoknál érezhetően a múzeumi funkció dominál. A könyvtár állománya muzeális gyűjtemény, nincs tervszerű gyarapítás, főként ajándékokból, hagyatékokból gyarapszik, az állomány döntő többségét a régi könyvek alkotják. Gondoskodnak a muzeális gyűjteménynek megfelelő körülményekről, az értékes köteteket páncélszekrényben őrzik (a védett állományban számtalan kódex, ősnymtatvány és antikva mellett egy Corvina is található). A többi elzártan, raktárban helyezték el; a teremkönyvtárban ugyancsak elzártan láthatják a látogatók a köteteket. A raktárak meglehetősen zsúfoltnak tűnnek, sok könyv nem nyerhetett végleges elhelyezést. Az egyik kisebb raktár sarkában erős beázás nyomai láthatók. Ezeknek a problémáknak mielőbbi orvoslása okvetlenül szükséges. A kiállítás látogatói mellett a könyvtárat elsősorban kutatók használják. A nyitvatartási időn túl, ha a könyvtáros a könyvtárban tartózkodik, ugyancsak fogadja a látogatókat.

A könyvtár alapfeladatain túl ellát felsőoktatási könyvtári feladatokat. Befogadta a [REDAKT] Hittudományi Főiskola könyvtárának állományát és szolgáltatja is. Emellett múzeumi és kiadói feladatokat is ellát. A kiállításokhoz kapcsolódó reprezentatív albumok jelentek meg a

könyvtár kincseiből. Kiállítások szervezésében jól együttműködnek a város más muzeális intézményeivel is, szerepelnek a nagyobb regionális múzeumi programokban, kiállításorozatokban.

A digitalizálásban is az egyházi könyvtárak között az élen járnak. Kb. 20 művet digitalizáltak, vagy saját maguk, vagy erre specializálódott cég közreműködésével, kiemelkedik közülük a [REDACTED] corvina digitális változatának és faximile kiadásának elkészítése.

A könyvtár iskolai csoportokat is fogad. A foglalkozásokon bemutatják a könyvtárat, a könyvtárhasználatot.

A könyvtárban dolgozók a kis létszámhoz képest jelentős munkát végeznek, de a szükségesnél jóval kisebb létszám meglátszik az állomány feldolgozottságán és az egyéb könyvtári munkafolyamatokon. Sok fontos munkára a megfeszített tempó ellenére sem jut idő. Szeretnék katalógusukat interneten is közzétenni, de ehhez egyelőre hiányzik a szoftveres háttér. Jelenleg a könyvtár az Orbis programot használja, amely megkönnyíti a kispapok segítségével végzett retrospektív feldolgozást. Ez egyrészt pozitív a feldolgozás üteme miatt, viszont aggályos a leírások pontatlansága.

Az elmúlt években sok és sikeres pályázatot bonyolítottak, a könyvtár vezetője jól kihasználta a pályázati lehetőségeket. Pályázataikat elsősorban restaurálásra/állományvédelemre, kiállítások szervezésére, könyvkiadásra nyújtották be.

A raktárak bővítése, a beázás megszüntetése mellett javasoljuk, hogy a küldetésnyilatkozatot és használati szabályzatot tegyék a felhasználók számára hozzáférhetővé a könyvtárban, és javasoljuk a honlapon való szerepeltetést is. A használati szabályzatba javasoljuk beilleszteni a Szervezeti és Működési Szabályzat VII. pontjában szereplőket. E mellett célszerű lenne a muzeális dokumentumok használatát külön szabályozni. A könyvtár honlapja saját fejlesztésű, tetszetős, aktualizálása az elmúlt időben kissé elmaradt.

A [REDACTED] Egyházmegyei Könyvtár a magyar kulturális örökség rendkívül értékes részét képezi. Megőrzése, fejlesztése nagyon fontos feladat. Fenntartása kötelessége az egyházi fenntartónak, azonban ez szinte megoldhatatlan anyagi terhet jelent. Az állami támogatások több év óta tartó csökkenése kritikus helyzetbe hozta ezt a nagy múltú és értékes könyvtárat. Az állami közgyűjteményi támogatási rendszer újragondolása és növelése mellett a könyvtár biztos jövőjéhez szükséges az egyházi fenntartó elkötelezettsége és áldozatvállalása is.

VII. a vizsgált intézmény vezetőjének és az intézmény fenntartójának észrevételei:

Könyvtári kérdőív

EGYHÁZI ÉS MÚZEUMI KÖNYVTÁRAK
(Kísérleti projekt)

Könyvtár:

Dátum: év, hónap, nap, időpont: 2008. 04. 17.

1. KÜLSŐ ÉS BELSŐ KÖRÜLMÉNYEK

1.1. A könyvtár külső megjelenését tisztának tartja?		
	Igen (1 pont) ☒ Nem (0 pont) ☐	Elért: 1 pont
	Vélemény	
1.2 A könyvtár nyitvatartási ideje pontosan, jól olvashatóan és naprakészen van feltüntetve?		
	Igen (3 pont) ☒ Nem (0 pont) ☐	Elért: 3 pont
	Vélemény	
1.3 A könyvtár belső terei tiszták és gondozottak?		
	Igen (3 pont) ☒ Nem (0 pont) ☐	Elért: 3 pont
	Vélemény	
1.4 A könyvtáron belül lévő feliratok, eligazító táblák jól láthatók, naprakészek és egységes megjelenésűek?		
	Igen (3 pont) ☒ Nem (0 pont) ☐	Elért: 3 pont
	Vélemény	

1.5 A szolgáltatási terek bútorzata biztonságos és tiszta?		
Olvasóterem Igen (2 pont) ☒	Nem (0)pont ☐	Elért: 4 pont
Kölcsönző Igen (2 pont) ☒	Nem (0 pont) ☐	
Vélemény: Nincs külön kölcsönző és olvasó. Egy helyiségben oldják meg mindkét feladatot.		
1.6 A berendezések célszerűek, kényelmesek?		
Igen (2 pont) ☒	Nem (0 pont) ☐	Elért: 2 pont
Vélemény		
1.7 Megfelelőnek találja a személyzet viselkedését és megjelenését (beleértve a kitűző viselését is)?		
Igen (1 pont) ☒	Nem (0 pont) ☐	Elért: 1 pont
Vélemény: A könyvtárosok száma kevés. Nem viselnek kitűzőt, de nem is szükséges, mert az olvasók, felhasználók ismerik őket.		
Külső és belső körülmények összesen: 17 pont		Összesen: 17 pont

2. AZ ÁLLOMÁNY ELHELYEZÉSE, ÁLLAPOTA, MEGFELELŐSÉGE, INFORMÁCIÓ A HASZNÁLATÁRÓL

2.1 Célszerű és könnyen megközelíthető az állományrészek elhelyezése a használatnak megfelelően?

Könyv	Igen (2 pont) ☒	Nem (0 pont) ☐	Elért: 8 pont
Folyóirat	Igen (2 pont) ☒	Nem (0 pont) ☐	
Kézikönyvtár	Igen (2 pont) ☒	Nem (0 pont) ☐	
Muzeális	Igen (2 pont) ☒	Nem (0 pont) ☐	
Vélemény			

2.2 Rendezettnek tartja a szabadpolcokon elhelyezett állományt?

Sorrend	50 műből	100 műből	Elért: 3 pont
Jó	0-3 db	0- 6 db van rossz helyen	3 pont ☒
Elfogadható	4-7 db	7-15 db van rossz helyen	2 pont ☐
Rossz	8 db felett	16 db felett van rossz helyen	0 pont ☐
Vélemény: A könyvtár nem rendelkezik szabadpolcos állománnyal. Az állomány muzeális gyűjtemény, amely elzártan van, megfelelő rendezettségben.			

2.3 Megfelelőnek tartja a dokumentumok állapotát?

Állapot	Kötetek száma		Elért: 4 pont
Jó	41 - 50 db	4 pont ☒	
Átlagos	25 - 40 db	2 pont ☐	
Rossz	1 - 25 db	0 pont ☐	
Vélemény: A polcokon elhelyezett könyvek rendezettek, mindegyik külön jelzettel bír. A muzeális gyűjtemény állapotára odafigyelnek. Rendszeresen restauráltatnak.			

2.4 A dokumentumok jelölése jól látható és egységes?		
	Igen (3 pont) ☒	Nem (0 pont) ☐
	Elért: 3 pont	
<p>Vélemény: A muzeális gyűjtemény mindegyik kötetének megvan a helye. Mindegyik egyedi jelzettel bír: régi típusú, raktári jelzettel.</p>		
2.5 Elegendő természetes fény vagy mesterséges megvilágítás esik a polcokra?		
	Igen (2 pont) ☒	Nem (0 pont) ☐
	Elért: 1 pont	
<p>Vélemény: Csak mérsékelten jó mind a természetes, mind a mesterséges megvilágítás.</p>		
2.6 Gyűjtik-e valamilyen módon a használói igényeket? (dezideráta, előjegyzés, kérések)		
	Igen 3 pont ☐	Elért: 3 pont
	Nem 0 pont ☐	
<p>Vélemény: A gyűjteményt elsősorban kutatók használják. A könyvtár nem gyarapít, nem gyűjt modern állományt. A pontlevonás nem indokolt</p>		
Az állomány elhelyezése, állapota, megfelelősége, információ, a használatáról összesen: 23 pont		Összesen: 22 pont

3. AZ ÁLLOMÁNYT FELTÁRÓ ESZKÖZÖK

3.1 A legutóbbi beszerzéskor beérkezett dokumentumok az adott katalógusban (hagyományos vagy gépi) megtalálhatók?		
Igen (2 pont) ☒	Nem (0 pont) ☐	Elért: 2 pont
Vélemény: A könyvtár nem gyarapítja vásárlással állományát. Ha nő a kézikönyvtár állománya, elsősorban hagyatékokból.		
3.2 Az adott katalógusok (hagyományos vagy gépi) jól megközelíthetők, kényelmesen használhatók és karbantartottak?		
Igen (2 pont) ☒	Nem (0 pont) ☐	Elért: 2 pont
Vélemény		
3.3 Van-e részletes, informatív tájékoztató az adott katalógusok (gépi vagy hagyományos) használatáról?		
Igen (1 pont) ☐	Nem (0 pont) ☐	Elért: 1 pont
Vélemény: A speciális olvasói kör eligazodásában a könyvtáros segít.		
3.4 Az adott katalógusok (gépi vagy hagyományos) feliratozása és/vagy a katalóguscédulák egységesek és jól olvashatók?		
Igen (3 pont) ☒	Nem (0 pont) ☐	Elért: 3 pont
Vélemény: A muzeális állományról cédulakatalógus áll a felhasználók rendelkezésére.		
Az állományt feltáró eszközök összesen: 8 pont		Összesen: 8 pont

4. SZOLGÁLTATÁSI ÉS TÁJÉKOZTATÁSI ESZKÖZÖK ELHELYEZÉSE, ÁLLAPOTA, INFORMÁCIÓ A HASZNÁLATÁRÓL

4.1 A számítógépek jól megközelíthetők és kényelmesen használhatók, és célbútorokon vannak elhelyezve?

Igen (3 pont) ☒	Nem (0 pont) ☐	Elért: 3 pont
Vélemény		

4.2 A számítógépek tiszták, gondozottak?

Igen (3 pont) ☒	Nem (0 pont) ☐	Elért: 3 pont
Vélemény		

4.3 Megfelelőnek tartja a használóknak biztosított számítógépek mennyiségét?

Igen (4 pont) ☒	Nem (0 pont) ☐	Elért: 4 pont
Vélemény		

4.4 A számítógépek használatáról készült tájékoztató?

Igen (1 pont) ☒	Nem (0 pont) ☐	Elért: 1 pont
Vélemény: A könyvtáros szóban tájékoztat.		

4.5 A másológép(ek) jól megközelíthetők?		
	Igen (2 pont) ☒ Nem (0 pont) ☐	Elért: 2 pont
	Vélemény	
4.6 A másológép(ek) tiszták, karbantartottak?		
	Igen (2 pont) ☒ Nem (0 pont) ☐	Elért: 2 pont
	Vélemény	
4.7 Amennyiben a használók önállóan használják a másológépeket, használatukról készült tájékoztató?		
	Igen (1 pont) ☒ Nem (0 pont) ☐	Elért: 1 pont
	Vélemény: A fénymásolást a könyvtáros végzi.	
A szolgáltatási és tájékoztatási eszközök elhelyezése, állapota, információ a használatáról összesen: 16 pont		Összesen: 16 pont

5. INTERNETHEZ, SZÁMÍTÓGÉPES INFORMÁCIÓFORRÁSOKHOZ ÉS ADATBÁZISOKHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS

5.1 Az internet, az adatbázisok és a számítógépes információforrások lekérdezéséhez biztosított számítógépek elhelyezése megfelelő?

Igen (4 pont) ☒

Nem (0 pont) ☐

Elért: 4 pont

Vélemény

5.2 Készült tájékoztató a használat szabályairól?

Igen (1 pont) ☐

Nem (0 pont) ☒

Elért: 0 pont

Vélemény: A könyvtáros segít a használatban.

5.3 A tájékoztató naprakész, jól olvasható, tiszta?

Igen (1 pont) ☐

Nem (0 pont) ☒

Elért: 0 pont

Vélemény: Lásd a fenti kérdést.

5.4 A könyvtárosok ismerik az interneten elérhető legfontosabb információforrások, adatbázisok, katalógusok használatát?

Igen (4 pont) ☒

Nem (0 pont) ☐

Elért: 4 pont

Vélemény

5.5 Szerepel a használati szabályzatban, hogy a használóknak segítséget nyújtanak az internet az adatbázisok és számítógépes információforrások használatához?		
Igen (3 pont) ☐	Nem (0 pont) ☐	Elért: 1 pont
Vélemény: Nem szerepel, de a könyvtárosok segítenek az olvasónak eligazodni.		
5.6 Igény esetén vállalják az internet az adatbázisok és számítógépes információforrások használatának tanfolyami oktatását?		
Igen 3 pont ☐	Nem 0 pont ☐	Elért: 1 pont
Vélemény: A könyvtárosok szóban, egyénileg segítenek.		
5.7 A könyvtár honlapja?		
Saját fejlesztésű és fenntartású 4 pont ☒	Saját fejlesztésű és nem saját fenntartású 3 pont ☐	Elért: 4 pont
Könyvtári információk az intézmény honlapján 2 pont ☐		
Vélemény		
5.8 A honlap egyszerűen használható, jól áttekinthető és elegendő aktuális információt tartalmaz?		
Igen (3 pont) ☒	Nem (0 pont) ☐	Elért: 2 pont
Vélemény: Az aktuális információk frissítésre várnak.		
Internethez és adatbázisokhoz való hozzáférés összesen: 23 pont		Összesen: 16 pont

6. HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK KÖNYVTÁRHASZNÁLATA

6.1 Akadálymentes az épületbe történő bejutás?			
	Igen (3 pont) ☒	Nem (0 pont) ☐	Elért: 3 pont
Vélemény			
6.2 A berendezéseket, kiszolgáló helyiségeket a hátrányos helyzetűek is tudják használni?			
	Igen (3 pont) ☒	Nem (0 pont) ☐	Elért: 3 pont
Vélemény			
6.3 A könyvvállványokat, katalógusokat, számítógépeket a hátrányos helyzetűek is meg tudják közelíteni és használni?			
	Igen (3 pont) ☒	Nem (0 pont) ☐	Elért: 3 pont
Vélemény			
6.4 A hátrányos helyzetűek könyvtári ellátásához rendelkezésre áll dokumentum és/vagy eszközállomány, illetve szolgáltatás?			
Vakok, gyengénlátók	Igen (2 pont) ☐	Nem (0 pont) ☒	Elért: 0 pont
Siketek, halláskárosultak	Igen (2 pont) ☐	Nem (0 pont) ☒	
Vélemény: A könyvtár nem gyűjti a speciális dokumentumokat a megyei könyvtár közelsége miatt. Természetesen a hátrányos helyzetű felhasználók igényeit igyekeznek megoldani.			
Hátrányos helyzetűek könyvtárhasználata összesen: 13 pont			Összesen: 9 pont

Általános Vélemény a könyvtárról:

A minőségi kérdőív sok kérdése, és a minőségi kritériumok sok esetben nem értelmezhetők a legnagyobb részt muzeális intézményként működő, kevés olvasót fogadó könyvtárban. A gyűjtemény sajátosságait figyelembe véve a könyvtári szolgáltatások minősége és tudományos színvonala, a kiadványok sokszínűsége megfelel minden elvárásnak. Az egész gyűjteményi munka és a szolgáltatások magas színvonalúak. Az intézmény akadálymentes, hátrányos helyzetűek számára nem biztosít speciális dokumentumokat és eszközöket, de ez nem is feladata. Speciális olvasói körrel rendelkeznek (tudományos kutatók, szakdolgozók), akik inkább egyéni jellegű, tudományos szolgáltatásokat igényelnek. Ezért nincs szükségük internethasználat, adatbázis-ismeret oktatására. Ehhez igazodnak a berendezési tárgyak és a feliratok is.

Általános javaslatok:

Függelék

az egyházi könyvtárak vizsgálata során használt kérdőívhez:

I. A muzeális állományra vonatkozó kérdések:

1. Muzeális állomány

1.1 Mekkora a teljes könyvtári állomány? (a rendelkezésre álló adatok vagy becslés alapján)

- 1 - 0 – 25.000 kötet
- 2 - 25.000 – 50.000 kötet
- 3 - 50.000 – 100.000 kötet
- 4 - 100.000 – 200.000 kötet
- 5 - 200.000 – 300.000 kötet
- 6 - 300.000 – 400.000 kötet
- 7 - 400.000 – 500.000 kötet
- 8 - 500.000 kötet -

1.2. Mekkora a muzeális gyűjtemény nagysága? (a rendelkezésre álló adatok vagy becslés alapján)

- 1- 0 – 100 kötet
- 2 - 100 – 500 kötet
- 3 - 500 – 1.000 kötet
- 4 - 1.000 – 5.000 kötet
- 5 - 5.000 – 10.000 kötet
- 6 - 10.000 –

2. Bejelentési kötelezettség

Eleget tettek-e a muzeális dokumentumokra vonatkozó bejelentési kötelezettségnek? (22/2005. (VII. 18.) NKÖM rendelet)

- 1 - igen
- 0 – nem folyamatban van

3. Szabályzat

3.1. Készült-e belső szabályzat a muzeális könyvtári dokumentumok kezeléséről? (22/2005. (VII. 18.) NKÖM rendelet)

- 1 - igen
- 0 – nem

3.2. Tartalmazza-e a könyvtár használati szabályzata a muzeális dokumentumokhoz való hozzáférés (használat, kutatás, másolás stb.) módját?

- 1 - igen
- 0 – nem

4. A muzeális állományrész elhelyezése a könyvtárban:

- 1. Együtt a gyűjtemény többi részével az olvasói térben (teremkönyvtárban)
- 2. Különteremben (elkülönített, zárható, de az olvasók számára használható helyiségben)
- 3. Elkülönített, zárt helyiségben (pl. raktárban)
- 4. Egyéb módon, éspedig:.....

5. Az állományvédelem (állagmegóvás)

5.1 Rendelkeznek-e hőmérsékletet és páratartalmat mérő eszközökkel?

1 – igen

0 – nem

5.2 A muzeális állományrészt őrző helyiségekben rendszeresen ellenőrzik is a hőmérséklet és páratartalom aktuális értékeit?

1 – igen

0 – nem

5.3 Ha igen, regisztrálják-e ezeket az értékeket? (Feljegyzés, számítógépes nyilvántartás)

1 – igen

0 – nem

5.4 Befolyásolják-e valamilyen eszközzel a fenti környezeti tényezőket? (szabályozott fűtés, párasító, páraelvonó, légkondicionáló)

1 – igen

0 – nem

5.5 Gondoskodnak-e a fényvédelemről valamilyen módon? (Függöny, Uv-szűrő fólia, spalletta?)

1 – igen

0 – nem

5.6 Végeznek-e rendszeres, tervszerű takarítást, porszívózást a könyvek között?

1 – igen

0 – nem

5.7 Halad-e a raktárhelyiségben közművezeték?

1 – igen

0 – nem

5.8 A fizikai elhelyezés során tekintettel vannak-e az egyes dokumentumok fizikai igényeire, vagy szükségből alakul az állomány elhelyezése? (méret, súly, térfogat, könyvtámasz)

1 – igen

0 – nem

5.9 Végeztek-e a gyűjteményben rágcsálóirtást, rovarirtást, fertőtlenítést?

1 – igen

0 – nem

5.10 Ha igen

1 – preventív jelleggel

2 – bekövetkezett kár elhárítására

5.11 Történt-e egész állományegységek (egyres gyűjtemények) preventív gondozása (általános tisztítás, javítás, zsírzás, védőtokok készítése, szükség szerinti fertőtlenítés)?

1 – igen

0 – nem

5.12 Ha igen, mekkora állományt jelent (becsült érték) ill. milyen gyűjtemények voltak ezek?

1 – igen Teljes gyűjtemény

0 – nem

5.13 Végeztetnek-e rendszeresen egyedi restaurálást?

1 – igen

0 – nem

5.14 Ha igen átlagosan hány kötetet jelent évente? 2 évvel ezelőttig 4-5 kötet

5.15 Van-e a könyvtárnak „restauráltatási stratégiai terve”? (sorrendiség, elsőbbség meghatározása)

1 – van

0 – nincs

5.16 Ha van ilyen terv:

1 – írásban rögzített

2 – csak a restauráltatásért felelős kolléga elgondolásában

5.17 Ha van ilyen terv, milyen szempontok határozzák meg leginkább?

1 – a dokumentumok értéke

2 – állaga

3 – anyagi szempontok

5.18 Milyen anyagi források állnak a könyvtár rendelkezésére a restauráltatások finanszírozására?

1 – csak pályázati forrás a megfelelő önrésszel

2 – saját forrás

3 – szponzorok

6. Vagyonvédelem

6.1 Rendelkezik-e vagyonvédelmi rendszerrel a könyvtár?

1 – igen

0 – nem

6.2 A vagyonvédelmi rendszer

1 – az egész épületet védi, amelyben a könyvtár található

2 – csak a könyvtárat védi

3 – csak a könyvtár bizonyos helyiségeit védi

6.3 Az alábbi vagyonvédelmi rendszerek közül melyikkel rendelkezik a könyvtár:

1. Beléptető rendszer
2. Könyvvédelmi rendszer (lopás gátló)
3. Video megfigyelő rendszer (kamera)
4. Behatolás jelző rendszer (riasztó)
5. Mechanikai védelem (törésbiztos ablaküveg, ill. biztonsági fólia, rács, páncélajtó stb.)
6. Biztonsági záruk
7. Egyéb, éspedig:

7. Tűzvédelem

7.1 Rendelkezik-e tűzvédelmi rendszerrel a könyvtár?

1 – igen

0 – nem

7.2 A tűzvédelmi rendszer

1 - az egész épületet védi, amelyben a könyvtár található

2 - csak a könyvtárat védi

3 - csak a könyvtár bizonyos helyiségeit védi

8. Feldolgozottság

A muzeális gyűjtemény vagy annak részei

1 – cédulakatalógusban

2 - elektronikus katalógusban

3 - egyéb nyilvántartásban feldolgozott

9. Végeztek-e **digitalizálást** (kép vagy szöveg) a muzeális állományról

1 – igen

0 - nem

10. Ha végeztek digitalizálást, **hány művet** digitalizáltak : ~ 15-20 (cím)

11. Ha végeztek digitalizálást

1 – a könyvtár maga

2 – erre szakosodott cég végezte ezt a munkát

II. Egyéb kiegészítő kérdések

Jelentés az alapvizsgálatról és a minőségi vizsgálatról

A [redacted] Könyvtár [redacted] (és a [redacted] [redacted] Hittudományi Főiskola Könyvtárával) egy épületben, azonos igazgató vezetése alatt működik. A „szimbiózist” alkotó intézmények működésében a múzeumi jelleg a domináns. Állandó és gyakran változó időszaki kiállításokon, konferenciák szervezésével, nyomtatott és elektronikus kiadványok készítésével, országos és helyi kulturális rendezvényeken (pl. [redacted] Könyvfesztivál) való részvétellel, a korszerű technikai- informatikai eszközök felhasználásával (honlap), a média segítségével igyekeznek a könyvtár és kincstár anyagát megmutatni a nagyközönség számára.

A [redacted] Egyházmegyei Könyvtár az egyházi könyvtárak között példaértékűen törekszik arra, hogy a korszerű technika segítségével (pl. digitalizálás), a 21. századi elvárásoknak megfelelően életre keltse a nyelve, állaga, állományvédelmi szempontok stb. miatt holt anyagot.

A könyvtár állománya zömében muzeális gyűjtemény (a védett állományban számtalan kódex, ősymotatvány és antikva mellett egy Corvina is található), melynek elhelyezéséről a szűkös körülmények ellenére próbálnak megfelelően gondoskodni. Az értékes köteteket pánccs szekrényben őrzik, a többit elzártan, raktárban helyezték el; a teremkönyvtárban ugyancsak zárt szekrényekben láthatják a könyveket a látogatók. A raktárak meglehetősen zsúfoltak, sok könyvnek a raktárban sincs végleges helye. Az egyik kisebb raktár sarkában erős beázás nyomai láthatók. Ezeknek a problémáknak mielőbbi orvoslása okvetlenül szükséges.

A könyvtárban nincs tervszerű szerzeményezés, főként ajándékokból, hagyatékokból gyarapszik az állomány. A könyvtárat elsősorban kutatók használják. A könyvtáros a nyitvatartási időn túl is fogadja a látogatókat, ha a könyvtárban tartózkodik. Iskolai csoportokat is fogadnak, a foglalkozásokon bemutatják a könyvtárat, a könyvtárhasználatot.

A könyvtárban dolgozók a kis létszámhoz képest jelentős munkát végeznek, de a szükségesnél jóval kisebb létszám meglátja az állomány feldolgozottságán és az egyéb könyvtári munkafolyamatokon. Sok fontos munkára a megfeszített tempó ellenére sem jut idő. Katalógusukat interneten is szeretnék közzétenni, de ehhez egyelőre hiányzik a szoftveres háttér. Jelenleg a könyvtár az Orbis programot használja, amely megkönnyíti a kispapok segítségével végzett retrospektív feldolgozást. Ez pozitív a feldolgozás üteme, de aggályos a leírások pontatlansága miatt.

Az elmúlt években sok és sikeres pályázaton vettek részt, restaurálásra, állományvédelemre, kiállítások szervezésére, könyvkiadásra nyertek támogatást.

A raktárak bővítése, a beázás megszüntetése mellett javasoljuk, hogy a küldetésnyilatkozatot és használati szabályzatot tegyék a felhasználók számára hozzáférhetővé a könyvtárban, és javasoljuk a honlapon való közzétételüket is. A

használati szabályzatba javasoljuk beilleszteni a Szervezeti és Működési Szabályzat VII. pontjában szereplőket. E mellett célszerű lenne a muzeális dokumentumok használatát külön szabályozni. A könyvtár honlapja saját fejlesztésű, tetszetős, aktualizálása az elmúlt időben kissé elmaradt.

A [REDACTED] Egyházmegyei Könyvtár a magyar kulturális örökség rendkívül értékes részét képezi. Megőrzése, fejlesztése nagyon fontos feladat. Fenntartása kötelessége az egyházi fenntartónak, azonban ez szinte megoldhatatlan anyagi terhet jelent. Az állami támogatások több év óta tartó csökkenése kritikus helyzetbe hozta ezt a nagy múltú és értékes könyvtárat. Az állami közgyűjteményi támogatási rendszer újragondolása és növelése mellett a könyvtár biztos jövőjéhez szükséges az egyházi fenntartó elkötelezettsége és áldozatvállalása is.

A minőségi kérdőív sok kérdése, és a minőségi kritériumok sok esetben nem értelmezhetőek a legnagyobb részt muzeális intézményként működő, kevés olvasót fogadó könyvtárban. A gyűjtemény sajátosságait figyelembe véve a könyvtári szolgáltatások minősége és tudományos színvonala, a kiadványok sokszínűsége megfelel minden elvárásnak. Az egész gyűjteményi munka és a szolgáltatások magas színvonalúak. Az intézmény akadálymentes, hátrányos helyzetűek számára nem biztosít speciális dokumentumokat és eszközöket, de ez nem is feladata. Speciális olvasói körrel rendelkeznek (tudományos kutatók, szakdolgozók), akik inkább egyéni jellegű, tudományos szolgáltatásokat igényelnek. Ezért nincs szükségük internet-használat, adatbázis-ismeret oktatására. Ehhez igazodnak a berendezési tárgyak és a feliratok is.

Kérdőív az iskolai (kollégiumi) könyvtárak szakfelügyeletéhez

	1. Azonosító	2008_19
Az intézmény elérhetőségei	2. neve	██████████ Általános Iskola
	2.1. OM azonosítója	██████████
	2.2. vezető neve, beosztása	██████████ igazgató
	3. székhelye	██████████
	4. címe (irányítószám, utca, házszám)	██████████
	4.1. telefon	██████████
	4.2. fax	██████████
	4.3. e-mail	██████████
	4.4. weboldal	██████████
	5. székhelye mely megyében található?	Pest megye
Intézménytípus	6.1.1. 4 évf-os általános iskola	0
	6.1.2. 6 évf-os általános iskola	0
	6.1.3. 8 évf-os általános iskola	1
	6.1. Általános iskola összesen	1
	6.2.1. 4 évf-os gimnázium	0
	6.2.2. 6 évf-os gimnázium	0
	6.2.3. 8 évf-os gimnázium	0
	6.2. Gimnázium összesen	0
	6.3. Szakiskola	0
	6.4. Speciális szakiskola	0
	6.5. Szakközépiskola	0
	6.5.1. Felsőfokú szakképzés	0
	6.6. Kollégium	0
	6.7. Művészeti alapiskola	0
A képzés jellege	7. 1. Általános képzés	1
	7.2. Szakképzés	0
	7.3. Művészeti képzés	0
Létszám-adatok	8. Az intézmény összlétszáma	374
	8.1. pedagógus	36
	8.1.1. egyéb dolgozó	8
	8.2. tanuló	330
	8.3. tanulócsoporthoz / osztályok száma	17
A fenntartó	9.1. önkormányzat	1
	9.2. egyház	0
	9.3. alapítvány	0
	9.4. egyéb	0
	9.4.1. az egyéb megnevezése	0
	10. fenntartó neve	██████████ Város Önkormányzat
	11. székhelye (település)	██████████
	12. címe (irányítószám, utca, házszám)	██████████

A könyvtár elérhetőségei	13. A könyvtár neve	Általános Iskola Könyvtára
	14. székhelye (település)	
	15. címe (írányítószám, utca)	
	15.1. telefonja	
	15.2. fax	0
	15.3. e-mail	
	15.4. weboldal	
Integráltan, illetve kettős funkcióval működik	16.1. általános művelődési központ (ÁMK)	0
	16.2. közkönyvtár	0
	16.3. egyéb	0
	16.3.1. az egyéb megnevezése	0
A szakfelügyelő	17. neve	Dán Krisztina
	18. címe, elérhetősége (írányítószám, helység, utca, házszám, telefon, e-mail)	
	19. Oktatási szakértői igazolvány száma	
	20. Kulturális (könyvtári) szakértői szám	
	21. Iskolai könyvtári szakfelügyelői szám	
	22. A vizsgálat éve	2008
Dolgozók	23. Az iskolai könyvtárban könyvtáros munkakörben dolgozók létszáma (teljes munkaidőre számítva)	40
	23.1. Felsőfokú könyvtárosi szakképesítésű	1
	23.2. Pedagógus felsőfokú végzettséggel rendelkezik	1
	23.2.1. Más felsőfokú végzettséggel rendelkezik	0
	23.3. Középfokú könyvtáros szakképesítéssel rendelkezik	1
	23.4. Más középfokú végzettséggel rendelkezik	0
Könyvtári terek	24. A könyvtár rendelkezik-e kizárólagosan könyvtári szolgáltatások céljaira szolgáló helyiséggel?	1
	24.1. Ez a helyiség alkalmas-e a könyvtári szolgáltatások céljaira?	1
	24.2. Az iskolai könyvtár használta helyiségek alapterülete (m2)	75
	24.3. A nyilvános terek alapterülete (m2)	75
	24.4. A szolgáltatóhelyek száma összesen	1
	24.5. Az olvasóhelyek száma	25
	25.1. A könyvtárba való bejutás akadálymentes-e?	1
	25.2. A könyvtáron belül a szolgáltatások igénybevétele akadálymentes-e?	1

Dokumentumok	26. Az iskola, kollégium szervezeti és működési szabályzata (SZMSZ) tartalmazza az iskolai könyvtár működési rendjét?	0
	26.1. Az iskolai könyvtár gyűjtőkori szabályzatát az SZMSZ melléklete tartalmazza	1
	26.2. A gyűjtőkori szabályzatot az Országos szakértői névjegyzékben szereplő szakértő véleményezte?	1
	27.1. Az iskolai könyvtár szerepel az intézmény alapító okiratában (AO)?	0
	27.2. helyi pedagógiai programjában (HPP)?	1
	27.3. iskolai minőségirányítási programjában (IMIP)?	
	27.4. A munkaköri leírás megfelel az iskolai könyvtárra vonatkozó jogszabályoknak?	1
	27.5. Készít-e rendszeresen a könyvtár dokumentált beszámolót, jelentést?	1
	27.6. Készít-e rendszeresen a könyvtár dokumentált munkatervet?	1
	28. Az iskolai könyvtár heti nyitva tartása órában	22
Könyvtári állomány nagysága, értéke (az utolsó teljes tanévben)	29. A könyvtár állománya összesen	10132
	29.1. egy tanulóra jutó könyvtári egységek száma	30,7030303
	30. Az állomány éves gyarapodása (könyvtári egység)	987
	30.1. ennek értéke (Ft)	915487
	30.2. ebből tartós haszn. adott értéke	486982
	31. Törölt könyvtári egységek száma	2565

A könyvtári állomány összetétele	32. Hagyományos dokumentumok összesen	9817
	32.1. könyv (kötött, tékázott időszak)	9794
	32.2. kurrens időszaki kiadvány	23
	32.3. egyéb grafikus dokumentumok (pl. kotta, kép, térkép)	0
	33. Audiovizuális dokumentumok összesen	302
	33.1. hangzóanyag	185
	33.2. mozgóképfilm	117
	33.3. egyéb	0
	33.3.1. az egyéb megnevezve	0
	34. Számítógépfájlok összesen	13
	34.1. elektronikus dokumentum	8
	34.2. számítógépes oktatóprogram	5
	35.1.1 Tankönyv, oktatási segédlet aránya a teljes állományban (%)	6
	35.1.1.2. Tartós használatba adott tankönyv aránya a teljes állományban (%)	6
	35.2. Tananyaghoz kapcsolódó szépirodalom aránya a teljes állományban (%)	50
	35.3. Tananyaghoz kapcsolódó szakirodalom aránya a teljes állományban (%)	38
	36. Muzeális könyvtári dokumentumok az állományban összesen	0
	36.1. 1701 előttől való dokumentumok	0
	36.2. 1701-1850 között megjelent	0
	36.3. egyéb, muzeálissá minősített	0
	36.4. Ha a könyvtár rendelkezik muzeális értékű dokumentummal, teljesíti-e a vonatkozó jogszabály előírásait?	0
	36.5. Van-e iskolatörténeti különgyűjtemény?	1
A költségvetésből az utolsó teljes naptári évben	37.1. állománygyarapításra fordított összeg	135455
	37.2. állományvédelemre fordított összeg (pl.: kötetítés, digitalizálás)	0
	37.3. bútorzatra és egyéb felszerelésekre fordított összeg	0
	37.4. technikai berendezésekre fordított összeg (pl. számítógép)	0
Az állomány nyilvántartása, feltárása	38.1. egyedi leltárkönyv	1
	38.2. csoportos leltárkönyv	0
	39.1. cédulakatalógus	0
	39.2. számítógépes katalógus	1
	39.3. cédula és számítógépes katalógus is	0
	39.4. online katalógus (interneten elérhető)	0
	39.5. A katalógizálásban használt számítógépes program neve	Szikla 21
	40. A könyvtár utolsó állományellenőrzésének éve	2007

Könyvtárhasználati adatok (utolsó teljes tanév)	41. A könyvtár ellát-e nyilvános könyvtári feladatokat?	0
	41.1. A tanulókon és a tanárokon kívül a könyvtárba beiratkozott olvasók száma	12
	42. A könyvtár használati szabályzata megfelel az iskolai könyvtárakra vonatkozó jogszabályoknak?	1
	42.1. A szabályzat hozzáférhető-e a felhasználók számára?	1
	43.1. kölcsönzések száma (dokumentum kölcsönbe adása)	6200
	43.2. tankönyvek tartós használatba adása	499
	43.3. könyvtárközi kölcsönzés (kérés), másolatkérés száma	0
	43.4. könyvtárközi kölcsönzés (adás), másolatküldés száma	0
	43.5. helyben olvasás, használat száma	3700
	43.6. tájékoztatás, referenzs kérdések száma	925
	43.7. internethasználat száma	2220
	43.8. könyvtárhasználatra építő szaktárgyi óra előkészítése	22
	43.9. könyvtárhasználati óra előkészítése	32
	43.10. egyéb	0
	43.10.1. az egyéb megnevezve	0
A könyvtár technikai felszereltsége	44. olvasói számítógépek száma	3
	44.1. internet-hozzáféréssel	3
	44.2. e-mail küldésének lehetőségével	3
	45. könyvtárosi számítógépek száma	1
	45.1. internet-hozzáféréssel	1
	45.2. e-mail küldésének lehetőségével	1
	46.1. fax	0
	46.2. nyomtató	1
	46.3. szkennel	1
	46.4. fénymásoló	1
	47.1. CD-lejátszó	0
	47.2. DVD-lejátszó	0
	47.3. videomagneton	0
	47.4. egyéb hangfelvétel-lejátszó	1
	47.5. egyéb képmegjelenítő	0

A könyvtáros speciális szakismerete	48.1. A pedagógiai intézet / szakszolgálat szolgáltatásainak ismerete.	1
	48.2. Az OFI - Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum szolgáltatásainak ismerete.	1
	48.3. A lelőhely-nyilvántartás használata.	1
	48.4. Az iskolai könyvtár propagandája az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer (ODR) szolgáltatásairól.	0
	48.5. Az iskolai könyvtárak ÚMFT-s lehetőségeinek ismerete	1
Letét	49.1. központi katalógussal / lelőhelyjegyzékkel rendelkezik	1
	49.2. letéti állomány (könyvtári egység)	120
	49.3. (összesen)	4
	49.3.1. (ebből) szaktanterem	3
	49.3.2. kollégium	0
	49.3.3. tantestületi szoba	1
	49.3.4. tagiskola	0
	49.3.5. egyéb	0
	49.3.5.1. az egyéb megnevezve	
A pedagógiai szakkönyvtári szolgáltatások igénybevétele az alábbi területeken	50.1. értéklés	0
	50.2. pedagógiai szaktanácsadás	0
	50.3. képzés, továbbképzés	1
	50.4. tájékoztatás (szakkönyvtári, bibliográfiai szolgáltatás, tankönyvekről, taneszközökről információ, szoftverfejlesztés)	1
	50.5. könyvtárhasználati verseny	0
	50.6. szakmai pályázat	0
	50.7. tapasztalatcsere, egyéb szakmai rendezvény	1
Statistikai adatszolgáltatás	51.1. OKM Köznevelési Szakállamtitkárság (Köznevelési Információs Rendszer – Köznevelési Statisztika)	1
	51.2. OKM Könyvtári Szakállamtitkárság (könyvtári statisztika)	0
	51.3. Egyeznek-e a különböző dokumentumokban (a könyvtár jelentőlapja, a könyvtár egyéb nyilvántartásai) a statisztikai adatok?	1
A könyvtári foglalkozások helyszíne (egy osztály számára)	52.1. Lehetőséges-e a könyvtárban?	1
	52.2. Ha könyvtárban nem, akkor külön helyiségben lehetséges?	0
	53. Az állomány milyen arányban található szabadpolcon? (%)	100

Az iskolai könyvtár kulturális célú központi költségvetési támogatásának felhasználása.	54. összege tárgyévben	423000
	54.1. pályázat (pl. NKA)	150000
	54.2. állománygyarapítás	0
	54.3. kötetítés, restaurálás	0
	54.4. katalóguskonverzió	0
	54.5. könyvtárszakmai kiadványok előkészítése, kiadása	0
	54.6. eszközök, berendezések beszerzése	188000
	54.7. képzés, továbbképzés lebonyolítása	85000
	54.8. szakmai rendezvény	0
Könyvtárszakmai minőség (5 fokozatú skálán)	55.1. A könyvtár iskolán belüli elhelyezkedése	5
	55.2. A könyvtár „megtalálását” segítő eligazító táblák	4
	55.3. A külső felirat láthatósága	5
	55.4. A könyvtár belső, esztétikai megjelenése	4
	55.5. A belső feliratok áttekinthetősége	4
	55.6. A polcok áttekinthetősége	4
	55.7. A könyvtár természetes megvilágítása	5
	55.8. A könyvtár mesterséges megvilágítása	5
	55.9. Az olvasóhelyek mennyisége	5
	55.10. Az olvasóhelyek korszerűsége	4
	55.11. A nyitvatartási idő megfelelése	5

Dátum:

A szakfelügyelő aláírása

Jelentés

Általános Iskola könyvtárának szakfelügyeleti vizsgálatáról (2008)

A vizsgálat időpontja: 2008.október 2.

A helyszíni látogatás helye: Általános Iskola.

Székhely:

A vizsgálat jellege: átfogó (komplex) felügyeleti vizsgálat

A vizsgálat célja:

- A könyvtár jelenlegi helyzetének vizsgálata a megelőző években elvégzett munka eredményeképpen kialakult működési feltételek, a szakmai, szolgáltatási-pedagógiai színvonal vonatkozásában;
- Javaslatok megfogalmazása a 2009/10. tanév kezdetére tervezett új iskola épület könyvtári körülményeinek kialakításához és a megelőző tanév felkészülési teendőihez;
- Kiemelten a könyvtár olvasásfejlesztést szolgáló tevékenységének értékelése és a könyvtári elektronizáció helyzetének bemutatása és ennek továbbfejlesztésére irányuló javaslataim.

Szakfelügyeleti jelentésem az alábbi dokumentumok felhasználásával készítettem el:

1. Az intézmény Alapító okirata
2. Az intézmény Pedagógiai programja
3. Könyvtárhasználati tantervi tematika
4. Az intézmény Szervezeti és működési szabályzata (Könyvtárhasználati szabályzat)
5. Az intézmény könyvtárának Gyűjtőköri szabályzata, 2005. és a róla készült szakértői vélemény, 2005. Készítette:
6. Az intézmény Minőségirányítási programja
7. Az iskolai könyvtár szervezeti és működési szabályzata (tervezet)
8. Az iskolai könyvtár statisztikái (2005/2006-tól)
9. A könyvtár munkatervei, éves beszámoló (az előző három tanévben)
10. A könyvtár leltári nyilvántartásai (leltárkönyv, számítógépes nyilvántartás)
11. A könyvtári lelőhelyjegyzékek és kölcsönzési nyilvántartások
12. A könyvtár pályázata az elmúlt 5 évben
13. A Városi Könyvtár és Információs Központ ellátórendszeréből való kiválás átadási-átvételi bizonylatai.
14. Az intézmény honlapja

A vizsgálat módszerei:

1. Megbeszélés igazgató asszonnyal és könyvtárostannal
2. Tapasztalatok szerzése helyszíni szemlével;
3. Az így szerzett tapasztalatok kiegészítése számszerű adatokkal a nyilvántartások, ill. a statisztikák alapján;
4. A fenti dokumentumok elemzése az iskolai könyvtár vizsgálati szempontjai szerint;
5. Az intézményben tapasztaltak egybevetése a jogszabályokban és a fejlesztési útmutatókban megfogalmazott kívánatos állapottal
6. Helyzetkép bemutatása és javaslatok megfogalmazása a könyvtári működtetés javítása érdekében

A könyvtár helye az iskolában és az iskola tevékenységében alapidokumentumaiban,

A [REDACTED] Általános Iskola [REDACTED] kertvárosi környezetében, a város központjától legtávolabb működő oktatási intézmény. A tanulók közel fele hátrányos helyzetű családból származik, egynegyede a roma etnikumhoz tartozik. Az iskola pedagógiai programjában különösen fontos az alapvető képességek, kompetenciák fejlesztése, megalapozása, a tanulási ambíció és kötelességtudat felkeltése, ami a továbbtanulás, a későbbi munkavállalás nélkülözhetetlen feltétele. Nevelési céljai között kiemelt helyet kap az egyéni képességek kibontakoztatása, a nemzeti és etnikai hagyományörzés, az egészséges és kulturált életmódra nevelés, a mozgáskultúra fejlesztése. Pedagógiai programjában – sajátos arculatként – meghatározó tartalmakkal jelenik meg a kézművesség, a tánc és dráma, az idegen nyelv oktatása, az olvasásfejlesztés tanórán és tanítást követően szervezett aktivitásai. A program megvalósításának *deklaráltan fontos eleme a könyvtár*, amely a kommunikációs, információs, tanulási kompetencia fejlesztésének, a szocializáció, a kulturális hátránykompenzáció, esélyteremtés mással alig pótolható eszközi és tevékenység együttesét kínálja.

Ezt felismerve, *az iskola vezetése és közössége 2001 óta jelentős erőfeszítéseket tett a könyvtári feltételek javítása, a működés szakmai és pedagógiai normalizálása érdekében.* 2001 óta főfoglalkozású és felsőfokú könyvtár informatikai végzettséggel rendelkező, különösen *invenziós, elkötelezett könyvtárostannak alkalmaznak*, aki jelentős húzóereje volt a további fejlesztéseknek: a könyvtári állomány többforrásos bővítésének, a kulturált, korszerű környezet kialakításának, a szakmai rend megteremtésének. Több éves működését áttekintve igen eredményesnek tekinthető az iskolai könyvtárnak a pedagógiai folyamatokba, a tanulók szabadidős kulturális programjaiba való sokoldalú integrációja.

Az iskola pedagógiai tervezési, gyakorlati és értékelési tevékenységeiben jelentős szerepet kap az iskolai könyvtár, *az intézmény vezetése teret, lehetőséget ad* – a rendelkezésre álló lehetőségek között – a könyvtár eszközi szerepének, segíti, értékeli a könyvtárban és a könyvtárral végzett pedagógiai munkát.

A könyvtár jelenlegi állapota, külső megjelenésében mégsem tudja mindezt az intenzív fejlődést bemutatni, ugyanis *az iskola örömdetes perspektívával bíztató újjáépítése következtében ebben a tanévben az iskola és könyvtára átmenetileg jelentős nehézségek közé került.* A tanév során több és változó, ideiglenes helyszíneken folyik majd az oktatás, melynek megszervezése komoly erőpróbat jelent. Látogatásomra két átköltözés között került sor egy átmeneti elhelyezés minden megpróbáltatását tükröző velejárókkal. Közhely, hogy egy könyvtár költöztetése általában heroikus fizikai erőfeszítéseket kíván, jelen esetben egy közel tízezres állomány dobozolását és raktári rendjének újateremtését feltételezve. Ehhez járul egy újabb kiköltöztetés további megpróbáltatásának tudata.

Mindezek ellenére a könyvtár működik, munkatervének gazdagsága alig különbözik az előző évektől. Az új iskola, új könyvtár ígéretes, közeli perspektívája szinte erőn felüli energiával ösztönzi az iskola vezetését és mindenek előtt könyvtárostannát arra, hogy a napi szakmai, szolgáltatási és pedagógiai feladatok hiánytalan ellátása mellett a teljes állomány megtisztítására, leltározására, a működés hiányzó dokumentálására, könyvtárfejlesztő pályázatok írására is vállalkozzék.

Látogatásom tehát ebben az átmeneti helyzetben történt, ezért a felügyeleti kérdőívre kerülő adatok és a szöveges értékelés jelenre vonatkozó észrevételei arra vonatkozhatnak csak, hogy egy iskola hogyan tudja megszervezni munkáját egy iskolaépület lebontásának és

újjaépítésének körülményei között, hogyan tudja a működés feltételeit ideiglenesen biztosítani, hogy az iskola közössége úrrá lehessen az emberpróbáló helyzetben.

Könyvtár az iskola működési dokumentumaiban:

- Az *Alapító okiratban* nem kapott helyet az iskola alaptevékenységei között a könyvtári ellátás
- A *Helyi Pedagógiai Program Nevelési program* részében számos utalást találunk a könyvtár pedagógiai szerepére (személyiségfejlesztés, tehetséggondozás, közösségfejlesztés stb.), a *Helyi tantervbe* beépültek a könyvtárhasználatra nevelés más tantárgyakban megjeleníthető elemei.
- Az *iskolai SzMSz-ben* nem találhatók meg a könyvtár működésére vonatkozó szabályok, csak a könyvtárhasználati szabályzatot és mellékletként az iskolai könyvtár Gyűjtőköri szabályzatát (melyet szakértő véleményezett a jóváhagyás előtt 2005-ben). tartalmazza. Mindkettő megfelel a jogszabályi követelményeknek, de a könyvtár működésére vonatkozó további szabályozók kiegészítésre szorulnak.
- A *Házirendben* utalást találunk a könyvtár nyitvatartási rendjére és az iskolai eszközök megóvási kötelezettségei valamint a tankönyvek kölcsönzésével kapcsolatban utal megnevezés nélkül a könyvtárra.
- *IMIP*: nem tartalmaz könyvtári vonatkozásokat

A könyvtár működési feltételei, anyagi ellátottsága

- **Fenntartás, finanszírozás** Az iskola fenntartója a [REDACTED] Város Önkormányzata, amely az iskola teljes költségvetésén belül 2002-ig szerepeltette a könyvtár beszerzési keretét. Jelenleg azonban a könyvtár működésének anyagi fedezetét nem tartalmazza elkülönítve az iskola költségvetése. A könyvtár fejlesztési forrása (állományra, szoftverre, hardverre, egyéb tárgyi feltételekre, versenyek, programok megtartására) főként az iskola egyéb költségvetési tételeiből (normatív tankönyvtámogatás 25%-a, dologi kiadás), illetőleg főként pályázati forrásokból (2002-2008 között 6 sikeres könyvtári pályázat +az iskolai pályázatok könyvtárra fordítható része, pl. HEFOP pályázat) adódik.
- **Elhelyezés, berendezés.** Mint említettem, a jelenlegi elhelyezés átmeneti jellegű, kb. másfél tanteremnyi, önálló rendeltetésű földszinti helyiségben. Néhány hónap múlva újabb helyre költözik a könyvtár, majd a jövő tanév elején juthat el végső helyére az új iskolaépületben. Az új könyvtár 75m² nagyságú egybefüggő terű helyiség lesz, amelyben a növekvő állomány, a tankönyvek elhelyezését, valamint a foglalkoztató teret és a számítógépes használói helyeket egyaránt biztosítani kell. Mivel a tervek megvalósítása jelenleg még rugalmasabban alakítható, érdemes lenne átgondolni, hogy mobil térelválasztó elem felszerelésével lehetőség legyen a különböző tevékenységek (egyéni és csoportos könyvtárhasználat, tanulás, könyvtárhasználatra épülő tanórák, egyéb foglalkozások megtartása egyidejű gyakorlására, másrészt a tervezett tér kiegészítést további raktári hellyel bővíthessék (inkurrens állomány + tankönyvek + iskolatörténeti gyűjtemény stb. elhelyezése érdekében. Fontos lenne, továbbá a jelenlegi könyvtári bútorzat részleges cseréjét is megtervezni, megfelelő könyvtári célbútorok, a foglalkozáshoz szükséges mobilizálható használói bútorokkal és az állomány elhelyezését szolgáló polcfolyóméternek az állomány bővítésével is számoló kalkulációjával.
- **Az eszközi ellátás, elektronizáció**
a számítógépesítés területén mennyiségileg jónak mondható (1 könyvtárosi+3használói gép Internet hozzáféréssel, szkennelrel, nyomtatóval),

megfelelő integrált könyvtári rendszerrel. A számítógépek azonban könyvtári célra kevésbé alkalmasak, cseréjükre gondolni érdemes. Jó, hogy fénymásolóval is rendelkezik a könyvtár, de hiányérzetet kelt a CD lejátszó, DVD lejátszó hiánya. Meglétük szükségességét a 11/1994. minisztériumi rendelet 7. melléklete is előírja minimális eszköz, felszerelési követelmények.

A könyvtár megfelelő szoftver és hardver feltételekkel rendelkezik a könyvtári munkafolyamatok gépre viteléhez. A nyilvántartások és a számítógépes kölcsönzés mellett az állomány feltárását biztosító helyi adatbázis létrehozása is elengedhetetlenül fontos lenne, hiszen a könyvtárnak nincsen cédulakatalógusa, így a tájékozódás egyedüli forrása a raktári rend lehet. A könyvtári adatbázisban való keresés megtanítása is csak a számítógépes katalógus létrehozásával válhat lehetővé. Előremutató kezdeményezésnek tartom a Varázsbetű program könyvtári alkalmazását az olvasásfejlesztés céljából.

Külön említésre méltó az iskola honlapjának könyvtári linkje és az innen elérhető további információk elágazások.

- **A személyi ellátottság és szakmai állapot**

A jelenleg alkalmazott könyvtáros mind a munkaidő, mind pedig a képzettség szempontjából *megfelel a törvényi előírásoknak*, a munkaköri leírás tartalmazza a törvényi pedagógiai és szakfeladatokat. A tanító végzettségű könyvtárostanár 2006-ban szerezte meg a könyvtáros informatikus végzettségét. Korábbi tanítási tapasztalatai jó alapokat jelentenek könyvtárpedagógiai tevékenységéhez, friss felsőfokú szakmai képzése pedig a legkorszerűbb könyvtári technológia alkalmazását is lehetővé teszi. A könyvtárat 2001-ben vette át egy heti 5 óra beszámítással működő és szolgáltató könyvtárostól, aki korlátozott munkaideje miatt jelentős szakmai restanciát halmozott fel. 2001-től tehát nemcsak a folyamatos szakmai és könyvtárpedagógiai feladatokat kellett a belépő könyvtárostanárnak elvégeznie, hanem egy komplikált szakmai helyzetben az állomány nyilvántartások rendezését, az állomány jelentős részének számítógépes nyilvántartásba vételét is el kellett végeznie (közel 5E egység, a Városi Könyvtártól átvett és a 2001 előtt beszerzett állomány). A nyilvántartások rendezésével párhuzamosan sor került egy részleges állományellenőrzésre 2007-ben és ebben az évben tervezi a teljes állomány ellenőrzését. Közben sor került az állomány megtisztítására és a kívont állomány szakszerű adminisztrációjára. Bár a jelenlegi állomány teljes áttekinthetőségét zavarta az átköltözés utáni állapot, az nagyjából megállapítható, hogy jó összetételű, a gyűjtőkörnek megfelelő minőségű állományt sikerült fejleszteni az utóbbi években. További javaslatom, hogy az új könyvtár megnyitása előtti hónapokban a nevelőtestülettel közösen nézzék át, elemezzék az állományt és a hiányterületeket figyelembe véve, állítsanak össze egy dezideráta (kívánság) jegyzéket. Szakmai tevékenysége mellett a működési feltételek javítását célzó pályázati tevékenysége és a javuló feltételekre épülő pedagógiai aktivitása is elismerésre méltó.

- **Pedagógiai szolgáltatások, olvasásfejlesztés**

A könyvtárostanár és az iskolavezetés, valamint a nevelőtestület egy részének könyvtárpedagógiai aktivitását jelenti az a rendkívül gazdag és eredményes program sorozat, amely a munkatervekből (2005-2008) és a beszámolókból (2005-2008) egyértelműen kiderül. A könyvtárhasználati órák és a könyvtárra alapozott szaktárgyi órák együttesen jelentik a helyi tantervek könyvtárhasználati tantervek tanmenet szerinti megvalósítását. A csoportos foglalkozásokat kiegészítik a tanulóknak és a kisebb csoportoknak rendszeresen adott kutatási feladatok, valamint a tanítási órákat követő könyvtári és kulturális programok egész sora. A könyvtárostanár egyúttal a kulturális munkaközösség vezetője is, aki ilyen minőségében a könyvtárra alapozott

kulturális megmozdulások jelentős ötletadója és szervezője is. Az olvasási kedvet előmozdító, olvasás iránti érdeklődés felkeltését szolgáló országos, városi és iskolai szintű vetélkedők, versenyek (A Nagy Könyv programban való részvétel, Jonatán Országos Könyvmolyképző, Városi Olvasásvetélkedő, Regeszárnyon – mesemondó verseny, Gyere utánam, a könyvtárba mentem – házi olvasóprojekt, Erzsébet szavalóverseny, Petőfi szavalóverseny stb.) egész sora jelzi, hogy milyen gazdag kulturális-könyvtári tevékenységeket tudott a könyvtárostánár előhívni a nevelőtestülettel közösen egy alapvetően hátrányos helyzetből induló tanulóközösség közreműködésével. Tevékenysége példamutató és a köz számára feltétlenül megismerésre érdemes pedagógiai gyakorlatnak tekinthető.

- **Állomány**

Az állomány gyarapítása 2002-ig központi ellátás formájában a [REDACTED] Városi Könyvtárból történt 17 éven keresztül az Önkormányzat az iskola számára biztosított beszerzési keret terhére. E mellett az iskola maga is szerzeményezett, ill. állományába vette a pályázati forrásokból, ajándékozással iskolába kerülő dokumentumokat. 2002-től megszűnt a központi ellátás, az iskolának folyamatosan juttatott könyveket a Városi Könyvtár hivatalosan is az iskola tulajdonába adta. Az évek során a korábbiakban garantált könyvtárfejlesztési támogatás elapadt.

A jelenlegi források: a normatív tankönyvtámogatás 25%-a, a könyvtári pályázati forrásokból elnyerhető összegek, és iskola számára megítélt pályázati keretek dokumentumokra fordítható része. Az évek során az oktatás-neveléshez szükséges dokumentumok ezekből a forrásokból – az átlagosnál nagyobb mértékben – beszerezhetők voltak és bizonyos mértékben a meglehetősen nagy forgalom miatt elhasználódott állomány kopáspótlása is fedezhető volt.

A könyvtári finanszírozás és az állományfejlesztés jelenlegi rendje szerint

- az állomány gyarapítására az *eseti beszerzések* a jellemzőek a folyamatos, tervszerű gyarapítás helyett

- másrészt a *tankönyvek növekvő aránya* tapasztalható a beszerzésben és az állomány összetételében. Az elmúlt évek (2004-2007) statisztikái alapján jól látható, hogy az összesített adatok szerint a 3850 egységnyi könyvgyarapodásból 68% (2320 egység) a tankönyv. Ez rövidesen az állomány összetételét is kedvezőtlenül fogja befolyásolni. A könyvtár pedig alapvetően (ld. gyűjtőköri szabályzat) nem tankönyvek tára, hanem a tankönyvek tartalmának megértését, tudástartalmát kiegészítő, a tananyag hatékony elsajátítását, az olvasási kompetencia fejlesztését, a művelődést, önálló ismeretszerzést segítő anyagok gyűjteménye.

- *még jelenleg is igen csekély a nem nyomtatott dokumentumok beszerzésének és állományi részesedésének aránya*, holott a pedagógiai program megvalósítása e dokumentumok részesedését szükségessé tenné.

JAVASLATOK A KÖNYVTÁRI FEJLESZTÉSHEZ

Javaslatok a szakmai rendezés további tennivalóihoz

- Az állomány gyarapításához, apasztásához a gyűjtőköri szabályzat alapján és a szükségletek figyelembevételével (a munkaközösségek bevonásával) értékeljék a gyűjteményt, *az állomány elemzésével állapítsák meg a* gyűjtemény hiányait, a gyengébben ellátott szakterületeket. Ebből képezhető az ún. hiányjegyzék, amelynek pótlásához szükséges az anyagi forrásokat megteremteni.
- *Az állomány teljes körű nyilvántartásba vételét* követően kerüljön sor *a teljes állományellenőrzésére* a leltározási jegyzőkönyv elkészítésével, és hiányok

engedélyeztetésével, ill. a nyilvántartásokból való kivezetéssel együtt.

- *A broszúra nyilvántartás* (időleges megőrzésű dokumentumok nyilvántartása) *alkalmazását szakmailag megfelelőnek tartom*, azonban az SZMSZ-ben meg kellene pontosan határozni az időleges megőrzésű dokumentumok körét, mert jelenleg némi bizonytalanság tapasztalható ezen dokumentumok megítélésében.
- *Szigorúan külön kell választani a* tankönyvtámogatás 25%-ból vásárolt tartós tankönyvek kezelését *a normatívából vásárolt ingyenes ellátást szolgáló tankönyvek kezelésétől*, mert az utóbbiak nem tartoznak a könyvtári állományba, nyilvántartásuk egyszerűsített, sommás formában a könyvtári nyilvántartásoktól elkülönített formában történhet, ha az ingyenes ellátás a könyvtári kölcsönzés útján történik.
- Célszerű lenne *felgyorsítani a helyi adatbázis elkészítését*, ugyanis jelenleg nem rendelkezik a könyvtár cédulakatalógussal és az állomány 10%-a van számítógépes katalógusban feltárva. Ez nem csak az állományban való tájékozódást segíti, hanem az adatbázisban való keresés megtanításához is nélkülözhetetlen.
- Fontosnak tartom, hogy a könyvtárban következetesen és teljességgel gyűjtsék az *iskola történetére vonatkozó legkülönbözőbb dokumentumokat (kézirat, meghívó, fénykép, újságcikk, pályázati anyagok stb.)*. Ennek az állományrésznek a szerepe az iskola újjáépítése során különösen fontos szerepet kaphat.
- Az állomány kiegészítését szolgálják az Internettel elérhető teljes szövegű adatbázisok, a könyvtári OPAC-ok, illetve az ODR igénybevétele, melyet a jelenlegi körülmények között célszerű lenne az eddigieknél intenzívebben számításba venni és alkalmazni.

A szakmai kooperáció és a központi ellátórendszer szerepe az iskolai könyvtárak állományfejlesztési és szakmai-informatikai fejlődése érdekében

- Érdemes lenne továbbá foglalkozni a 2002-ben megszűnt *központi ellátás visszaállításának lehetőségével*, amely a leginkább alkalmas lenne az anyagi források gazdaságos felhasználására, illetőleg a könyvtárak közötti gyűjtőköri egyeztetésre (együttműködésre). Az állományellátás javítása és a szakmai színvonal emelése érdekében a korszerű információs, kommunikációs eszközök könyvtári alkalmazása megindult, *további lehetőség a helyi iskolai könyvtárak közötti és Városi Könyvtárral való szakmai összefogásban rejlik*. Közös szoftver alkalmazásával, *közös katalógus* létrehozásával nemcsak az adatbevitel válhat egyszerűbbé, hanem a városi szintű dokumentumcserével a gyűjteményfejlesztésre fordítható keretek gazdaságosabb felhasználása is lehetővé válna. Ez a szakmai kooperáció jelentős erőket szabadíthatna fel az iskolai könyvtárak pedagógiai szerepének további erősítésére.
- A jelenleginél szorosabb és szervezettebb kapcsolat létrehozására van szükség az egymástól függetlenül működő iskolai könyvtárak, könyvtárostánárok között is mind a szakmai, mind pedig a pedagógiai feladatok megoldása területén is. Ezt egy iskolaközi szakmai munkaközösség megszervezésével lehetne elérni, melynek a tagja lehetne a Városi Könyvtár ezzel a szakterülettel foglalkozó munkatársa is.

Ez a szakmai összefogás végre enyhíthetné azt a helyzetet, hogy az iskolában működő könyvtárosok egymástól függetlenül működnek szakmai háttérszolgáltatások nélkül. Közel egy évtizede megszűnt a PEPSZL, melynek könyvtára jelentette a Pest megyei könyvtárosok szakmai-segítő, továbbképző szolgáltatásait, valamint a Városi Könyvtár ellátórendszerének szétesése tovább növelte a könyvtárostánárok magárahagyatottságát.

EZÉRT javaslom a [ ] Polgármesteri Hivatal Közoktatási és Sportiroda vezetőjének, hogy a felügyeleti vizsgálat iskolai részjelentéseinek alapján és ajánlásait figyelembe véve és iskolai könyvtári szakértő közreműködésével készíttessen tervezetet a fenti könyvtári kooperáció működési mechanizmusáról, megvalósításának szakmai-informatikai és pénzügyi feltételeiről, valamint a rendszer hatékonysági jellemzőiről.

Az iskolavezetés figyelmébe ajánlom a működési dokumentumok könyvtárra vonatkozó javaslatait. (Ajánljuk, hogy az alábbi alapidokumentumok esedékes felülvizsgálata és kiegészítés alkalmával legyenek tekintettel javaslatainkra)

- **Alapító okirat** – a könyvtár szolgáltatások nyújtásának, mint alaptevékenységnek a megjelenítése a 92.51 TEAOR számon
- Egy **Könyvtárpedagógiai program összeállítása**, amelyben megjeleníthető a Helyi pedagógiai programban és a helyi tantervben következőt, de szórta található könyvtárra utaló követelmények és aktivitások egységbe foglalása, kiegészítve tanítást követő feladatokkal;
- A fentiekkel összefüggésben a Pedagógiai programban található könyvtárral kapcsolatos célok, feladatok és követelmények megvalósításához segíthetne, ha az iskola **IMIP-je az elégedettségi vizsgálat, helyzetértékelés, fejlesztési programjában a könyvtárral kapcsolatos teendőket is nevesítené.**
- **A könyvtár szervezeti és működési szabályzatának elkészítése**, amely magába foglalja a könyvtár működésének legfontosabb szakmai működési rendelkezéseit. Ehhez lehetne kapcsolni a már meglévő gyűjtőköri szabályzatot és a használati szabályzatot, továbbá kiegészítésül elkészíteni és csatolni a tartós tankönyvek kezelésével kapcsolatos szabályzatot, az adatbázis-szerkesztési szabályzatot.
- Hivatkozva a jelentésben tett megállapításokra és szakmai javaslatokra, szükségesnek tartjuk, hogy az iskolavezetés a könyvtárostannal közreműködésével gondolja át és rögzítse ütemterv formájában az alábbi főbb teendőket:
  - Egyrészt az új épületben kialakított könyvtár elhelyezését vizsgálják felül és készüljön tervezet a könyvtár térkialakításáról berendezéséről, felszereléséről;
  - Másrészt készüljön ütemterv azokról a szakmai feladatokról, amelyek felkészülést jelenthetnek a korszerű iskolai könyvtár működéséhez
  - Végül a könyvtárpedagógiai program részletes kidolgozása (a szakmai munkaközösségekkel) a jelenleginél is magasabb szinten realizálhatóvá tehetné a nevelőtestület egésze számára a könyvtár adta pedagógiai lehetőségeket.

2008-10-11

.....
Dán Krisztina
Iskolai könyvtári szakfelügyelő

Az intézmény észrevételei:

A 2008. október 2-án lezajlott, Dán Krisztina könyvtári szakértő és szakfelügyelő által vezetett, könyvtári szakfelügyeleti vizsgálat tüzetesen átvizsgálta könyvtárunk helyzetét.

A jegyzőkönyvben megállapított tényekkel, megállapításokkal és javaslatokkal túlnyomórészt egyetértünk, csupán néhány észrevételt szeretnénk tenni.

Az iskola Alapító okiratában a könyvtári ellátás valóban nem kapott helyet, ezt tehát pótolni fogjuk.

Az iskolai SZMSZ-ben valóban hiányos a könyvtár működésére vonatkozó szabályzat, de bár mellékletként nem került be az iskolai SZMSZ-be, a könyvtárnak van saját Szervezeti és Működési Szabályzata, amely 2002-ben készült, ezért frissítésre szorul.

A frissítésnél a kiegészítéseket elvégezzük, az iskolai SZMSZ részévé tesszük.

A könyvtár IMIP-be kerülésén már munkálkodunk.

Iskolánk előre láthatóan 2009 szeptemberétől új iskolaépületben és könyvtárban folytatja munkáját, valamint részt kíván venni konzorciumi tagként a Pest Megyei Könyvtárral és a [REDACTED] Városi Könyvtár és Információs Központtal a TÁMOP3.2.4. pályázatán, mely segítségével szeretnénk megvalósítani a szakfelügyelő kollégánő elhelyezésre és berendezésre adott javaslatait. Egyúttal szeretnénk felkérni – mint a könyvtárak belsőépítészetével foglalkozó szakértőt – adjon részletes tanácsot új könyvtárunk berendezésével kapcsolatban.

A CD és DVD lejátszó szükségességét tudomásul vesszük és lehetőségeinkhez mérten az új könyvtárunkba beszerezzük.

A könyvtári számítógépeket megújítjuk.

A helyi adatbázis $\frac{3}{4}$ része az elmúlt nyár folyamán elkészült, amely tartalmazza a 2001 előtt a könyvtárba került saját vásárlású, valamint a Városi Könyvtártól kapott dokumentumokat.

Az Excel táblázatban készült leltárkönyvben leltári számra, íróra, címre, a volt (költözés előtti) lelőhelyre lehet visszakeresni.

A 2001 után vásárolt dokumentumok egyedi leltárkönyvben vannak nyilvántartva.

A Szikla 21 (kezdetben Szirén) könyvtári programot 2002-ben a könyvtári pályázat útján nyerte az iskola.

A kölcsönzést 2 év óta a program segítségével végzi a könyvtár.

